๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

องฺคุตฺตรนิกาโย

สตฺตกนิปาตปาฬิ

ปฐมปณฺณาสกํ

๑. ธนวโคฺค

๑. ปฐมปิยสุตฺตํ

๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม๚ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติ๚ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํ๚ ภควา เอตทโวจ –

‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺปิโย จ โหติ อมนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จ๚ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ลาภกาโม จ โหติ, สกฺการกาโม จ โหติ, อนวญฺญตฺติกาโม จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ, ปาปิโจฺฉ จ, มิจฺฉาทิฎฺฐิ จ๚ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺปิโย จ โหติ อมนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จ๚

‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ, มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จ๚ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ลาภกาโม จ โหติ, น สกฺการกาโม จ โหติ, น อนวญฺญตฺติกาโม จ โหติ, หิริมา จ โหติ, โอตฺตปฺปี จ, อปฺปิโจฺฉ จ, สมฺมาทิฎฺฐิ จ๚ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จา’’ติ๚ ปฐมํ๚

๒. ทุติยปิยสุตฺตํ

๒. ‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺปิโย จ โหติ อมนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จ๚ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ลาภกาโม จ โหติ, สกฺการกาโม จ โหติ, อนวญฺญตฺติกาโม จ โหติ, อหิริโก จ โหติ, อโนตฺตปฺปี จ, อิสฺสุกี จ, มจฺฉรี จ๚ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺปิโย จ โหติ อมนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จ๚

‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ+? สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จ๚ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ลาภกาโม จ โหติ, น สกฺการกาโม จ โหติ, น อนวญฺญตฺติกาโม จ โหติ, หิริมา จ โหติ, โอตฺตปฺปี จ, อนิสฺสุกี จ, อมจฺฉรี จ๚ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จา’’ติ๚ ทุติยํ๚

๓. สํขิตฺตพลสุตฺตํ

๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม… เป…. สตฺติมานิ , ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ สตฺต? สทฺธาพลํ, วีริยพลํ, หิรีพลํ , โอตฺตปฺปพลํ, สติพลํ, สมาธิพลํ, ปญฺญาพลํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, สตฺต พลานีติฯ

“สทฺธาพลํ วีริยญฺจ, หิรี [หิริ (สี. ปี. ก.)] โอตฺตปฺปิยํ พลํ;
สติพลํ สมาธิ จ, ปญฺญา เว สตฺตมํ พลํ;
เอเตหิ พลวา ภิกฺขุ, สุขํ ชีวติ ปณฺฑิโต;

“โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ, ปญฺญายตฺถํ วิปสฺสติ;
ปโชฺชตเสฺสว นิพฺพานํ, วิโมโกฺข โหติ เจตโส”ติฯ ตติยํ;

๔. วิตฺถตพลสุตฺตํ

๔. “สตฺติมานิ, ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ สตฺต? สทฺธาพล, วีริยพลํ, หิรีพลํ, โอตฺตปฺปพลํ, สติพลํ, สมาธิพลํ, ปญฺญาพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สทฺธาพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สโทฺธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธิํ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธาพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, วีริยพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, วีริยพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, หิรีพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก หิริมา โหติ, หิรียติ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน, หิรียติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, หิรีพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, โอตฺตปฺปพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โอตฺตปฺปี โหติ, โอตฺตปฺปติ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน, โอตฺตปฺปติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โอตฺตปฺปพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สติพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมน สติเนปเกฺกน สมนฺนาคโต จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ อิทํ, วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สติพลํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สมาธิพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมาธิพลํฯ

“กตมญฺจ , ภิกฺขเว, ปญฺญาพลํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปญฺญาพลํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, สตฺต พลานีติฯ

“สทฺธาพลํ วีริยญฺจ, หิรี โอตฺตปฺปิยํ พลํ;

สติพลํ สมาธิ จ, ปญฺญา เว สตฺตมํ พลํ;
เอเตหิ พลวา ภิกฺขุ, สุขํ ชีวติ ปณฺฑิโตฯ

‘‘โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ, ปญฺญายตฺถํ วิปสฺสติ;
ปโชฺชตสฺเสว นิพฺพานํ, วิโมกฺโข โหติ เจตโส’’ติฯ จตุตฺถํ;

๕. สํขิตฺตธนสุตฺตํ

๕. ‘‘สตฺติมานิ, ภิกฺขเว, ธนานิฯ กตมานิ สตฺต? สทฺธาธนํ, สีลธนํ, หิรีธนํ, โอตฺตปฺปธนํ, สุตธนํ, จาคธนํ, ปญฺญาธนํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, สตฺต ธนานีติฯ

‘‘สทฺธาธนํ สีลธนํ, หิรี โอตฺตปฺปิยํ ธนํ;
สุตธนญฺจ จาโค จ, ปญฺญา เว สตฺตมํ ธนํฯ

‘‘ยสฺส เอเต ธนา อตฺถิ, อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา;
อทลิทฺโทติ ตํ อาหุ, อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํฯ

‘‘ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
อนุยุเญฺชถ เมธาวี, สรํ [วรํ (ก.)] พุทฺธาน สาสน’’นฺติฯ ปญฺจมํ;

๖. วิตฺถตธนสุตฺตํ

๖. ‘‘สตฺติมานิ, ภิกฺขเว, ธนานิฯ กตมานิ สตฺต? สทฺธาธนํ, สีลธนํ, หิรีธนํ, โอตฺตปฺปธนํ, สุตธนํ, จาคธนํ, ปญฺญาธนํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สทฺธาธนํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สโทฺธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ…เป.… พุโทฺธ ภควา’ติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธาธนํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, สีลธนํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปาณาติปาตา ปฎิวิรโต โหติ…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฎฺฐานา ปฎิวิรโต โหติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สีลธนํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, หิรีธนํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก หิรีมา โหติ, หิรียติ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน, หิรียติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, หิรีธนํฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, โอตฺตปฺปธนํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โอตฺตปฺปี โหติ, โอตฺตปฺปติ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน, โอตฺตปฺปติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, โอตฺตปฺปธนํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, สุตธนํ? อิธ , ภิกฺขเว, อริยสาวโก พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโยฯ เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติฯ ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฎฺฐิยา สุปฺปฎิวิทฺธาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุตธนํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, จาคธนํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, จาคธนํฯ

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, ปญฺญาธนํ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ…เป.… สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปญฺญาธนํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตธนานีติฯ

“สทฺธาธนํ สีลธนํ, หิรี โอตฺตปฺปิยํ ธนํ;
สุตธนญฺจ จาโค จ, ปญฺญา เว สตฺตมํ ธนํฯ

“ยสฺส เอเต ธนา อตฺถิ, อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา;
อทลิทฺโทติ ตํ อาหุ, อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํฯ

“ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
อนุยุญฺเชถ เมธาวี, สรํ พุทฺธาน สาสน”นฺติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. อุคฺคสุตฺตํ

๗. อถ โข อุโคฺค ราชมหามตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุโคฺค ราชมหามตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“อจฺฉริยํ , ภนฺเต, อพฺภุตํ, ภนฺเต! ยาว อฑฺฒํ จายํ, ภนฺเต, มิคาโร โรหเณยฺโย ยาว มหทฺธโน ยาว มหาโภโค”ติฯ “กีว อฑฺฒํ ปนุคฺค, มิคาโร โรหเณยฺโย, กีว มหทฺธโน, กีว มหาโภโค”ติ? “สตํ, ภนฺเต, สตสหสฺสานํ [สหสฺสานํ (สี.), สหสฺสานิ (สฺยา.), สตสหสฺสานิ (?)] หิรญฺญสฺส, โก ปน วาโท รูปิยสฺสา”ติ! “อตฺถิ โข เอตํ, อุคฺค, ธนํ เนตํ ‘นตฺถี’ติ วทามีติฯ ตญฺจ โข เอตํ, อุคฺค, ธนํ สาธารณํ อคฺคินา อุทเกน ราชูหิ โจเรหิ อปฺปิเยหิ ทายาเทหิฯ สตฺต โข อิมานิ, อุคฺค, ธนานิ อสาธารณานิ อคฺคินา อุทเกน ราชูหิ โจเรหิ อปฺปิเยหิ ทายาเทหิฯ กตมานิ สตฺต? สทฺธาธนํ, สีลธนํ, หิรีธนํ, โอตฺตปฺปธนํ, สุตธนํ, จาคธนํ, ปญฺญาธนํฯ อิมานิ โข, อุคฺค, สตฺต ธนานิ อสาธารณานิ อคฺคินา อุทเกน ราชูหิ โจเรหิ อปฺปิเยหิ ทายาเทหีติฯ

“สทฺธาธนํ สีลธนํ, หิรี โอตฺตปฺปิยํ ธนํ;
สุตธนญฺจ จาโค จ, ปญฺญา เว สตฺตมํ ธนํฯ

“ยสฺส เอเต ธนา อตฺถิ, อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา;
ส เว มหทฺธโน โลเก, อเชยฺโย เทวมานุเสฯ

“ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
อนุยุญฺเชถ เมธาวี, สรํ พุทฺธาน สาสน”นฺติฯ สตฺตมํ;

๘. สํโยชนสุตฺตํ

๘. “สตฺติมานิ, ภิกฺขเว, สํโยชนานิฯ กตมานิ สตฺต? อนุนยสํโยชนํ, ปฏิฆสํโยชนํ, ทิฏฺฐิสํโยชนํ, วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ, มานสํโยชนํ, ภวราคสํโยชนํ, อวิชฺชาสํโยชนํฯ อิมานิ โข,

ภิกฺขเว, สตฺต สํโยชนานี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปหานสุตฺตํ

๙. ‘‘สตฺตนฺนํ , ภิกฺขเว, สํโยชนานํ ปหานาย สมุจฺเฉทาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? อนุนยสํโยชนสฺส ปหานาย สมุจฺเฉทาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ, ปฏิฆสํโยชนสฺส…เป. … ทิฏฺฐิสํโยชนสฺส… วิจิกิจฺฉาสํโยชนสฺส… มานสํโยชนสฺส… ภวราคสํโยชนสฺส … อวิชฺชาสํโยชนสฺส ปหานาย สมุจฺเฉทาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, สตฺตนฺนํ สํโยชนานํ ปหานาย สมุจฺเฉทาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อนุนยสํโยชนํ ปหีนํ โหติ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํ กตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํฯ ปฏิฆสํโยชนํ…เป. … ทิฏฺฐิสํโยชนํ… วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ… มานสํโยชนํ… ภวราคสํโยชนํ… อวิชฺชาสํโยชนํ ปหีนํ โหติ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํ กตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อเจฺฉจฺฉิ ตณฺหํ, วิวตฺตยิ สํโยชนํ, สมฺมา มานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. มจฺฉริยสุตฺตํ

๑๐. ‘‘สตฺติมานิ, ภิกฺขเว, สํโยชนานิฯ กตมานิ สตฺต? อนุนยสํโยชนํ, ปฏิฆสํโยชนํ, ทิฏฺฐิสํโยชนํ, วิจิกิจฺฉาสํโยชนํ, มานสํโยชนํ, อิสฺสาสํโยชนํ, มจฺฉริยสํโยชนํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, สตฺต สํโยชนานี’’ติฯ ทสมํฯ

ธนวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว ปิยานิ พลํ ธนํ, สํขิตฺตเญฺจว วิตฺถตํ;
อุคฺคํ สํโยชนเญฺจว, ปหานํ มจฺฉริเยน จาติฯ

๒. อนุสยวคฺโค

๑. ปฐมอนุสยสุตฺตํ

๑๑. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, อนุสยา។ กตเม สตฺต? กามราคานุสโย, ปฏิฆานุสโย , ทิฏฺฐานุสโย, วิจิกิจฺฉานุสโย, มานานุสโย, ภวราคานุสโย , อวิชฺชานุสโย។ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต อนุสยา’’ติ។ ปฐมํ។

๒. ทุติยอนุสยสุตฺตํ

๑๒. ‘‘สตฺตนฺนํ, ภิกฺขเว, อนุสยานํ ปหานาย สมุจฺเฉทาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ។ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? กามราคานุสยสฺส ปหานาย สมุจฺเฉทาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ, ปฏิฆานุสยสฺส…เป.… ทิฏฺฐานุสยสฺส… วิจิกิจฺฉานุสยสฺส… มานานุสยสฺส… ภวราคานุสยสฺส… อวิชฺชานุสยสฺส ปหานาย สมุจฺเฉทาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ។ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, สตฺตนฺนํ อนุสยานํ ปหานาย สมุจฺเฉทาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ។

‘‘ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กามราคานุสโย ปหีโน โหติ อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม។ ปฏิฆานุสโย…เป.… ทิฏฺฐานุสโย… วิจิกิจฺฉานุสโย… มานานุสโย… ภวราคานุสโย… อวิชฺชานุสโย ปหีโน โหติ อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม។ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อเจฺฉจฺฉิ ตณฺหํ, วิวตฺตยิ สํโยชนํ, สมฺมา มานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสา’’ติ។ ทุติยํ។

๓. กุลสุตฺตํ

๑๓. ‘‘สตฺตหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา วา นาลํ อุปคนฺตุํ, อุปคนฺตฺวา วา นาลํ อุปนิสีทิตุํ។ กตเมหิ สตฺตหิ? น มนาเปน ปจฺจุฏฺฐนฺติ, น มนาเปน อภิวาเทนฺติ, น มนาเปน อาสนํ เทนฺติ, สนฺตมสฺส ปริคุหนฺติ, พหุกมฺปิ โถกํ เทนฺติ, ปณีตมฺปิ ลูขํ เทนฺติ, อสกฺกจฺจํ เทนฺติ โน สกฺกจฺจํ។ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา วา นาลํ อุปคนฺตุํ, อุปคนฺตฺวา วา นาลํ อุปนิสีทิตุํ។

‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา วา อลํ อุปคนฺตุํ, อุปคนฺตฺวา วา อลํ อุปนิสีทิตุํ។ กตเมหิ สตฺตหิ? มนาเปน ปจฺจุฏฺฐนฺติ, มนาเปน อภิวาเทนฺติ, มนาเปน อาสนํ เทนฺติ, สนฺตมสฺส น ปริคุหนฺติ, พหุกมฺปิ พหุกํ เทนฺติ, ปณีตมฺปิ ปณีตํ เทนฺติ, สกฺกจฺจํ เทนฺติ โน อสกฺกจฺจํ។ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ องฺเคหิ สมนฺนาคตํ กุลํ อนุปคนฺตฺวา วา อลํ อุปคนฺตุํ, อุปคนฺตฺวา วา อลํ อุปนิสีทิตุ’’นฺติ។ ตติยํ។

๔. ปุคฺคลสุตฺตํ

๑๔. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส។ กตเม สตฺต? อุภโตภาควิมุตฺโต, ปญฺญาวิมุตฺโต, กายสกฺขี, ทิฏฺฐิปฺปตฺโต [ทิฏฺฐปฺปตฺโต (ก.)], สทฺธาวิมุตฺโต, ธมฺมานุสารี, สทฺธานุสารี។ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติ។ จตุตฺถํ។

๕. อุทกูปมาสุตฺตํ

๑๕. “สตฺติเม, ภิกฺขเว, อุทกูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม สตฺต? [ปุ. ป. ๒๐๓; กถา. ๘๕๒] อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สกึ นิมุโคฺค นิมุโคฺคว โหติ; อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา นิมุชฺชติ; อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ฐิโต โหติ; อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา วิปสฺสติ วิโลเกติ; อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ปตรติ; อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ปติคาธปฺปโตฺต โหติ; อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ติโณฺณ โหติ ปารงฺคโต [ปารคโต (สี. สฺยา. กํ.)] ถเล ติฎฺฐติ พฺราหฺมโณฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สกึ นิมุโคฺค นิมุโคฺคว โหติ? อิธ ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สมนฺนาคโต โหติ เอกนฺตกาฬเกหิ อกุสเลหิ ธเมฺมหิฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล สกึ นิมุโคฺค นิมุโคฺคว โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา นิมุชฺชติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชติ สาธุ สทฺธา กุสเลสุ ธเมฺมสุ, สาธุ หิรี…เป…. สาธุ โอตฺตปฺปํ… สาธุ วีริยํ [วิริยํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] … สาธุ ปญฺญา กุสเลสุ ธเมฺมสูติฯ ตสฺส สา สทฺธา เนว ติฎฺฐติ โน วฑฺฒติ หายติเยว, ตสฺส สา หิรี…เป…. ตสฺส ตํ โอตฺตปฺปํ… ตสฺส ตํ วีริยํ… ตสฺส สา ปญฺญา เนว ติฎฺฐติ โน วฑฺฒติ หายติเยวฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา นิมุชฺชติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ฐิโต โหติ? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชติ สาธุ สทฺธา กุสเลสุ ธเมฺมสุ, สาธุ หิรี…เป…. สาธุ โอตฺตปฺปํ… สาธุ วีริยํ… สาธุ ปญฺญา กุสเลสุ ธเมฺมสูติฯ ตสฺส สา สทฺธา เนว หายติ โน วฑฺฒติ ฐิตา โหติฯ ตสฺส สา หิรี…เป…. ตสฺส ตํ โอตฺตปฺปํ… ตสฺส ตํ วีริยํ… ตสฺส สา ปญฺญา เนว หายติ โน วฑฺฒติ ฐิตา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ฐิโต โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา วิปสฺสติ วิโลเกติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชติ สาธุ สทฺธา กุสเลสุ ธเมฺมสุ, สาธุ หิรี…เป…. สาธุ โอตฺตปฺปํ… สาธุ วีริยํ… สาธุ ปญฺญา กุสเลสุ ธเมฺมสูติฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปโนฺน โหติ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา วิปสฺสติ วิโลเกติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ปตรติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชติ สาธุ สทฺธา กุสเลสุ ธเมฺมสุ, สาธุ หิรี…เป…. สาธุ โอตฺตปฺปํ… สาธุ วีริยํ… สาธุ ปญฺญา กุสเลสุ ธเมฺมสูติฯ โส ติณฺณํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว [สกึเทว (ก.)] อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ [ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ (ก.)]ฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ปตรติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ปติคาธปฺปโตฺต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชติ สาธุ สทฺธา กุสเลสุ ธเมฺมสุ, สาธุ หิรี…เป…. สาธุ โอตฺตปฺปํ… สาธุ วีริยํ… สาธุ ปญฺญา กุสเลสุ ธเมฺมสูติฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธโมฺม ตสฺมา โลกาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ปติคาธปฺปโตฺต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ติโณฺณ โหติ ปารงฺคโต ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณฯ อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชติ สาธุ สทฺธา กุสเลสุ ธเมฺมสุ, สาธุ หิรี…เป…. สาธุ โอตฺตปฺปํ… สาธุ วีริยํ… สาธุ ปญฺญา กุสเลสุ ธเมฺมสูติฯ โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อุมฺมุชฺชิตฺวา ติโณฺณ โหติ ปารงฺคโต ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณฯ

‘‘อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต อุทกูปมา ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อนิจฺจานุปสฺสีสุตฺตํ

๑๖. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเม สตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ, อนิจฺจสญฺญี, อนิจฺจปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ โส อาสวานํ ขยา…เป…. สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ, อนิจฺจสญฺญี, อนิจฺจปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ ตสฺส อปุพฺพํ อจริมํ อาสวปริยาทานญฺจ โหติ ชีวิตปริยาทานญฺจฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ, อนิจฺจสญฺญี, อนิจฺจปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ…เป…. อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ…เป…. อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ…เป…. สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ…เป…. อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามีฯ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ทุกฺขานุปสฺสีสุตฺตํ

๑๗. สตฺติเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเม สตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สพฺพสงฺขาเรสุ ทุกฺขานุปสฺสี วิหรติ…เป….ฯ สตฺตมํฯ

๘. อนตฺตานุปสฺสีสุตฺตํ

๑๘. สเพฺพสุ ธเมฺมสุ อนตฺตานุปสฺสี วิหรติ…เป….ฯ อฎฺฐมํฯ

๙. นิพฺพานสุตฺตํ

๑๙. [กถา. ๕๔๗-๕๔๘] ‘‘นิพฺพาเน สุขานุปสฺสี วิหรติ สุขสญฺญี สุขปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ โส อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ ภิกฺขเว, ปฐโม ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย…เป.… ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล นิพฺพาเน สุขานุปสฺสี วิหรติ สุขสญฺญี สุขปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ ตสฺส อปุพฺพํ อจริมํ อาสวปริยาทานญฺจ โหติ ชีวิตปริยาทานญฺจฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล นิพฺพาเน สุขานุปสฺสี วิหรติ สุขสญฺญี สุขปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ…เป.… อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ…เป.… อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ…เป.… สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ…เป.… อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฎฺฐคามีฯ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺส ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. นิทฺทสวตฺถุสุตฺตํ

๒๐. ‘‘สตฺติมานิ , ภิกฺขเว, นิทฺทสวตฺถูนิฯ กตมานิ สตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สิกฺขาสมาทาเน ติพฺพจฺฉโนฺท โหติ อายติญฺจ สิกฺขาสมาทาเน อวิคตเปโม [อธิคตเปโม (สฺยา.) อ. นิ. ๗.๔๒; ที. นิ. ๓.๓๓๑], ธมฺมนิสนฺติยา ติพฺพจฺฉโนฺท โหติ อายติญฺจ ธมฺมนิสนฺติยา อวิคตเปโม, อิจฺฉาวินเย ติพฺพจฺฉโนฺท โหติ อายติญฺจ อิจฺฉาวินเย อวิคตเปโม, ปฏิสลฺลาเน ติพฺพจฺฉโนฺท โหติ อายติญฺจ ปฏิสลฺลาเน อวิคตเปโม, วีริยารเมฺภ [วีริยารเพฺภ (ก.)] ติพฺพจฺฉโนฺท โหติ อายติญฺจ วีริยารเมฺภ อวิคตเปโม, สติเนปเกฺก ติพฺพจฺฉโนฺท โหติ อายติญฺจ สติเนปเกฺก อวิคตเปโม, ทิฎฺฐิปฎิเวเธ ติพฺพจฺฉโนฺท โหติ อายติญฺจ ทิฎฺฐิปฎิเวเธ อวิคตเปโมฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, สตฺต นิทฺทสวตฺถูนี’’ติฯ ทสมํฯ

อนุสยวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ทฺเว อนุสยา กุลํ, ปุคฺคลํ อุทกูปมํ;
อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา จ, นิพฺพานํ นิทฺทสวตฺถุ จาติฯ

๓. วชฺชิสตฺตกวโคฺค

๑. สารนฺททสุตฺตํ

๒๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ สารนฺทเท เจติเยฯ อถ โข สมฺพหุลา ลิจฺฉวี เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ลิจฺฉวี ภควา เอตทโวจ – ''สตฺต โว, ลิจฺฉวี, อปริหานิเย [อปริหานีเย (ก.)] ธมฺเม เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี''ติฯ ''เอวํ, ภนฺเต''ติ โข เต ลิจฺฉวี ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

''กตเม จ, ลิจฺฉวี, สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา? ยาวกีวญฺจ, ลิจฺฉวี, วชฺชี อภิณฺหํ สนฺนิปาตา ภวิสฺสนฺติ สนฺนิปาตพหุลา; วุทฺธิเยว, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

''ยาวกีวญฺจ, ลิจฺฉวี, วชฺชี สมคฺคา สนฺนิปติสฺสนฺติ, สมคฺคา วุฏฺฐหิสฺสนฺติ, สมคฺคา วชฺชิกรณียานิ กริสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

''ยาวกีวญฺจ, ลิจฺฉวี, วชฺชี อปญฺญตฺตํ น ปญฺญาเปสฺสนฺติ, ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทิสฺสนฺติ, ยถาปญฺญตฺเต โปราเณ วชฺชิธมฺเม สมาทาย วตฺติสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

''ยาวกีวญฺจ, ลิจฺฉวี, วชฺชี เย เต วชฺชีนํ วชฺชิมหลฺลกา เต สกฺกริสฺสนฺติ ครุํ กริสฺสนฺติ มาเนสฺสนฺติ ปูเชสฺสนฺติ, เตสญฺจ โสตพฺพํ มญฺญิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

''ยาวกีวญฺจ , ลิจฺฉวี, วชฺชี ยา ตา กุลิตฺถิโย กุลกุมาริโย ตา น โอกสฺส ปสยฺห วาเสสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

''ยาวกีวญฺจ, ลิจฺฉวี, วชฺชี ยานิ ตานิ วชฺชีนํ วชฺชิเจติยานิ อพฺภนฺตรานิ เจว พาหิรานิ จ ตานิ สกฺกริสฺสนฺติ ครุํ กริสฺสนฺติ มาเนสฺสนฺติ ปูเชสฺสนฺติ, เตสญฺจ ทินฺนปุพฺพํ กตปุพฺพํ ธมฺมิกํ พลึ โน ปริหาเปสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

''ยาวกีวญฺจ, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ อรหนฺเตสุ ธมฺมิกา รกฺขาวรณคุตฺติ สุสํวิหิตา ภวิสฺสติ – 'กินฺติ อนาคตา จ อรหนฺโต วิชิตํ อาคจฺเฉยฺยุํ, อาคตา จ อรหนฺโต วิชิเต ผาสุํ วิหเรยฺยุ'นฺติ; วุทฺธิเยว, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

''ยาวกีวญฺจ, ลิจฺฉวี, อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา วชฺชีสุ ฐสฺสนฺติ [วตฺติสฺสนฺติ (ก.)], อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธเมฺมสุ วชฺชี สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ [สนฺทิสฺสนฺติ (สี. ปี. ก.)]; วุทฺธิเยว, ลิจฺฉวี, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานี''ติฯ ปฐมํฯ

๒. วสฺสการสุตฺตํ

๒๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ เตน โข ปน สมเยน ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต วชฺชี อภิยาตุกาโม โหติฯ โส เอวมาห – ''อหํ หิเม วชฺชี เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว อุจฺฉจฺฉามิ [อุเจฺฉชฺชิสฺสามิ (สฺยา.), อุจฺฉิชฺชิสฺสามิ

(ก.)], วชฺชี วินาเสสฺสามิ, วชฺชี อนยพฺยสนํ อาปาเทสฺสามี’’ติ [อาปาเทสฺสามิ วชฺชีติ (ก.) ที. นิ. ๒.๑๓๑]ฯ

อถ โข ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต วสฺสการํ พฺราหฺมณํ มาคธมหามตฺตํ อามนฺเตสิ – ‘‘เอหิ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, เยน ภควา เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทาหิ, อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉ – ‘ราชา, ภนฺเต, มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ, อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉตี’ติฯ เอวญฺจ วเทหิ – ‘ราชา, ภนฺเต, มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต วชฺชี อภิยาตุกาโมฯ โส เอวมาห – ‘อหํ หิเม วชฺชี เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว อุจฺเฉจฺฉามิ, วชฺชี วินาเสสฺสามิ, วชฺชี อนยพฺยสนํ อาปาเทสฺสามี’ติ ฯ ยถา เต ภควา พฺยากโรติ, ตํ สาธุกํ อุคฺคเหตฺวา มม อาโรเจยฺยาสิฯ น หิ ตถาคตา วิตถํ ภณนฺตี’’ติฯ

‘‘เอวํ, โภ’’ติ โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มาคธมหามตฺโต รญฺโญ มาคธสฺส อชาตสตฺตุสฺส เวเทหิปุตฺตสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิฯ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มาคธมหามตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ราชา, โภ โคตม, มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต โภโต โคตมสฺส ปาเท สิรสา วนฺทติ, อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉติฯ ราชา [เอวญฺจ วเทติ ราชา (สี. ก.)], โภ โคตม, มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต วชฺชี อภิยาตุกาโมฯ โส เอวมาห – ‘อหํ หิเม วชฺชี เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว อุจฺเฉจฺฉามิ, วชฺชี วินาเสสฺสามิ, วชฺชี อนยพฺยสนํ อาปาเทสฺสามี’’’ติฯ

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปิฏฺฐิโต ฐิโต โหติ ภควนฺตํ พีชยมาโน [วีชมาโน (สี. สฺยา.)]ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ‘‘กินฺติ เต, อานนฺท, สุตํ – ‘วชฺชี อภิณฺหํ สนฺนิปาตา สนฺนิปาตพหุลา’’’ติ? ‘‘สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘วชฺชี อภิณฺหํ สนฺนิปาตา สนฺนิปาตพหุลา’’’ติฯ ‘‘ยาวกีวญฺจ, อานนฺท, วชฺชี อภิณฺหํ สนฺนิปาตา ภวิสฺสนฺติ สนฺนิปาตพหุลา; วุทฺธิเยว, อานนฺท, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘กินฺติ เต, อานนฺท, สุตํ – ‘วชฺชี สมคฺคา สนฺนิปตนฺติ, สมคฺคา วุฏฺฐหนฺติ, สมคฺคา วชฺชิกรณียานิ กโรนฺตี’’’ติ? ‘‘สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘วชฺชี สมคฺคา สนฺนิปตนฺติ, สมคฺคา วุฏฺฐหนฺติ, สมคฺคา วชฺชิกรณียานิ กโรนฺตี’’’ติ ฯ ‘‘ยาวกีวญฺจ, อานนฺท, วชฺชี สมคฺคา สนฺนิปติสฺสนฺติ, สมคฺคา วุฏฺฐหิสฺสนฺติ , สมคฺคา วชฺชิกรณียานิ กริสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, อานนฺท, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘กินฺติ เต, อานนฺท, สุตํ – ‘วชฺชี อปญฺญตฺตํ น ปญฺญาเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทนฺติ , ยถาปญฺญตฺเต โปราเณ วชฺชิธมฺเม สมาทาย วตฺตนฺตี’’’ติ? ‘‘สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘วชฺชี อปญฺญตฺตํ น ปญฺญาเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทนฺติ, ยถาปญฺญตฺเต โปราเณ วชฺชิธมฺเม สมาทาย วตฺตนฺตี’’’ติฯ ‘‘ยาวกีวญฺจ, อานนฺท, วชฺชี อปญฺญตฺตํ น ปญฺญาเปสฺสนฺติ, ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทิสฺสนฺติ, ยถาปญฺญตฺเต โปราเณ วชฺชิธมฺเม สมาทาย วตฺติสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, อานนฺท, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘กินฺติ เต, อานนฺท, สุตํ – ‘วชฺชี เย เต วชฺชีนํ วชฺชิมหลฺลกา เต สกฺกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติ, เตสญฺจ โสตพฺพํ มญฺญนฺตี’’’ติ? ‘‘สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘วชฺชี เย เต วชฺชีนํ วชฺชิมหลฺลกา เต สกฺกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติ, เตสญฺจ โสตพฺพํ มญฺญนฺตี’’’ติฯ ‘‘ยา

วกีวญฺจ, อานนฺท, วชฺชี เย เต วชฺชีนํ วชฺชิมหลฺลกา เต สกฺกริสฺสนฺติ ครุํ กริสฺสนฺติ มาเนสฺสนฺติ ปูเชสฺสนฺติ, เตสญฺจ โสตพฺพํ มญฺญิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, อานนฺท, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

“กินฺติ เต, อานนฺท, สุตํ – ‘วชฺชี ยา ตา กุลิตฺถิโย กุลกุมาริโย ตา น โอกสฺส ปสยฺห วาเสนฺตี’”ติ? “สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘วชฺชี ยา ตา กุลิตฺถิโย กุลกุมาริโย ตา น โอกสฺส ปสยฺห วาเสนฺตี’”ติฯ “ยาวกีวญฺจ, อานนฺท , วชฺชี ยา ตา กุลิตฺถิโย กุลกุมาริโย ตา น โอกสฺส ปสยฺห วาเสสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, อานนฺท, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

“กินฺติ เต, อานนฺท, สุตํ – ‘วชฺชี ยานิ ตานิ วชฺชีนํ วชฺชิเจติยานิ อพฺภนฺตรานิ เจว พาหิรานิ จ ตานิ สกฺกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติ, เตสญฺจ ทินฺนปุพฺพํ กตปุพฺพํ ธมฺมิกํ พลึ โน ปริหาเปนฺตี’”ติ? “สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘วชฺชี ยานิ ตานิ วชฺชีนํ วชฺชิเจติยานิ อพฺภนฺตรานิ เจว พาหิรานิ จ ตานิ สกฺกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติ, เตสญฺจ ทินฺนปุพฺพํ กตปุพฺพํ ธมฺมิกํ พลึ โน ปริหาเปนฺตี’”ติฯ “ยาวกีวญฺจ, อานนฺท, วชฺชี ยานิ ตานิ วชฺชีนํ วชฺชิเจติยานิ อพฺภนฺตรานิ เจว พาหิรานิ จ ตานิ สกฺกริสฺสนฺติ ครุํ กริสฺสนฺติ มาเนสฺสนฺติ ปูเชสฺสนฺติ, เตสญฺจ ทินฺนปุพฺพํ กตปุพฺพํ ธมฺมิกํ พลึ โน ปริหาเปสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, อานนฺท, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

“กินฺติ เต, อานนฺท, สุตํ – ‘วชฺชีนํ อรหนฺเตสุ ธมฺมิกา รกฺขาวรณคุตฺติ สุสํวิหิตา – กินฺติ อนาคตา จ อรหนฺโต วิชิตํ อาคเจฺฉยฺยุํ, อาคตา จ อรหนฺโต วิชิเต ผาสุํ วิหเรยฺยุ’”นฺติ? “สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘วชฺชีนํ อรหนฺเตสุ ธมฺมิกา รกฺขาวรณคุตฺติ สุสํวิหิตา ภวิสฺสติ – กินฺติ อนาคตา จ อรหนฺโต วิชิตํ อาคเจฺฉยฺยุํ, อาคตา จ อรหนฺโต วิชิเต ผาสุํ วิหเรยฺยุ’”นฺติฯ “ยาวกีวญฺจ, อานนฺท, วชฺชีนํ อรหนฺเตสุ ธมฺมิกา รกฺขาวรณคุตฺติ สุสํวิหิตา ภวิสฺสติ – ‘กินฺติ อนาคตา จ อรหนฺโต วิชิตํ อาคเจฺฉยฺยุํ, อาคตา จ อรหนฺโต วิชิเต ผาสุํ วิหเรยฺยุ’นฺติ; วุทฺธิเยว, อานนฺท , วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานี”ติฯ

อถ โข ภควา วสฺสการํ พฺราหฺมณํ มาคธมหามตฺตํ อามเนฺตสิ – “เอกมิทาหํ, พฺราหฺมณ, สมยํ เวสาลิยํ วิหรามิ สารนฺทเท เจติเยฯ ตตฺราหํ, พฺราหฺมณ, วชฺชีนํ อิเม สตฺต อปริหานิเย ธเมฺม เทเสสึฯ ยาวกีวญฺจ, พฺราหฺมณ, อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา วชฺชีสุ ฐสฺสนฺติ, อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธเมฺมสุ วชฺชี สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, พฺราหฺมณ, วชฺชีนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานี”ติฯ

“เอกเมเกนปิ [เอกเมเกนปิ เตน โข (ก.) ที. นิ. ๒.๑๓๕] โภ, โคตม, อปริหานิเยน ธเมฺมน สมนฺนาคตานํ วชฺชีนํ วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิ; โก ปน วาโท สตฺตหิ อปริหานิเยหิ ธเมฺมหิ! อกรณียา จ, โภ โคตม, วชฺชี รญฺญา มาคเธน อชาตสตฺตุนา เวเทหิปุเตฺตน ยทิทํ ยุทฺธสฺส, อญฺญตฺร อุปลาปนาย [อุปลาปนา (ก. สี. ก.)], อญฺญตฺร มิถุเภทาฯ หนฺท จ ทานิ มยํ, โภ โคตม, คจฺฉาม, พหุกิจฺจา มยํ พหุกรณียา”ติฯ “ยสฺสทานิ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, กาลํ มญฺญสี”ติฯ อถ โข วสฺสกาโร พฺราหฺมโณ มาคธมหามโตฺต ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามีติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมสตฺตกสุตฺตํ

๒๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘สตฺต โว, ภิกฺขเว, อปริหานิเย ธเมฺม เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ , สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา? ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อภิณฺหํ สนฺนิปาตา ภวิสฺสนฺติ สนฺนิปาตพหุลา; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู สมคฺคา สนฺนิปติสฺสนฺติ, สมคฺคา วุฏฺฐหิสฺสนฺติ, สมคฺคา สงฺฆกรณียานิ กริสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อปญฺญตฺตํ น ปญฺญาเปสฺสนฺติ, ปญฺญตฺตํ น สมุจฺฉินฺทิสฺสนฺติ, ยถาปญฺญเตฺตสุ สิกฺขาปเทสุ สมาทาย วตฺติสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา เต สกฺกริสฺสนฺติ ครุํ กริสฺสนฺติ มาเนสฺสนฺติ ปูเชสฺสนฺติ, เตสญฺจ โสตพฺพํ มญฺญิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขู อุปฺปนฺนาย ตณฺหาย โปโนภวิกาย น วสํ คจฺฉิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อารญฺญเกสุ เสนาสเนสุ สาเปกฺขา ภวิสฺสนฺติ ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ปจฺจตฺตเญฺญว สตึ อุปฏฺฐาเปสฺสนฺติ – ‘กินฺติ อนาคตา จ เปสลา สพฺรหฺมจารี อาคเจฺฉยฺยุํ, อาคตา จ เปสลา สพฺรหฺมจารี ผาสุํ วิหเรยฺยุ’นฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจ , ภิกฺขเว, อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขูสุ ฐสฺสนฺติ, อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขู สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยสตฺตกสุตฺตํ

๒๔. [ที. นิ. ๒.๑๓๘] ‘‘สตฺต โว, ภิกฺขเว, อปริหานิเย ธเมฺม เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ…เป.… กตเม จ, ภิกฺขเว, สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา?

ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู น กมฺมารามา ภวิสฺสนฺติ, น กมฺมรตา, น กมฺมารามตํ อนุยุตฺตา; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู น ภสฺสารามา ภวิสฺสนฺติ…เป.… น นิทฺทารามา ภวิสฺสนฺติ… น สงฺคณิการามา ภวิสฺสนฺติ… น ปาปิจฺฉา ภวิสฺสนฺติ น ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา… น ปาปมิตฺตา ภวิสฺสนฺติ น ปาปสหายา น ปาปสมฺปวงฺกา… น โอรมตฺตเกน วิเสสาธิคเมน อนฺตราโวสานํ อาปชฺชิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

“ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขูสุ ฐสฺสนฺติ, อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขู สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานี”ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ตติยสตฺตกสุตฺตํ

๒๕. “สตฺต โว, ภิกฺขเว, อปริหานิเย ธเมฺม เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ… เป.… กตเม จ, ภิกฺขเว, สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา? ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู สทฺธา ภวิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

“ยาวกีวญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขู หิริมโนฺต [หิรีมา (สี.), หิริมนา (ที. นิ. ๒.๑๓๘)] ภวิสฺสนฺติ…เป.… โอตฺตปฺปิโน [โอตฺตาปีโน (สี.)] ภวิสฺสนฺติ… พหุสฺสุตา ภวิสฺสนฺติ… อารทฺธวีริยา ภวิสฺสนฺติ… สติมโนฺต ภวิสฺสนฺติ… ปญฺญวโนฺต ภวิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ “ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขูสุ ฐสฺสนฺติ, อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขู สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานี”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. โพชฺฌงฺคสุตฺตํ

๒๖. “สตฺต โว, ภิกฺขเว, อปริหานิเย ธเมฺม เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ… เป.… กตเม จ, ภิกฺขเว, สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา? ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู สติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

“ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ…เป.… วีริยสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ… ปีติสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ… ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ… สมาธิสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ… อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ “ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขูสุ ฐสฺสนฺติ, อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขู สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานี”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สญฺญาสุตฺตํ

๒๗. “สตฺต โว, ภิกฺขเว, อปริหานิเย ธเมฺม เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ…เป.…ฯ กตเม จ, ภิกฺขเว, สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา? ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู อนิจฺจสญฺญํ ภาเวสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ

“ยาวกีวญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขู อนตฺตสญฺญํ ภาเวสฺสนฺติ…เป.… อสุภสญฺญํ ภาเวสฺสนฺติ… อาทีนวสญฺญํ ภาเวสฺสนฺติ… ปหานสญฺญํ ภาเวสฺสนฺติ… วิราคสญฺญํ ภาเวสฺสนฺติ… นิโรธสญฺญํ ภาเวสฺสนฺติ ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิฯ “ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว, อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขูสุ ฐสฺสนฺติ, อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธเมฺมสุ, ภิกฺขู สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ; วุทฺธิเยว, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานี”ติ [ที. นิ. ๒.๑๓๘]ฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฐมปริหานิสุตฺตํ

๒๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? กมฺมารามตา, ภสฺสารามตา, นิทฺทารามตา, สงฺคณิการามตา, อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา, โภชเน อมตฺตญฺญุตา, สนฺติ โข ปน สเงฺฆ สงฺฆกรณียานิ; ตตฺร เสโข ภิกฺขุ [ตตฺร ภิกฺขุ (สี. สฺยา.)] อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘สนฺติ โข ปน สเงฺฆ เถรา [โข สํฆเตฺถรา (ก.)] รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา ภารวาหิโน, เต [น เต (ก.)] เตน ปญฺญายิสฺสนฺตี’ติ อตฺตนา เตสุ โยคํ [อตฺตนา โวโยคํ (สี. สฺยา.)] อาปชฺชติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? น กมฺมารามตา, น ภสฺสารามตา, น นิทฺทารามตา, น สงฺคณิการามตา, อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา, โภชเน มตฺตญฺญุตา, สนฺติ โข ปน สเงฺฆ สงฺฆกรณียานิ; ตตฺร เสโข ภิกฺขุ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘สนฺติ โข ปน สเงฺฆ เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา ภารวาหิโน, เต เตน ปญฺญายิสฺสนฺตี’ติ อตฺตนา น เตสุ โยคํ อาปชฺชติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ทุติยปริหานิสุตฺตํ

๒๙. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา อุปาสกสฺส ปริหานาย สํวตฺตนฺติ ฯ กตเม สตฺต? ภิกฺขุทสฺสนํ หาเปติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ ปมชฺชติ, อธิสีเล น สิกฺขติ, อปฺปสาทพหุโล โหติ , ภิกฺขูสุ เถเรสุ เจว นเวสุ จ มชฺฌิเมสุ จ อุปารมฺภจิตฺโต ธมฺมํ สุณาติ รนฺธคเวสี, อิโต พหิทฺธา ทกฺขิเณยฺยํ คเวสติ, ตตฺถ จ ปุพฺพการํ กโรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ธมฺมา อุปาสกสฺส ปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อุปาสกสฺส อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? ภิกฺขุทสฺสนํ น หาเปติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ นปฺปมชฺชติ, อธิสีเล สิกฺขติ, ปสาทพหุโล โหติ, ภิกฺขูสุ เถเรสุ เจว นเวสุ จ มชฺฌิเมสุ จ อนุปารมฺภจิตฺโต ธมฺมํ สุณาติ น รนฺธคเวสี, น อิโต พหิทฺธา ทกฺขิเณยฺยํ คเวสติ, อิธ จ ปุพฺพการํ กโรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ธมฺมา อุปาสกสฺส อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘ทสฺสนํ ภาวิตตฺตานํ, โย หาเปติ อุปาสโก;
สวนญฺจ อริยธมฺมานํ, อธิสีเล น สิกฺขติฯ

‘‘อปฺปสาโท จ ภิกฺขูสุ, ภิโยฺย ภิโยฺย ปวฑฺฒติ;
อุปารมฺภกจิตฺโต จ, สทฺธมฺมํ โสตุมิจฺฉติฯ

‘‘อิโต จ พหิทฺธา อญฺญํ, ทกฺขิเณยฺยํ คเวสติ;
ตเตฺถว จ ปุพฺพการํ, โย กโรติ อุปาสโกฯ

‘‘เอเต โข ปริหานิเย, สตฺต ธเมฺม สุเทสิเต;
อุปาสโก เสวมาโน, สทฺธมฺมา ปริหายติฯ

‘‘ทสฺสนํ ภาวิตตฺตานํ, โย น หาเปติ อุปาสโก;
สวนญฺจ อริยธมฺมานํ, อธิสีเล จ สิกฺขติฯ

‘‘ปสาโท จสฺส ภิกฺขูสุ, ภิโยฺย ภิโยฺย ปวฑฺฒติ;
อนุปารมฺภจิโตฺต จ, สทฺธมฺมํ โสตุมิจฺฉติฯ

‘‘น อิโต พหิทฺธา อญฺญํ, ทกฺขิเณยฺยํ คเวสติ;
อิเธว จ ปุพฺพการํ, โย กโรติ อุปาสโกฯ

‘‘เอเต โข อปริหานิเย, สตฺต ธเมฺม สุเทสิเต;
อุปาสโก เสวมาโน, สทฺธมฺมา น ปริหายตี’’ติฯ นวมํ;

๑๐. วิปตฺติสุตฺตํ

๓๐. สตฺติมา, ภิกฺขเว, อุปาสกสฺส วิปตฺติโย…เป.… สตฺติมา, ภิกฺขเว, อุปาสกสฺส สมฺปทา…เป.…ฯ ทสมํฯ

๑๑. ปราภวสุตฺตํ

๓๑. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, อุปาสกสฺส ปราภวา…เป.… สตฺติเม, ภิกฺขเว, อุปาสกสฺส สมฺภวาฯ กตเม สตฺต? ภิกฺขุทสฺสนํ น หาเปติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ นปฺปมชฺชติ, อธิสีเล สิกฺขติ, ปสาทพหุโล โหติ, ภิกฺขูสุ เถเรสุ เจว นเวสุ จ มชฺฌิเมสุ จ อนุปารมฺภจิโตฺต ธมฺมํ สุณาติ น รนฺธคเวสี, น อิโต พหิทฺธา ทกฺขิเณยฺยํ คเวสติ, อิธ จ ปุพฺพการํ กโรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต อุปาสกสฺส สมฺภวาติฯ

‘‘ทสฺสนํ ภาวิตตฺตานํ, โย หาเปติ อุปาสโก;
สวนญฺจ อริยธมฺมานํ, อธิสีเล น สิกฺขติฯ

‘‘อปฺปสาโท จ ภิกฺขูสุ, ภิโยฺย ภิโยฺย ปวฑฺฒติ;
อุปารมฺภกจิโตฺต จ, สทฺธมฺมํ โสตุมิจฺฉติฯ

‘‘อิโต จ พหิทฺธา อญฺญํ, ทกฺขิเณยฺยํ คเวสติ;
ตเตฺถว จ ปุพฺพการํ, โย กโรติ อุปาสโกฯ

‘‘เอเต โข ปริหานิเย, สตฺต ธเมฺม สุเทสิเต;
อุปาสโก เสวมาโน, สทฺธมฺมา ปริหายติฯ

‘‘ทสฺสนํ ภาวิตตฺตานํ, โย น หาเปติ อุปาสโก;
สวนญฺจ อริยธมฺมานํ, อธิสีเล จ สิกฺขติฯ

‘‘ปสาโท จสฺส ภิกฺขูสุ, ภิโยฺย ภิโยฺย ปวฑฺฒติ;
อนุปารมฺภจิโตฺต จ, สทฺธมฺมํ โสตุมิจฺฉติฯ

‘‘น อิโต พหิทฺธา อญฺญํ, ทกฺขิเณยฺยํ คเวสติ;
อิเธว จ ปุพฺพการํ, โย กโรติ อุปาสโกฯ

‘‘เอเต โข อปริหานิเย, สตฺต ธเมฺม สุเทสิเต;
อุปาสโก เสวมาโน, สทฺธมฺมา น ปริหายตี’’ติฯ เอกาทสมํ;

วชฺชิสตฺตกวโคฺค [วชฺชิวโคฺค (สฺยา.)] ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สารนฺท -วสฺสกาโร จ, ติสตฺตกานิ ภิกฺขุกา;
โพธิสญฺญา เทฺว จ หานิ, วิปตฺติ จ ปราภโวติฯ

๔. เทวตาวโคฺค

๑. อปฺปมาทคารวสุตฺตํ

๓๒. อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สตฺติเม, ภนฺเต, ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สตฺถุคารวตา, ธมฺมคารวตา, สงฺฆคารวตา, สิกฺขาคารวตา, สมาธิคารวตา, อปฺปมาทคารวตา, ปฏิสนฺถารคารวตาฯ อิเม โข, ภนฺเต, สตฺต ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ อิทมโวจ สา เทวตาฯ สมนุญฺโญ สตฺถา อโหสิฯ อถ โข สา เทวตา ‘‘สมนุญฺโญ เม สตฺถา’’ติ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายิฯ

อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อิมํ, ภิกฺขเว, รตฺตึ อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข, ภิกฺขเว, สา เทวตา มํ เอตทโวจ – ‘สตฺติเม, ภนฺเต, ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สตฺถุคารวตา, ธมฺมคารวตา, สงฺฆคารวตา, สิกฺขาคารวตา, สมาธิคารวตา, อปฺปมาทคารวตา, ปฏิสนฺถารคารวตา – อิเม โข, ภนฺเต, สตฺต ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’ติฯ อิทมโวจ, ภิกฺขเว, สา เทวตาฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายี’’ติฯ

‘‘สตฺถุครุ ธมฺมครุ, สงฺเฆ จ ติพฺพคารโว;
สมาธิครุ อาตาปี [สมาธิคารวตาปิ จ (ก.)], สิกฺขาย ติพฺพคารโวฯ

‘‘อปฺปมาทครุ ภิกฺขุ, ปฏิสนฺถารคารโว;
อภโพฺพ ปริหานาย, นิพฺพานเสฺสว สนฺติเก’’ติฯ ปฐมํ;

๒. หิรีคารวสุตฺตํ

๓๓. ‘‘อิมํ, ภิกฺขเว, รตฺตึ อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข, ภิกฺขเว, สา เทวตา มํ เอตทโวจ – ‘สตฺติเม, ภนฺเต, ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สตฺถุคารวตา, ธมฺมคารวตา, สงฺฆคารวตา, สิกฺขาคารวตา, สมาธิคารวตา, หิริคารวตา, โอตฺตปฺปคารวตาฯ อิเม โข, ภนฺเต, สตฺต ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’ติฯ อิทมโวจ, ภิกฺขเว, สา เทวตาฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายี’’ติฯ

‘‘สตฺถุครุ ธมฺมครุ, สงฺเฆ จ ติพฺพคารโว;
สมาธิครุ อาตาปี, สิกฺขาย ติพฺพคารโวฯ

‘‘หิริ โอตฺตปฺปสมฺปโนฺน, สปฺปติโสฺส สคารโว;
อภโพฺพ ปริหานาย, นิพฺพานเสฺสว สนฺติเก’’ติฯ ทุติยํ;

๓. ปฐมโสวจสฺสตาสุตฺตํ

๓๔. ‘‘อิมํ , ภิกฺขเว, รตฺตึ อญฺญตรา เทวตา…เป.… มํ เอตทโวจ – ‘สตฺติเม, ภนฺเต, ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สตฺถุคารวตา, ธมฺมคารวตา, สงฺฆคารวตา, สิกฺขาคารวตา, สมาธิคารวตา, โสวจสฺสตา, กลฺยาณมิตฺตตาฯ อิเม โข, ภนฺเต, สตฺต ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’ติฯ อิทมโวจ, ภิกฺขเว , สา เทวตาฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายี’’ติฯ

‘‘สตฺถุครุ ธมฺมครุ, สเงฺฆ จ ติพฺพคารโว;
สมาธิครุ อาตาปี, สิกฺขาย ติพฺพคารโวฯ

‘‘กลฺยาณมิตฺโต สุวโจ, สปฺปติสฺโส สคารโว;
อภพฺโพ ปริหานาย, นิพฺพานเสฺสว สนฺติเก’’ติฯ ตติยํ;

๔. ทุติยโสวจสฺสตาสุตฺตํ

๓๕. ‘‘อิมํ , ภิกฺขเว, รตฺตึ อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา…เป.… ‘สตฺติเม, ภนฺเต, ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตฺต? สตฺถุคารวตา, ธมฺมคารวตา, สงฺฆคารวตา, สิกฺขาคารวตา, สมาธิคารวตา, โสวจสฺสตา, กลฺยาณมิตฺตตาฯ อิเม โข, ภนฺเต, สตฺต ธมฺมา ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’ติฯ อิทมโวจ, ภิกฺขเว, สา เทวตาฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิมสฺส โข อหํ, ภนฺเต, ภควตา สํขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ อิธ, ภนฺเต, ภิกฺขุ อตฺตนา จ สตฺถุคารโว โหติ, สตฺถุคารวตาย จ วณฺณวาทีฯ เย จเญฺญ ภิกฺขู น สตฺถุคารวา เต จ สตฺถุคารวตาย สมาทเปติฯ เย จเญฺญ ภิกฺขู สตฺถุคารวา เตสญฺจ วณฺณํ ภณติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อตฺตนา จ ธมฺมคารโว โหติ…เป.… สงฺฆคารโว โหติ… สิกฺขาคารโว โหติ… สมาธิคารโว โหติ… สุวโจ โหติ… กลฺยาณมิตฺโต โหติ, กลฺยาณมิตฺตตาย จ วณฺณวาทีฯ เย จเญฺญ ภิกฺขู น กลฺยาณมิตฺตา เต จ กลฺยาณมิตฺตตาย สมาทเปติ ฯ เย จเญฺญ ภิกฺขู กลฺยาณมิตฺตา เตสญฺจ วณฺณํ ภณติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนาติฯ อิมสฺส โข อหํ, ภนฺเต, ภควตา สํขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามี’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! สาธุ โข ตฺวํ, สาริปุตฺต, อิมสฺส มยา สํขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานาสิฯ อิธ, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ อตฺตนา จ สตฺถุคารโว โหติ, สตฺถุคารวตาย จ วณฺณวาทีฯ เย จเญฺญ ภิกฺขู น สตฺถุคารวา เต จ สตฺถุคารวตาย สมาทเปติ ฯ เย จเญฺญ ภิกฺขู สตฺถุคารวา เตสญฺจ วณฺณํ ภณติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนฯ อตฺตนา จ ธมฺมคารโว โหติ…เป.… สงฺฆคารโว โหติ… สิกฺขาคารโว โหติ… สมาธิคารโว โหติ… สุวโจ โหติ… กลฺยาณมิตฺโต โหติ, กลฺยาณมิตฺตตาย จ วณฺณวาทีฯ เย จเญฺญ ภิกฺขู น กลฺยาณมิตฺตา เต จ กลฺยาณมิตฺตตาย สมาทเปติฯ เย จเญฺญ ภิกฺขู กลฺยาณมิตฺตา เตสญฺจ วณฺณํ ภณติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลนาติฯ อิมสฺส โข, สาริปุตฺต, มยา สํขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อโตฺถ ทฏฺฐโพฺพ’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมมิตฺตสุตฺตํ

๓๖. “สตฺตหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต มิตฺโต เสวิตโพฺพฯ กตเมหิ สตฺตหิ? ทุทฺททํ ททาติ, ทุกฺกรํ กโรติ, ทุกฺขมํ ขมติ, คุยฺหมสฺส [คุยฺหสฺส (ก.)] อาวิ กโรติ, คุยฺหมสฺส [คุยฺหํ อสฺส (สี.), คุยฺหสฺส (ก.)] ปริคุหติ [ปริคูหติ (สี. สฺยา.), ปริคุยฺหติ (ก.)], อาปทาสุ น ชหติ, ขีเณน [ขีเณ (ก.)] นาติมญฺญติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต มิตฺโต เสวิตโพฺพ”ติ ฯ

“ทุทฺททํ ททาติ มิตฺโต, ทุกฺกรญฺจาปิ กุพฺพติ;
อโถปิสฺส ทุรุตฺตานิ, ขมติ ทุกฺขมานิ จ [ทุกฺขมานิปิ (สี. สฺยา.)]ฯ

“คุยฺหญฺจ ตสฺส [คุยฺหมสฺส จ (สฺยา.)] อกฺขาติ, คุยฺหสฺส ปริคูหติ;
อาปทาสุ น ชหาติ, ขีเณน นาติมญฺญติฯ

“ยมฺหิ เอตานิ ฐานานิ, สํวิชฺชนฺตีธ [สํวิชฺชนฺติ จ (ก.)] ปุคฺคเล;
โส มิตฺโต มิตฺตกาเมน, ภชิตโพฺพ ตถาวิโธ”ติฯ ปญฺจมํ;

๖. ทุติยมิตฺตสุตฺตํ

๓๗. “สตฺตหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ มิตฺโต เสวิตโพฺพ ภชิตโพฺพ ปยิรุปาสิตโพฺพ อปิ ปนุชฺชมาเนนปิ [ปณุชฺชมาเนนปิ (สี.)]ฯ กตเมหิ สตฺตหิ? ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จ วตฺตา จ วจนกฺขโม จ คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา โหติ, โน จ อฏฺฐาเน นิโยเชติ ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ มิตฺโต เสวิตโพฺพ ภชิตโพฺพ ปยิรุปาสิตโพฺพ อปิ ปนุชฺชมาเนนปี”ติฯ

“ปิโย ครุ ภาวนีโย, วตฺตา จ วจนกฺขโม;
คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา, โน จฏฺฐาเน นิโยชโก [นิโยชเย (สี. สฺยา.)]ฯ

“ยมฺหิ เอตานิ ฐานานิ, สํวิชฺชนฺตีธ ปุคฺคเล;
โส มิตฺโต มิตฺตกาเมน, อตฺถกามานุกมฺปโต;
อปิ นาสิยมาเนน, ภชิตโพฺพ ตถาวิโธ”ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. ปฐมปฏิสมฺภิทาสุตฺตํ

๓๘. “สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ นจิรเสฺสว จโตเสฺส ปฏิสมฺภิทา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อิทํ เม เจตโส ลีนตฺต’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ; อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘อชฺฌตฺตํ เม สํขิตฺตํ จิตฺต’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ; พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘พหิทฺธา เม วิกฺขิตฺตํ จิตฺต’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ; ตสฺส วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ; วิทิตา สญฺญา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ; วิทิตา วิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ; สปฺปายาสปฺปาเยสุ โข ปนสฺส ธเมฺมสุ หีนปฺปณีเตสุ กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาเคสุ นิมิตฺตํ สุคฺคหิตํ โหติ สุมนสิกตํ สูปธาริตํ สุปฺปฏิวิทฺธํ ปญฺญายฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ นจิรเสฺสว จโตเสฺส ปฏิสมฺภิทา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยา”ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยปฏิสมฺภิทาสุตฺตํ

๓๙. ‘‘สตฺตหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต สาริปุตฺโต จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ, ภิกฺขเว, สาริปุตฺโต ‘อิทํ เม เจตโส ลีนตฺต’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ; อชฺฌตฺตํ สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘อชฺฌตฺตํ เม สํขิตฺตํ จิตฺต’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ; พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ ‘พหิทฺธา เม วิกฺขิตฺตํ จิตฺต’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ; ตสฺส วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ; วิทิตา สญฺญา…เป…. วิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ; สปฺปายา สปฺปาเยสุ โข ปนสฺส ธเมฺมสุ หีนปฺปณีเตสุ กณฺหสุกฺกสปฺปติภาเคสุ นิมิตฺตํ สุคฺคหิตํ สุมนสิกตํ สูปธาริตํ สุปฺปฏิวิทฺธํ ปญฺญายฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต สาริปุตฺโต จตโสฺส ปฏิสมฺภิทา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมวสสุตฺตํ

๔๐. ‘‘สตฺตหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ จิตฺตํ วเส [วสํ (ก.)] วเตฺตติ, โน จ ภิกฺขุ จิตฺตสฺส วเสน วตฺตติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมาธิกุสโล โหติ, สมาธิสฺส สมาปตฺติกุสโล โหติ, สมาธิสฺส ฐิติกุสโล โหติ, สมาธิสฺส วุฏฺฐานกุสโล โหติ, สมาธิสฺส กลฺยาณกุสโล โหติ, สมาธิสฺส โคจรกุสโล โหติ, สมาธิสฺส อภินีหารกุสโล โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ จิตฺตํ วเส วเตฺตติ, โน จ ภิกฺขุ จิตฺตสฺส วเสน วตฺตตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยวสสุตฺตํ

๔๑. ‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต สาริปุตฺโต จิตฺตํ วเส วเตฺตติ, โน จ สาริปุตฺโต จิตฺตสฺส วเสน วตฺตติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ, ภิกฺขเว, สาริปุตฺโต สมาธิกุสโล โหติ, สมาธิสฺส สมาปตฺติกุสโล, สมาธิสฺส ฐิติกุสโล, สมาธิสฺส วุฏฺฐานกุสโล, สมาธิสฺส กลฺยาณกุสโล, สมาธิสฺส โคจรกุสโล, สมาธิสฺส อภินีหารกุสโล โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว , สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต สาริปุตฺโต จิตฺตํ วเส วเตฺตติ, โน จ สาริปุตฺโต จิตฺตสฺส วเสน วตฺตตี’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. ปฐมนิทฺทสสุตฺตํ

๔๒. อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ อถ โข อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํฯ ยํนูนาหํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺย’’นฺติฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เตน โข ปน สมเยน เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ‘‘โย หิ โกจิ, อาวุโส, ทฺวาทสวสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนายา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิ นปฺปฏิโกฺกสิฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ – ‘‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามี’’ติฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย

จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธาหํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – ‘อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํฯ ยํนูนาหํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺย’นฺติฯ อถ ขฺวาหํ, ภนฺเต, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมึ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทึฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เตน โข ปน, ภนฺเต, สมเยน เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ‘โย หิ โกจิ, อาวุโส, ทฺวาทสวสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, นิทฺทโส ภิกฺขูติ อลํ วจนายา’ติฯ อถ ขฺวาหํ, ภนฺเต, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทึ นปฺปฏิโกฺกสึฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึ [ปกฺกามึ (สี. สฺยา.)] – ‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามี’ติฯ สกฺกา นุ โข, ภนฺเต, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย เกวลํ วสฺสคณนมเตฺตน นิทฺทโส ภิกฺขุ ปญฺญาเปตุ’’นฺติ?

‘‘น โข, สาริปุตฺต, สกฺกา อิมสฺมึ ธมฺมวินเย เกวลํ วสฺสคณนมเตฺตน นิทฺทโส ภิกฺขุ ปญฺญาเปตุํฯ สตฺต โข อิมานิ, สาริปุตฺต, นิทฺทสวตฺถูนิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ

[อ. นิ. ๗.๒๐; ที. นิ. ๓.๓๓๑] ‘‘กตมานิ สตฺต? อิธ, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สิกฺขาสมาทาเน ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อายติญฺจ สิกฺขาสมาทาเน อวิคตเปโม, ธมฺมนิสนฺติยา ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อายติญฺจ ธมฺมนิสนฺติยา อวิคตเปโม, อิจฺฉาวินเย ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อายติญฺจ อิจฺฉาวินเย อวิคตเปโม, ปฏิสลฺลาเน ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อายติญฺจ ปฏิสลฺลาเน อวิคตเปโม, วีริยารเมฺภ ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อายติญฺจ วีริยารเมฺภ อวิคตเปโม, สติเนปกฺเก ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อายติญฺจ สติเนปกฺเก อวิคตเปโม, ทิฏฺฐิปฏิเวเธ ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อายติญฺจ ทิฏฺฐิปฏิเวเธ อวิคตเปโมฯ อิมานิ โข, สาริปุตฺต, สตฺต นิทฺทสวตฺถูนิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ อิเมหิ โข, สาริปุตฺต, สตฺตหิ นิทฺทสวตฺถูหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทฺวาทส เจปิ วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนาย; จตุพฺพีสติ เจปิ วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนาย; ฉตฺตึสติ เจปิ วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนาย, อฏฺฐจตฺตารีสํ เจปิ วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนายา’’ติฯ เอกาทสมํฯ

๑๒. ทุติยนิทฺทสสุตฺตํ

๔๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย โกสมฺพึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อติปฺปโค โข ตาว โกสมฺพิยํ ปิณฺฑาย จริตุํฯ ยํนูนาหํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺย’’นฺติฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ

เตน โข ปน สมเยน เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ‘‘โย หิ โกจิ, อาวุโส, ทฺวาทส วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ

จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนายา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิ นปฺปฏิกฺโกสิฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ – ‘‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามี’’ติฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธาหํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย โกสมฺพึ ปิณฺฑาย ปาวิสึฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – ‘อติปฺปโค โข ตาว โกสมฺพิยํ ปิณฺฑาย จริตุํฯ ยํนูนาหํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺย’นฺติ…เป.… เตหิ สทฺธึ สโมฺมทึฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ

‘‘เตน โข ปน, ภนฺเต, สมเยน เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ‘โย หิ โกจิ, อาวุโส, ทฺวาทสวสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, นิทฺทโส ภิกฺขูติ อลํ วจนายา’ติฯ อถ ขฺวาหํ, ภนฺเต, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทึ นปฺปฏิกฺโกสึฯ อนภินนฺทิตฺวา, อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึ – ‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามี’ติฯ สกฺกา นุ โข, ภนฺเต, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย เกวลํ วสฺสคณนมตฺเตน นิทฺทโส ภิกฺขุ ปญฺญาเปตุ’’นฺติ?

‘‘น โข, อานนฺท, สกฺกา อิมสฺมึ ธมฺมวินเย เกวลํ วสฺสคณนมตฺเตน นิทฺทโส ภิกฺขุ ปญฺญาเปตุํฯ สตฺต โข อิมานิ, อานนฺท, นิทฺทสวตฺถูนิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ

‘‘กตมานิ สตฺต? อิธานนฺท, ภิกฺขุ, สทฺโธ โหติ, หิรีมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, สติมา โหติ, ปญฺญวา โหติฯ อิมานิ โข, อานนฺท, สตฺต นิทฺทสวตฺถูนิ มยา สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวทิตานิฯ อิเมหิ โข, อานนฺท, สตฺตหิ นิทฺทสวตฺถูหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทฺวาทส เจปิ วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนาย; จตุพฺพีสติ เจปิ วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนาย; ฉตฺตึสติ เจปิ วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนาย, อฏฺฐจตฺตารีสํ เจปิ วสฺสานิ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ‘นิทฺทโส ภิกฺขู’ติ อลํ วจนายา’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

เทวตาวคฺโค จตุตฺโถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อปฺปมาโท หิรี เจว, เทฺว สุวจา ทุเว มิตฺตา;
เทฺว ปฏิสมฺภิทา เทฺว วสา, ทุเว นิทฺทสวตฺถุนาติฯ

๕. มหายญฺญวคฺโค

๑. สตฺตวิญฺญาณฏฺฐิติสุตฺตํ

๔๔. [ที. นิ. ๓.๓๓๒; จูฬนิ. โปสาลมาณวปุจฺฉานิทฺเทส ๘๓] “สตฺติมา , ภิกฺขเว, วิญฺญาณฏฺฐิติโยฯ กตมา สตฺต? สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา นานตฺตกายา นานตฺตสญฺญิโน, เสยฺยถาปิ มนุสฺสา, เอกเจฺจ จ เทวา, เอกเจฺจ จ วินิปาติกาฯ อยํ ปฐมา วิญฺญาณฏฺฐิติฯ

“สนฺติ , ภิกฺขเว, สตฺตา นานตฺตกายา เอกตฺตสญฺญิโน, เสยฺยถาปิ เทวา พฺรหฺมกายิกา ปฐมาภินิพฺพตฺตาฯ อยํ ทุติยา วิญฺญาณฏฺฐิติฯ

“สนฺติ , ภิกฺขเว, สตฺตา เอกตฺตกายา นานตฺตสญฺญิโน, เสยฺยถาปิ เทวา อาภสฺสราฯ อยํ ตติยา วิญฺญาณฏฺฐิติฯ

“สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา เอกตฺตกายา เอกตฺตสญฺญิโน, เสยฺยถาปิ เทวา สุภกิณฺหาฯ อยํ จตุตฺถา วิญฺญาณฏฺฐิติฯ

“สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนโนฺต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนูปคาฯ อยํ ปญฺจมา วิญฺญาณฏฺฐิติฯ

“สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนูปคา ฯ อยํ ฉฏฺฐา วิญฺญาณฏฺฐิติฯ

“สนฺติ, ภิกฺขเว, สตฺตา สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนูปคา ฯ อยํ สตฺตมา วิญฺญาณฏฺฐิติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, สตฺต วิญฺญาณฏฺฐิติโย”ติฯ ปฐมํฯ

๒. สมาธิปริกฺขารสุตฺตํ

๔๕. “สตฺติเม, ภิกฺขเว, สมาธิปริกฺขาราฯ กตเม สตฺต? สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมโนฺต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติฯ ยา โข, ภิกฺขเว, อิเมหิ สตฺตหเงฺคหิ จิตฺตเสฺสกคฺคตา ปริกฺขตา [‘สปริกฺขารตา’ติปิ, ‘สปริกฺขตา’ติปิ (สํ. นิ. ๕.๒๘)], อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริโย สมฺมาสมาธิ [สมาธิ (สฺยา.)] สอุปนิโส อิติปิ สปริกฺขาโร อิติปี”ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมอคฺคิสุตฺตํ

๔๖. “สตฺติเม , ภิกฺขเว, อคฺคีฯ กตเม สตฺต? ราคคฺคิ, โทสคฺคิ, โมหคฺคิ, อาหุเนยฺยคฺคิ, คหปตคฺคิ, ทกฺขิเณยฺยคฺคิ, กฏฺฐคฺคิ – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต อคฺคี”ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยอคฺคิสุตฺตํ

๔๗. เตน โข ปน สมเยน อุคฺคตสรีรสฺส พฺราหฺมณสฺส มหายญฺโญ อุปกฺขโฏ โหติฯ ปญฺจ อุสภสตานิ ถูณูปนีตานิ โหนฺติ ยญฺญตฺถาย , ปญฺจ วจฺฉตรสตานิ ถูณูปนีตานิ โหนฺติ ยญฺญตฺถาย, ปญฺจ วจฺฉตริสตานิ ถูณูปนีตานิ โหนฺติ ยญฺญตฺถาย, ปญฺจ อชสตานิ ถูณูปนีตานิ โหนฺติ ยญฺญตฺถาย, ปญฺจ อุรพฺภสตานิ ถูณูปนีตานิ โหนฺติ ยญฺญตฺถายฯ อถ โข อุคฺคตสรีโร พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิฯ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุคฺคตสรีโร พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“สุตํ เมตํ, โภ โคตม, อคฺคิสฺส อาทานํ [อาธานํ (สี. สฺยา.)] ยูปสฺส อุสฺสาปนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส”นฺติฯ “มยาปิ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, สุตํ อคฺคิสฺส อาทานํ ยูปสฺส อุสฺสาปนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส”นฺติฯ ทุติยมฺปิ โข อุคฺคตสรีโร พฺราหฺมโณ...เป.... ตติยมฺปิ โข อุคฺคตสรีโร พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “สุตํ เมตํ, โภ โคตม, อคฺคิสฺส อาทานํ ยูปสฺส อุสฺสาปนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส”นฺติฯ “มยาปิ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, สุตํ อคฺคิสฺส อาทานํ ยูปสฺส อุสฺสาปนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส”นฺติฯ “ตยิทํ, โภ โคตม , สเมติ โภโต เจว โคตมสฺส อมฺหากญฺจ, ยทิทํ สเพฺพน สพฺพํ”ฯ

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา อานโนฺท อุคฺคตสรีรํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ – “น โข, พฺราหฺมณ, ตถาคตา เอวํ ปุจฺฉิตพฺพา – ‘สุตํ เมตํ, โภ โคตม, อคฺคิสฺส อาทานํ ยูปสฺส อุสฺสาปนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส’นฺติฯ เอวํ โข, พฺราหฺมณ, ตถาคตา ปุจฺฉิตพฺพา – ‘อหญฺหิ, ภเนฺต, อคฺคึ [อคฺคิสฺส (ก.)] อาทาตุกาโม, [อาธาตุกาโม (สี. สฺยา.)] ยูปํ อุสฺสาเปตุกาโมฯ โอวทตุ มํ, ภเนฺต, ภควาฯ อนุสาสตุ มํ, ภเนฺต, ภควา ยํ มม อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา’”ติฯ

อถ โข อุคฺคตสรีโร พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อหญฺหิ, โภ โคตม, อคฺคึ อาทาตุกาโม ยูปํ อุสฺสาเปตุกาโมฯ โอวทตุ มํ ภวํ โคตโมฯ อนุสาสตุ มํ ภวํ โคตโม ยํ มม อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา”ติฯ

“อคฺคึ, พฺราหฺมณ, อาเทโนฺต [อาเธโนฺต (สี. สฺยา.)] ยูปํ อุสฺสาเปโนฺต ปุเพฺพว ยญฺญา ตีณิ สตฺถานิ อุสฺสาเปติ อกุสลานิ ทุกฺขุทฺรยานิ [ทุกฺขุทฺทยานิ (สี.)] ทุกฺขวิปากานิฯ กตมานิ ตีณิ ? กายสตฺถํ, วจีสตฺถํ, มโนสตฺถํฯ อคฺคึ, พฺราหฺมณ, อาเทโนฺต ยูปํ อุสฺสาเปโนฺต ปุเพฺพว ยญฺญา เอวํ จิตฺตํ อุปฺปาเทสิ – ‘เอตฺตกา อุสภา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา วจฺฉตรา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา วจฺฉตริโย หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา อชา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา อุรพฺภา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถายา’ติฯ โส ‘ปุญฺญํ กโรมี’ติ อปุญฺญํ กโรติ, ‘กุสลํ กโรมี’ติ อกุสลํ กโรติ, ‘สุคติยา มคฺคํ ปริเยสามี’ติ ทุคฺคติยา มคฺคํ ปริเยสติฯ อคฺคึ, พฺราหฺมณ, อาเทโนฺต ยูปํ อุสฺสาเปโนฺต ปุเพฺพว ยญฺญา อิทํ ปฐมํ มโนสตฺถํ อุสฺสาเปติ อกุสลํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากํฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อคฺคึ อาเทโนฺต ยูปํ อุสฺสาเปโนฺต ปุเพฺพว ยญฺญา เอวํ วาจํ ภาสติ – ‘เอตฺตกา อุสภา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา วจฺฉตรา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา วจฺฉตริโย หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา อชา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถาย, เอตฺตกา อุรพฺภา หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถายา’ติฯ โส ‘ปุญฺญํ กโรมี’ติ อปุญฺญํ กโรติ, ‘กุสลํ กโรมี’ติ อกุสลํ กโรติ, ‘สุคติยา มคฺคํ ปริเยสามี’ติ ทุคฺคติยา มคฺคํ ปริเยสติฯ อคฺคึ, พฺราหฺมณ, อาเทโนฺต ยูปํ อุสฺสาเปโนฺต ปุเพฺพว ยญฺญา อิทํ ทุติยํ วจีสตฺถํ อุสฺสาเปติ อกุสลํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากํฯ

“ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อคฺคึ อาเทโนฺต ยูปํ อุสฺสาเปโนฺต ปุเพฺพว ยญฺญา สยํ ปฐมํ สมารมฺภติ [สมารพฺภติ (สี. ก.), สมารภติ (สฺยา.)] อุสภา หนฺตุํ [หญฺญนฺตุ (สี. สฺยา.)] ยญฺญตฺถาย, สยํ ปฐมํ สมารมฺภติ วจฺฉตรา หนฺตุํ ยญฺญตฺถาย, สยํ ปฐมํ สมารมฺภติ วจฺฉตริโย หนฺตุํ ยญฺญตฺถาย, สยํ ปฐมํ สมารมฺภติ อชา หนฺตุํ ยญฺญตฺถาย, สยํ ปฐมํ สมารมฺภติ อุรพฺภา หนฺตุํ ยญฺญตฺถาย [หญฺญนฺตุ ยญฺญตฺถายาติ (สี. สฺยา.)]ฯ โส ‘ปุญฺญํ กโรมี’ติ อปุญฺญํ กโรติ, ‘กุสลํ กโรมี’ติ อกุสลํ กโรติ, ‘สุคติยา มคฺคํ ปริเยสามี’ติ ทุคฺคติยา มคฺคํ ปริเยสติฯ อคฺคึ, พฺราหฺมณ, อาเทโนฺต ยูปํ อุสฺสาเปโนฺต ปุเพฺพว ยญฺญา อิทํ ตติยํ กายสตฺถํ อุสฺสาเปติ อกุสลํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากํฯ อคฺคึ, พฺราหฺมณ, อาเทโนฺต ยูปํ อุสฺสาเปโนฺต ปุเพฺพว ยญฺญา อิมานิ ตีณิ สตฺถานิ อุสฺสาเปติ อกุสลานิ ทุกฺขุทฺรยานิ ทุกฺขวิปากานิฯ

“ตโยเม , พฺราหฺมณ, อคฺคี ปหาตพฺพา ปริวเชฺชตพฺพา, น เสวิตพฺพาฯ กตเม ตโย? ราคคฺคิ , โทสคฺคิ, โมหคฺคิฯ

“กสฺมา จายํ, พฺราหฺมณ, ราคคฺคิ ปหาตโพฺพ ปริวเชฺชตโพฺพ, น เสวิตโพฺพ? รโตฺต โข, พฺราหฺมณ, ราเคน อภิภูโต ปริยาทิณฺณจิโตฺต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา, วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา, มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ ตสฺมายํ ราคคฺคิ ปหาตโพฺพ ปริวเชฺชตโพฺพ, น เสวิตโพฺพฯ

“กสฺมา จายํ, พฺราหฺมณ, โทสคฺคิ ปหาตโพฺพ ปริวเชฺชตโพฺพ, น เสวิตโพฺพ? ทุโฎฺฐ โข, พฺราหฺมณ, โทเสน อภิภูโต ปริยาทิณฺณจิโตฺต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา, วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา, มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ ตสฺมายํ โทสคฺคิ ปหาตโพฺพ ปริวเชฺชตโพฺพ, น เสวิตโพฺพฯ

“กสฺมา จายํ, พฺราหฺมณ, โมหคฺคิ ปหาตโพฺพ ปริวเชฺชตโพฺพ, น เสวิตโพฺพ? มูโฬฺห โข, พฺราหฺมณ, โมเหน อภิภูโต ปริยาทิณฺณจิโตฺต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา, วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา, มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ ตสฺมายํ โมหคฺคิ ปหาตโพฺพ ปริวเชฺชตโพฺพ, น เสวิตโพฺพฯ อิเม โข ตโย, พฺราหฺมณ, อคฺคี ปหาตพฺพา ปริวเชฺชตพฺพา, น เสวิตพฺพาฯ

“ตโย โข, พฺราหฺมณ, อคฺคี สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา สมฺมา สุขํ ปริหาตพฺพาฯ กตเม ตโย? อาหุเนยฺยคฺคิ , คหปตคฺคิ, ทกฺขิเณยฺยคฺคิฯ

“กตโม จ, พฺราหฺมณ, อาหุเนยฺยคฺคิ? อิธ, พฺราหฺมณ, ยสฺส เต โหนฺติ มาตาติ วา ปิตาติ วา, อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, อาหุเนยฺยคฺคิฯ ตํ กิสฺส เหตุ ? อโตหยํ [อิโตปายํ (ก.)], พฺราหฺมณ, อาหุโต สมฺภูโต, ตสฺมายํ อาหุเนยฺยคฺคิ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา สมฺมา สุขํ ปริหาตโพฺพฯ

“กตโม จ, พฺราหฺมณ, คหปตคฺคิ? อิธ, พฺราหฺมณ, ยสฺส เต โหนฺติ ปุตฺตาติ วา ทาราติ วา ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา, อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ , คหปตคฺคิฯ ตสฺมายํ คหปตคฺคิ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา สมฺมา สุขํ ปริหาตโพฺพฯ

“กตโม จ, พฺราหฺมณ, ทกฺขิเณยฺยคฺคิ? อิธ, พฺราหฺมณ, เย เต สมณพฺราหฺมณา ปรปฺปวาทา ปฏิวิรตา ขนฺติโสรเจฺจ นิวิฏฺฐา เอกมตฺตานํ ทเมนฺติ, เอกมตฺตานํ สเมนฺติ, เอกมตฺตานํ ปรินิพฺพาเปนฺติ, อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, ทกฺขิเณยฺยคฺคิฯ ตสฺมายํ ทกฺขิเณยฺยคฺคิ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา สมฺมา สุขํ ปริหาตโพฺพฯ อิเม โข, พฺราหฺมณ, ตโย อคฺคี สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา สมฺมา สุขํ ปริหาตพฺพาฯ

“อยํ โข ปน, พฺราหฺมณ, กฏฺฐคฺคิ กาเลน กาลํ อุชฺชเลตโพฺพ, กาเลน กาลํ อชฺฌุเปกฺขิตโพฺพ, กาเลน กาลํ นิพฺพาเปตโพฺพ, กาเลน กาลํ นิกฺขิปิตโพฺพ”ติฯ

เอวํ วุเตฺต อุคฺคตสรีโร พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม; อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติฯ เอสาหํ, โภ โคตม, ปญฺจ อุสภสตานิ มุญฺจามิ ชีวิตํ เทมิ, ปญฺจ วจฺฉตรสตานิ มุญฺจามิ ชีวิตํ เทมิ, ปญฺจ วจฺฉตริสตานิ มุญฺจามิ ชีวิตํ เทมิ, ปญฺจ อชสตานิ มุญฺจามิ ชีวิตํ เทมิ, ปญฺจ อุรพฺภสตานิ มุญฺจามิ ชีวิตํ เทมิฯ หริตานิ เจว ติณานิ ขาทนฺตุ, สีตานิ จ ปานียานิ ปิวนฺตุ, สีโต จ เนสํ วาโต อุปวายต”นฺติ [อุปวายตูติ (ก.)]ฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมสญฺญาสุตฺตํ

๔๘. “สตฺติมา, ภิกฺขเว, สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาฯ

“กตมา สตฺต? อสุภสญฺญา , มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อนิจฺจสญฺญา, อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, ทุเกฺข อนตฺตสญฺญาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, สตฺต สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยสญฺญาสุตฺตํ

๔๙. “สตฺติมา, ภิกฺขเว, สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาฯ กตมา สตฺต? อสุภสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อนิจฺจสญฺญา, อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, ทุเกฺข อนตฺตสญฺญาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, สตฺต สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาติฯ

“‘อสุภสญฺญา , ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติฯ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อสุภสญฺญาปริจิเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหรโต เมถุนธมฺมสมาปตฺติยา จิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฏติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสาริยติ อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กุกฺกุฏปตฺตํ วา นฺหารุททฺทุลํ วา อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฏติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสาริยติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อสุภสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต เมถุนธมฺมสมาปตฺติยา จิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฏติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสาริยติ อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อสุภสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต เมถุนธมฺมสมาปตฺติยา จิตฺตํ อนุสนฺทหติ [อนุสณฺฐาติ (สี.)] อปฺปฏิกุลฺยตา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺ

ขุนา ‘อภาวิตา เม อสุภสญฺญา, นตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, อปฺปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อสุภสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต เมถุนธมฺมสมาปตฺติยา จิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฎติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสารียติ อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘สุภาวิตา เม อสุภสญฺญา, อตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, ปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ ‘อสุภสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘มรณสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? มรณสญฺญาปริจิเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหรโต ชีวิตนิกนฺติยา จิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฎติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสารียติ อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กุกฺกุฎปตฺตํ วา นฺหารุททฺทุลํ วา อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฎติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสารียติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน มรณสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต ชีวิตนิกนฺติยา จิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฎติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสารียติ อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติฯ

‘‘สเจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน มรณสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต ชีวิตนิกนฺติยา จิตฺตํ อนุสนฺทหติ อปฺปฏิกุลฺยตา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘อภาวิตา เม มรณสญฺญา, นตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, อปฺปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน มรณสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต ชีวิตนิกนฺติยา จิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฎติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสารียติ อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘สุภาวิตา เม มรณสญฺญา, อตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, ปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ ‘มรณสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อาหาเร ปฏิกูลสญฺญาปริจิเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหรโต รสตณฺหาย จิตฺตํ ปติลียติ …เป…. อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กุกฺกุฎปตฺตํ วา นฺหารุททฺทุลํ วา อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฎติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสารียติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อาหาเร ปฏิกูลสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต รสตณฺหาย จิตฺตํ ปติลียติ…เป…. อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติ ฯ

‘‘สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อาหาเร ปฏิกูลสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต รสตณฺหาย จิตฺตํ อนุสนฺทหติ อปฺปฏิกุลฺยตา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘อภาวิตา เม อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, นตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, อปฺปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อาหาเร ปฏิกูลสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต รสตณฺหาย จิตฺตํ ปติลียติ…เป…. อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘สุภาวิตา เม อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, อตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, ปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ ‘อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา , ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญาปริจิเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหรโต โลกจิเตฺรสุ จิตฺตํ ปติลียติ…เป.… เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว…เป.… ปติลียติ ปติกุฏติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสาริยติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต โลกจิเตฺรสุ จิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฏติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสาริยติ อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติฯ

‘‘สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต โลกจิเตฺรสุ จิตฺตํ อนุสนฺทหติ อปฺปฏิกุลฺยตา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘อภาวิตา เม สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, นตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, อปฺปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต โลกจิเตฺรสุ จิตฺตํ ปติลียติ…เป.… อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘สุภาวิตา เม สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, ปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ ‘สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘อนิจฺจสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อนิจฺจสญฺญาปริจิเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหรโต ลาภสกฺการสิโลเก จิตฺตํ ปติลียติ…เป.… อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กุกฺกุฏปตฺตํ วา นฺหารุททฺทุลํ วา อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฏติ ปติวตฺตติ น สมฺปสาริยติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อนิจฺจสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต ลาภสกฺการสิโลเก จิตฺตํ ปติลียติ…เป.… อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติฯ

‘‘สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อนิจฺจสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต ลาภสกฺการสิโลเก จิตฺตํ อนุสนฺทหติ อปฺปฏิกุลฺยตา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘อภาวิตา เม อนิจฺจสญฺญา, นตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, อปฺปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อนิจฺจสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต ลาภสกฺการสิโลเก จิตฺตํ ปติลียติ ปติกุฏติ ปติวตฺตติ, น สมฺปสาริยติ อุเปกฺขา วา ปาฏิกุลฺยตา วา สณฺฐาติ; เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘สุภาวิตา เม อนิจฺจสญฺญา, อตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, ปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ ‘อนิจฺจสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญาปริจิเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหรโต อาลเสฺย โกสเชฺช วิสฺสฏฺฐิเย ปมาเท อนนุโยเค อปจฺจเวกฺขณาย ติพฺพา ภยสญฺญา ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ, เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุกฺขิตฺตาสิเก วธเกฯ

‘‘สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต อาลเสฺย โกสเชฺช วิสฺสฏฺฐิเย ปมาเท อนนุโยเค อปจฺจเวกฺขณาย ติพฺพา ภยสญฺญา, น ปจฺจุปฏฺฐิตา

โหติ, เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุกฺขิตฺตาสิเก วธเกฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘อภาวิตา เม อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, นตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, อปฺปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต อาลเสฺย โกสเชฺช วิสฺสฎฺฐิเย ปมาเท อนนุโยเค อปจฺจเวกฺขณาย ติพฺพา ภยสญฺญา ปจฺจุปฎฺฐิตา โหติ, เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุกฺขิตฺตาสิเก วธเกฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘สุภาวิตา เม อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, อตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, ปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ ‘อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฎิจฺจ วุตฺตํฯ

“‘ทุเกฺข อนตฺตสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฎิจฺจ วุตฺตํ? ทุเกฺข อนตฺตสญฺญาปริจิเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน เจตสา พหุลํ วิหรโต อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิเตฺตสุ อหงฺการมมงฺการมานาปคตํ มานสํ โหติ วิธาสมติกฺกนฺตํ สนฺตํ สุวิมุตฺตํฯ

“สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ทุเกฺข อนตฺตสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิเตฺตสุ น อหงฺการมมงฺการมานาปคตํ มานสํ โหติ วิธาสมติกฺกนฺตํ สนฺตํ สุวิมุตฺตํฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘อภาวิตา เม ทุเกฺข อนตฺตสญฺญา, นตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, อปฺปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ

“สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ทุเกฺข อนตฺตสญฺญาปริจิเตน เจตสา พหุลํ วิหรโต อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิเตฺตสุ อหงฺการมมงฺการมานาปคตํ มานสํ โหติ วิธาสมติกฺกนฺตํ สนฺตํ สุวิมุตฺตํฯ เวทิตพฺพเมตํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ‘สุภาวิตา เม ทุเกฺข อนตฺตสญฺญา, อตฺถิ เม ปุเพฺพนาปรํ วิเสโส, ปตฺตํ เม ภาวนาพล’นฺติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ ‘ทุเกฺข อนตฺตสญฺญา, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฎิจฺจ วุตฺตํฯ

“อิมา โข, ภิกฺขเว, สตฺต สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา”ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. เมถุนสุตฺตํ

๕๐. อถ โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ภวมฺปิ โน โคตโม พฺรหฺมจารี ปฎิชานาตี”ติ? “ยญฺหิ ตํ, พฺราหฺมณ, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อขณฺฑํ อจฺฉิทฺทํ อสพลํ อกมฺมาสํ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรตี’ติ, มเมว ตํ, พฺราหฺมณ, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, อขณฺฑํ อจฺฉิทฺทํ อสพลํ อกมฺมาสํ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรามี’”ติฯ “กิํ ปน, โภ โคตม, พฺรหฺมจริยสฺส ขณฺฑมฺปิ ฉิทฺทมฺปิ สพลมฺปิ กมฺมาสมฺปี”ติ?

“อิธ, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา สมฺมา พฺรหฺมจารี ปฎิชานมาโน น เหว โข มาตุคาเมน สทฺธิํ ทฺวยํทฺวยสมาปตฺติํ สมาปชฺชติ; อปิ จ โข มาตุคามสฺส อุจฺฉาทนปริมทฺทนนฺหาปนสมฺพาหนํ สาทิยติฯ โส ตํ อสฺสาเทติ [โส ตทสฺสาเทติ (สี.)], ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺติํ อาปชฺชติฯ อิทมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, พฺรหฺมจริยสฺส ขณฺฑมฺปิ ฉิทฺทมฺปิ สพลมฺปิ กมฺมา

สมฺปิฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, อปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, สํยุตฺโต เมถุเนน สํโยเคน น ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน [ชรามรเณน (สี. สฺยา.)] โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, น ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ

‘‘ปุน จปรํ, พฺราหฺมณ, อิเธกโจฺจ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา สมฺมา พฺรหฺมจารี ปฏิชานมาโน น เหว โข มาตุคาเมน สทฺธึ ทฺวยํทฺวยสมาปตฺตึ สมาปชฺชติ, นปิ มาตุคามสฺส อุจฺฉาทนปริมทฺทนนฺหาปนสมฺพาหนํ สาทิยติ; อปิ จ โข มาตุคาเมน สทฺธึ สญฺชคฺฆติ สํกีฬติ สํเกลายติ…เป.… นปิ มาตุคาเมน สทฺธึ สญฺชคฺฆติ สํกีฬติ สํเกลายติ; อปิ จ โข มาตุคามสฺส จกฺขุนา จกฺขุํ อุปนิชฺฌายติ เปกฺขติ…เป.… นปิ มาตุคามสฺส จกฺขุนา จกฺขุํ อุปนิชฺฌายติ เปกฺขติ; อปิ จ โข มาตุคามสฺส สทฺทํ สุณาติ ติโรกุฏฺฏํ วา ติโรปาการํ วา หสนฺติยา วา ภณนฺติยา วา คายนฺติยา วา โรทนฺติยา วา…เป.… นปิ มาตุคามสฺส สทฺทํ สุณาติ ติโรกุฏฺฏํ วา ติโรปาการํ วา หสนฺติยา วา ภณนฺติยา วา คายนฺติยา วา โรทนฺติยา วา; อปิ จ โข ยานิสฺส ตานิ ปุเพฺพ มาตุคาเมน สทฺธึ หสิตลปิตกีฬิตานิ ตานิ อนุสฺสรติ…เป.… นปิ ยานิสฺส ตานิ ปุเพฺพ มาตุคาเมน สทฺธึ หสิตลปิตกีฬิตานิ ตานิ อนุสฺสรติ; อปิ จ โข ปสฺสติ คหปตึ วา คหปติปุตฺตํ วา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตํ สมงฺคีภูตํ ปริจารยมานํ…เป.… นปิ ปสฺสติ คหปตึ วา คหปติปุตฺตํ วา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตํ สมงฺคีภูตํ ปริจารยมานํ; อปิ จ โข อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วาติฯ โส ตํ อสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติฯ อิทมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, พฺรหฺมจริยสฺส ขณฺฑมฺปิ ฉิทฺทมฺปิ สพลมฺปิ กมฺมาสมฺปิฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, อปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ สํยุตฺโต เมถุเนน สํโยเคน, น ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, น ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ

‘‘ยาวกีวญฺจาหํ, พฺราหฺมณ, อิเมสํ สตฺตนฺนํ เมถุนสํโยคานํ อญฺญตรญฺญตรเมถุนสํโยคํ [อญฺญตรํ เมถุนสํโยคํ (สี. สฺยา.)] อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุปสฺสึ, เนว ตาวาหํ, พฺราหฺมณ, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธติ ปจฺจญฺญาสึ [อภิสมฺพุทฺธ ปจฺจญฺญาสึ (สี. สฺยา.)]ฯ

‘‘ยโต จ โขหํ, พฺราหฺมณ, อิเมสํ สตฺตนฺนํ เมถุนสํโยคานํ อญฺญตรญฺญตรเมถุนสํโยคํ อตฺตนิ อปฺปหีนํ น สมนุปสฺสึ, อถาหํ, พฺราหฺมณ, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธติ ปจฺจญฺญาสึฯ ‘ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ, อกุปฺปา เม วิมุตฺติ [เจโตวิมุตฺติ (สี. ก.)], อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม; อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. สํโยคสุตฺตํ

๕๑. ‘‘สํโยควิสํโยคํ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมปริยายํ เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ โส, ภิกฺขเว, สํโยโค วิสํโยโค ธมฺมปริยาโย?

“อิตฺถี, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ อิตฺถินฺทฺริยํ มนสิ กโรติ – อิตฺถิกุตฺตํ อิตฺถากปฺปํ อิตฺถิวิธํ อิตฺถิจฺฉนฺทํ อิตฺถิสฺสรํ อิตฺถาลงฺการํฯ สา ตตฺถ รชฺชติ ตตฺราภิรมติฯ สา ตตฺถ รตฺตา ตตฺราภิรตา พหิทฺธา ปุริสินฺทฺริยํ มนสิ กโรติ – ปุริสกุตฺตํ ปุริสากปฺปํ ปุริสวิธํ ปุริสจฺฉนฺทํ ปุริสสฺสรํ ปุริสาลงฺการํฯ สา ตตฺถ รชฺชติ ตตฺราภิรมติฯ สา ตตฺถ รตฺตา ตตฺราภิรตา พหิทฺธา สํโยคํ อากงฺขติฯ ยญฺจสฺสา สํโยคปจฺจยา อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ ตญฺจ อากงฺขติฯ อิตฺถเตฺต, ภิกฺขเว, อภิรตา สตฺตา ปุริเสสุ สํโยคํ คตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, อิตฺถี อิตฺถตฺตํ นาติวตฺตติฯ

“ปุริโส, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ ปุริสินฺทฺริยํ มนสิ กโรติ – ปุริสกุตฺตํ ปุริสากปฺปํ ปุริสวิธํ ปุริสจฺฉนฺทํ ปุริสสฺสรํ ปุริสาลงฺการํฯ โส ตตฺถ รชฺชติ ตตฺราภิรมติฯ โส ตตฺถ รโตฺต ตตฺราภิรโต พหิทฺธา อิตฺถินฺทฺริยํ มนสิ กโรติ – อิตฺถิกุตฺตํ อิตฺถากปฺปํ อิตฺถิวิธํ อิตฺถิจฺฉนฺทํ อิตฺถิสฺสรํ อิตฺถาลงฺการํฯ โส ตตฺถ รชฺชติ ตตฺราภิรมติฯ โส ตตฺถ รโตฺต ตตฺราภิรโต พหิทฺธา สํโยคํ อากงฺขติฯ ยญฺจสฺส สํโยคปจฺจยา อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ ตญฺจ อากงฺขติฯ ปุริสเตฺต, ภิกฺขเว, อภิรตา สตฺตา อิตฺถีสุ สํโยคํ คตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุริโส ปุริสตฺตํ นาติวตฺตติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, สํโยโค โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, วิสํโยโค โหติ? อิตฺถี, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ อิตฺถินฺทฺริยํ น มนสิ กโรติ – อิตฺถิกุตฺตํ อิตฺถากปฺปํ อิตฺถิวิธํ อิตฺถิจฺฉนฺทํ อิตฺถิสฺสรํ อิตฺถาลงฺการํฯ สา ตตฺถ น รชฺชติ, สา ตตฺร นาภิรมติฯ สา ตตฺถ อรตฺตา ตตฺร อนภิรตา พหิทฺธา ปุริสินฺทฺริยํ น มนสิ กโรติ – ปุริสกุตฺตํ ปุริสากปฺปํ ปุริสวิธํ ปุริสจฺฉนฺทํ ปุริสสฺสรํ ปุริสาลงฺการํฯ สา ตตฺถ น รชฺชติ, ตตฺร นาภิรมติฯ สา ตตฺถ อรตฺตา ตตฺร อนภิรตา พหิทฺธา สํโยคํ นากงฺขติฯ ยญฺจสฺสา สํโยคปจฺจยา อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ ตญฺจ นากงฺขติฯ อิตฺถเตฺต, ภิกฺขเว , อนภิรตา สตฺตา ปุริเสสุ วิสํโยคํ คตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, อิตฺถี อิตฺถตฺตํ อติวตฺตติฯ

“ปุริโส, ภิกฺขเว, อชฺฌตฺตํ ปุริสินฺทฺริยํ น มนสิ กโรติ – ปุริสกุตฺตํ ปุริสากปฺปํ ปุริสวิธํ ปุริสจฺฉนฺทํ ปุริสสฺสรํ ปุริสาลงฺการํฯ โส ตตฺถ น รชฺชติ, โส ตตฺร นาภิรมติฯ โส ตตฺถ อรโตฺต ตตฺร อนภิรโต พหิทฺธา อิตฺถินฺทฺริยํ น มนสิ กโรติ – อิตฺถิกุตฺตํ อิตฺถากปฺปํ อิตฺถิวิธํ อิตฺถิจฺฉนฺทํ อิตฺถิสฺสรํ อิตฺถาลงฺการํฯ โส ตตฺถ น รชฺชติ, ตตฺร นาภิรมติฯ โส ตตฺถ อรโตฺต ตตฺร อนภิรโต พหิทฺธา สํโยคํ นากงฺขติฯ ยญฺจสฺส สํโยคปจฺจยา อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ ตญฺจ นากงฺขติฯ ปุริสเตฺต, ภิกฺขเว, อนภิรตา สตฺตา อิตฺถีสุ วิสํโยคํ คตาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ปุริโส ปุริสตฺตํ อติวตฺตติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, วิสํโยโค โหติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, สํโยโค วิสํโยโค ธมฺมปริยาโย”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ทานมหปฺผลสุตฺตํ

๕๒. เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺคราย โปกฺขรณิยา ตีเรฯ อถ โข สมฺพหุลา จ เมฺปยฺยกา อุปาสกา เยน อายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข จเมฺปยฺยกา อุปาสกา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจุํ – “จิรสฺสุตา โน, ภเนฺต [ภเนฺต สาริปุตฺต (สี.)], ภควโต สมฺมุขา ธมฺมี กถาฯ สาธุ มยํ, ภเนฺต, ลเภยฺยาม ภควโต สมฺมุขา ธมฺมึ กถํ [ภควโต สนฺติกา ธมฺมึ กถํ (สี.), ภควโต ธมฺมึ กถํ (สฺยา.)] สวนายา”ติฯ “เตนหาวุโส, ตทหุโปสเถ อาคเจฺฉยฺยาถ, อเปฺปว นาม ลเภยฺยาถ ภควโต สมฺมุขา [ภควโต สนฺติเก (สฺยา.)] ธมฺมึ กถํ สวนายา”ติฯ “เอวํ, ภเนฺต”ติ โข จเมฺปยฺยกา อุปาสกา อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกมึสุฯ

อถ โข จเมฺปยฺยกา อุปาสกา ตทหุโปสเถ เยนายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เตหิ จเมฺปยฺยเกหิ อุปาสเกหิ สทฺธึ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สิยา นุ โข, ภเนฺต, อิเธกจฺจสฺส ตาทิสํเยว ทานํ ทินฺนํ น มหปฺผลํ โหติ น มหานิสํสํ; สิยา ปน, ภเนฺต, อิเธกจฺจสฺส ตาทิสํเยว ทานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส’’นฺติ? ‘‘สิยา, สาริปุตฺต, อิเธกจฺจสฺส ตาทิสํเยว ทานํ ทินฺนํ น มหปฺผลํ โหติ น มหานิสํสํ; สิยา ปน, สาริปุตฺต, อิเธกจฺจสฺส ตาทิสํเยว ทานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส’’นฺติฯ ‘‘โก นุ โข, ภเนฺต, เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสํเยว ทานํ ทินฺนํ น มหปฺผลํ โหติ น มหานิสํสํ; โก นุ โข, ภเนฺต, เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสํเยว ทานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส’’นฺติ?

‘‘อิธ, สาริปุตฺต, เอกโจฺจ สาเปโข [สาเปโกฺข (สฺยา.)] ทานํ เทติ, ปติพทฺธจิโตฺต [ปติพนฺธจิโตฺต (ก.)] ทานํ เทติ, สนฺนิธิเปโข ทานํ เทติ, ‘อิมํ เปจฺจ ปริภุญฺชิสฺสามี’ติ ทานํ เทติฯ โส ตํ ทานํ เทติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ ตํ กึ มญฺญสิ, สาริปุตฺต, ทเทยฺย อิเธกโจฺจ เอวรูปํ ทาน’’นฺติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตตฺร, สาริปุตฺต, ยฺวายํ สาเปโข ทานํ เทติ , ปติพทฺธจิโตฺต ทานํ เทติ, สนฺนิธิเปโข ทานํ เทติ, ‘อิมํ เปจฺจ ปริภุญฺชิสฺสามี’ติ ทานํ เทติฯ โส ตํ ทานํ ทตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โส ตํ กมฺมํ เขเปตฺวา ตํ อิทฺธึ ตํ ยสํ ตํ อาธิปจฺจํ อาคามี โหติ อาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ

‘‘อิธ ปน, สาริปุตฺต, เอกโจฺจ น เหว โข สาเปโข ทานํ เทติ, น ปติพทฺธจิโตฺต ทานํ เทติ, น สนฺนิธิเปโข ทานํ เทติ, น ‘อิมํ เปจฺจ ปริภุญฺชิสฺสามี’ติ ทานํ เทติ; อปิ จ โข ‘สาหุ ทาน’นฺติ ทานํ เทติ…เป.… นปิ ‘สาหุ ทาน’นฺติ ทานํ เทติ; อปิ จ โข ‘ทินฺนปุพฺพํ กตปุพฺพํ ปิตุปิตามเหหิ น อรหามิ โปราณํ กุลวํสํ หาเปตุ’นฺติ ทานํ เทติ…เป.… นปิ ‘ทินฺนปุพฺพํ กตปุพฺพํ ปิตุปิตามเหหิ น อรหามิ โปราณํ กุลวํสํ หาเปตุ’นฺติ ทานํ เทติ; อปิ จ โข ‘อหํ ปจามิ, อิเม น ปจนฺติ, นารหามิ ปจโนฺต อปจนฺตานํ ทานํ อทาตุ’นฺติ ทานํ เทติ…เป.… นปิ ‘อหํ ปจามิ, อิเม น ปจนฺติ, นารหามิ ปจโนฺต อปจนฺตานํ ทานํ อทาตุ’นฺติ ทานํ เทติ; อปิ จ โข ‘ยถา เตสํ ปุพฺพกานํ อิสีนํ ตานิ มหายญฺญานิ อเหสุํ, เสยฺยถิทํ – อฏฺฐกสฺส วามกสฺส วามเทวสฺส เวสฺสามิตฺตสฺส ยมทคฺคิโน องฺคีรสสฺส ภารทฺวาชสฺส วาเสฏฺฐสฺส กสฺสปสฺส ภคุโน, เอวํ เม อยํ ทานสํวิภาโค ภวิสฺสตี’ติ ทานํ เทติ…เป.… นปิ ‘ยถา เตสํ ปุพฺพกานํ อิสีนํ ตานิ มหายญฺญานิ อเหสุํ, เสยฺยถิทํ – อฏฺฐกสฺส วามกสฺส วามเทวสฺส เวสฺสามิตฺตสฺส ยมทคฺคิโน องฺคีรสสฺส ภารทฺวาชสฺส วาเสฏฺฐสฺส กสฺสปสฺส ภคุโน, เอวํ เม อยํ ทานสํวิภาโค ภวิสฺสตี’ติ ทานํ เทติ; อปิ จ โข ‘อิมํ เม ทานํ ททโต จิตฺตํ ปสีทติ, อตฺตมนตา โสมนสฺสํ อุปชายตี’ติ ทานํ เทติ…เป.… นปิ ‘อิมํ เม ทานํ ททโต จิตฺตํ ปสีทติ, อตฺตมนตา โสมนสฺสํ อุปชายตี’ติ ทานํ เทติ; อปิ จ โข จิตฺตาลงฺการจิตฺตปริกฺขารํ ทานํ เทติฯ โส ตํ ทานํ เทติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ ตํ กึ มญฺญสิ, สาริปุตฺต, ทเทยฺย อิเธกโจฺจ เอวรูปํ ทาน’’นฺติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตตฺร, สาริปุตฺต, ยฺวายํ น เหว [นเหว โข (สี. สฺยา.)] สาเปโข ทานํ เทติ; น ปติพทฺธจิโตฺต ทานํ เทติ; น สนฺนิธิเปโข ทานํ เทติ; น ‘อิมํ เปจฺจ ปริภุญฺชิสฺสามี’ติ ทานํ เทติ; นปิ

‘สาหุ ทาน’นฺติ ทานํ เทติ; นปิ ‘ทินฺนปุพฺพํ กตปุพฺพํ ปิตุปิตามเหหิ น อรหามิ โปราณํ กุลวํสํ หาเปตุ’นฺติ ทานํ เทติ; นปิ ‘อหํ ปจามิ, อิเม น ปจนฺติ, นารหามิ ปจโนฺต อปจนฺตานํ ทานํ อทาตุ’นฺติ ทานํ เทติ; นปิ ‘ยถา เตสํ ปุพฺพกานํ อิสีนํ ตานิ มหายญฺญานิ อเหสุํ, เสยฺยถิทํ – อฏฺฐกสฺส วามกสฺส วามเทวสฺส เวสฺสามิตฺตสฺส ยมทคฺคิโน องฺคีรสสฺส ภารทฺวาชสฺส วาเสฏฺฐสฺส กสฺสปสฺส ภคุโน, เอวํ เม อยํ ทานสํวิภาโค ภวิสฺสตี’ติ ทานํ เทติ; นปิ ‘อิมํ เม ทานํ ททโต จิตฺตํ ปสีทติ, อตฺตมนตา โสมนสฺสํ อุปชายตี’ติ ทานํ เทติ; อปิ จ โข จิตฺตาลงฺการจิตฺตปริกฺขารํ ทานํ เทติฯ โส ตํ ทานํ ทตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โส ตํ กมฺมํ เขเปตฺวา ตํ อิทฺธึ ตํ ยสํ ตํ อาธิปจฺจํ อนาคามี โหติ อนาคนฺตา อิตฺถตฺตํฯ อยํ โข, สาริปุตฺต, เหตุ อยํ ปจฺจโย เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสํเยว ทานํ ทินฺนํ น มหปฺผลํ โหติ น มหานิสํสํฯ อยํ ปน, สาริปุตฺต, เหตุ อยํ ปจฺจโย เยน มิเธกจฺจสฺส ตาทิสํเยว ทานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํส’’นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. นนฺทมาตาสุตฺตํ

๕๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปุโตฺต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน ทกฺขิณาคิริสฺมึ จาริกํ จรนฺติ มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธึฯ เตน โข ปน สมเยน เวฬุกณฺฑกี [เวฬุกณฺฑกี (สฺยา.) อ. นิ. ๖.๓๗; ๒.๑๓๔; สํ. นิ. ๒.๑๗๓ ปสฺสิตพฺพํ] นนฺทมาตา อุปาสิกา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย ปารายนํ [จูฬนิ. ปารายนวคฺค, วตฺถุคาถา] สเรน ภาสติฯ

เตน โข ปน สมเยน เวสฺสวโณ มหาราชา อุตฺตราย ทิสาย ทกฺขิณํ ทิสํ คจฺฉติ เกนจิเทวกรณีเยนฯ อโสฺสสิ โข เวสฺสวโณ มหาราชา นนฺทมาตาย อุปาสิกาย ปารายนํ สเรน ภาสนฺติยา, สุตฺวา กถาปริโยสานํ อาคมยมาโน อฏฺฐาสิฯ

อถ โข นนฺทมาตา อุปาสิกา ปารายนํ สเรน ภาสิตฺวา ตุณฺหี อโหสิฯ อถ โข เวสฺสวโณ มหาราชา นนฺทมาตาย อุปาสิกาย กถาปริโยสานํ วิทิตฺวา อพฺภานุโมทิ – ‘‘สาธุ ภคินิ, สาธุ ภคินี’’ติ! ‘‘โก ปเนโส, ภทฺรมุขา’’ติ? ‘‘อหํ เต, ภคินิ, ภาตา เวสฺสวโณ, มหาราชา’’ติฯ ‘‘สาธุ, ภทฺรมุข, เตน หิ โย เม อยํ ธมฺมปริยาโย ภณิโต อิทํ เต โหตุ อาติเถยฺย’’นฺติฯ ‘‘สาธุ, ภคินิ, เอตเญฺจว เม โหตุ อาติเถยฺยํฯ เสฺวว [เสฺว จ (สี.)] สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานปฺปมุโข ภิกฺขุสโงฺฆ อกตปาตราโส เวฬุกณฺฑกํ อาคมิสฺสติ, ตญฺจ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสิตฺวา มม ทกฺขิณํ อาทิเสยฺยาสิฯ เอตเญฺจว [เอวญฺจ (สี. สฺยา.), เอตญฺจ (?)] เม ภวิสฺสติ อาติเถยฺย’’นฺติฯ

อถ โข นนฺทมาตา อุปาสิกา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปสิฯ อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานปฺปมุโข ภิกฺขุสโงฺฆ อกตปาตราโส เยน เวฬุกณฺฑโก ตทวสริฯ อถ โข นนฺทมาตา อุปาสิกา อญฺญตรํ ปุริสํ อามเนฺตสิ – ‘‘เอหิ ตฺวํ, อโมฺภ ปุริส, อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส กาลํ อาโรเจหิ – ‘กาโล, ภเนฺต, อยฺยาย นนฺทมาตุยา นิเวสเน นิฏฺฐิตํ ภตฺต’’’นฺติฯ ‘‘เอวํ, อเยฺย’’ติ โข โส ปุริโส นนฺทมาตาย อุปาสิกาย ปฏิสฺสุตฺวา อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส กาลํ อาโรเจสิ – ‘‘กาโล, ภเนฺต, อยฺยาย นนฺทมาตุยา นิเวสเน นิฏฺฐิตํ ภตฺต’’นฺติฯ อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานปฺปมุโข ภิกฺขุสโงฺฆ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน นนฺทมาตาย อุปาสิกาย นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข นนฺทมาตา อุปาสิกา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตเปฺปสิ สมฺปวาเรสิฯ

อถ โข นนฺทมาตา อุปาสิกา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข นนฺทมาตรํ อุปาสิกํ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ – ‘‘โก ปน เต, นนฺทมาเต, ภิกฺขุสงฺฆสฺส อพฺภาคมนํ อาโรเจสี’’ติ?

‘‘อิธาหํ, ภนฺเต , รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย ปารายนํ สเรน ภาสิตฺวา ตุณฺหี อโหสึฯ อถ โข, ภนฺเต, เวสฺสวโณ มหาราชา มม กถาปริโยสานํ วิทิตฺวา อพฺภานุโมทิ – ‘สาธุ, ภคินิ, สาธุ, ภคินี’ติ! ‘โก ปเนโส, ภทฺรมุขา’ติ? ‘อหํ เต, ภคินิ, ภาตา เวสฺสวโณ, มหาราชา’ติฯ ‘สาธุ, ภทฺรมุข, เตน หิ โย เม อยํ ธมฺมปริยาโย ภณิโต อิทํ เต โหตุ อาติเถยฺย’นฺติฯ ‘สาธุ, ภคินิ, เอตเญฺจว เม โหตุ อาติเถยฺยํฯ เสฺวว สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานปฺปมุโข ภิกฺขุสโงฺฆ อกตปาตราโส เวฬุกณฺฑกํ อาคมิสฺสติ, ตญฺจ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสิตฺวา มม ทกฺขิณํ อาทิเสยฺยาสิฯ เอตเญฺจว [เอตญฺจ (สี.), เอวญฺจ (สฺยา.)] เม ภวิสฺสติ อาติเถยฺย’นฺติฯ ยทิทํ [ยมิทํ (ม. นิ. ๑.๓๖๓)], ภนฺเต, ทาเน [ปุญฺญํ หิ ตํ (สี.), ปุญฺญํ ปุญฺญมหิตํ (สฺยา.), ปุญฺญํ วา ปุญฺญมหํ วา (ปี.), ปุญฺญํ วา ปุญฺญมหี วา (ก.)] ปุญฺญญฺจ ปุญฺญมหี จ ตํ [ปุญฺญํ หิ ตํ (สี.), ปุญฺญํ ปุญฺญมหิตํ (สฺยา.), ปุญฺญํ วา ปุญฺญมหํ วา (ปี.), ปุญฺญํ วา ปุญฺญมหี วา (ก.)] เวสฺสวณสฺส มหาราชสฺส สุขาย โหตู’’ติฯ

‘‘อจฺฉริยํ, นนฺทมาเต, อพฺภุตํ, นนฺทมาเต! ยตฺร หิ นาม เวสฺสวเณน มหาราเชน เอวํมหิทฺธิเกน เอวํมเหสเกฺขน เทวปุเตฺตน สมฺมุขา สลฺลปิสฺสสี’’ติฯ

‘‘น โข เม, ภนฺเต, เอเสว อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อตฺถิ เม อโญฺญปิ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อิธ เม, ภนฺเต, นโนฺท นาม เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโปฯ ตํ ราชาโน กิสฺมิญฺจิเทว ปกรเณ โอกสฺส ปสยฺห ชีวิตา โวโรเปสุํฯ ตสฺมึ โข ปนาหํ, ภนฺเต, ทารเก คหิเต วา คยฺหมาเน วา วเธ วา วชฺฌมาเน วา หเต วา หญฺญมาเน วา นาภิชานามิ จิตฺตสฺส อญฺญถตฺต’’นฺติฯ ‘‘อจฺฉริยํ, นนฺทมาเต, อพฺภุตํ นนฺทมาเต! ยตฺร หิ นาม จิตฺตุปฺปาทมฺปิ [จิตฺตุปฺปาทมตฺตมฺปิ (สฺยา.)] ปริโสเธสฺสสี’’ติฯ

‘‘น โข เม, ภนฺเต , เอเสว อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อตฺถิ เม อโญฺญปิ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อิธ เม, ภนฺเต, สามิโก กาลงฺกโต อญฺญตรํ ยกฺขโยนึ อุปปโนฺนฯ โส เม เตเนว ปุริเมน อตฺตภาเวน อุทฺทเสฺสสิฯ น โข ปนาหํ, ภนฺเต, อภิชานามิ ตโตนิทานํ จิตฺตสฺส อญฺญถตฺต’’นฺติฯ ‘‘อจฺฉริยํ, นนฺทมาเต, อพฺภุตํ, นนฺทมาเต! ยตฺร หิ นาม จิตฺตุปฺปาทมฺปิ ปริโสเธสฺสสี’’ติฯ

‘‘น โข เม, ภนฺเต, เอเสว อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อตฺถิ เม อโญฺญปิ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ ยโตหํ, ภนฺเต, สามิกสฺส ทหรเสฺสว ทหรา อานีตา นาภิชานามิ สามิกํ มนสาปิ อติจริตา [อติจริตุํ (สฺยา.), อติจาริตฺตํ (ก.)], กุโต ปน กาเยนา’’ติ! ‘‘อจฺฉริยํ, นนฺทมาเต, อพฺภุตํ, นนฺทมาเต! ยตฺร หิ นาม จิตฺตุปฺปาทมฺปิ ปริโสเธสฺสสี’’ติฯ

‘‘น โข เม, ภนฺเต, เอเสว อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อตฺถิ เม อโญฺญปิ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ ยทาหํ, ภนฺเต, อุปาสิกา ปฏิเทสิตา นาภิชานามิ กิญฺจิ สิกฺขาปทํ สญฺจิจฺจ วีติกฺกมิตา’’ติฯ ‘‘อจฺฉริยํ, นนฺทมาเต, อพฺภุตํ, นนฺทมาเต’’ติ!

‘‘น โข เม, ภนฺเต, เอเสว อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อตฺถิ เม อโญฺญปิ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อิธาหํ, ภนฺเต, ยาวเทว [ยาวเทว (สี. สฺยา.) สํ. นิ. ๒.๑๕๒ ปาฬิ จ อฏฺฐกถาฏีกา จ

ปสฺสิตพฺพา] อากงฺขามิ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขิกา จ วิหรามิ สตา จ สมฺปชานา สุขญฺจ กาเย ปฏิสํเวเทมิ, ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามี’’ติฯ ‘‘อจฺฉริยํ, นนฺทมาเต, อพฺภุตํ, นนฺทมาเต’’ติ!

‘‘น โข เม, ภเนฺต, เอเสว อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ อตฺถิ เม อโญฺญปิ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺมฯ ยานิมานิ, ภเนฺต, ภควตา เทสิตานิ ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ นาหํ เตสํ กิญฺจิ อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุปสฺสามี’’ติฯ ‘‘อจฺฉริยํ, นนฺทมาเต, อพฺภุตํ, นนฺทมาเต’’ติ!

อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต นนฺทมาตรํ อุปาสิกํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฎฺฐายาสนา ปกฺกามีติฯ ทสมํฯ

มหายญฺญวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ฐิติ จ ปริกฺขารํ เทฺว, อคฺคี สญฺญา จ เทฺว ปรา;
เมถุนา สํโยโค ทานํ, นนฺทมาเตน เต ทสาติฯ

ปฐมปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

๖. อพฺยากตวโคฺค

๑. อพฺยากตสุตฺตํ

๕๔. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย เยน สุตวโต อริยสาวกสฺส วิจิกิจฺฉา นุปฺปชฺชติ อพฺยากตวตฺถูสู’’ติ?

‘‘ทิฏฺฐินิโรธา โข, ภิกฺขุ, สุตวโต อริยสาวกสฺส วิจิกิจฺฉา นุปฺปชฺชติ อพฺยากตวตฺถูสุฯ ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, ทิฏฺฐิคตเมตํ; ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, ทิฏฺฐิคตเมตํ; ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, ทิฏฺฐิคตเมตํ; ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, ทิฏฺฐิคตเมตํฯ อสฺสุตวา, ภิกฺขุ, ปุถุชฺชโน ทิฏฺฐึ นปฺปชานาติ, ทิฏฺฐิสมุทยํ นปฺปชานาติ, ทิฏฺฐินิโรธํ นปฺปชานาติ, ทิฏฺฐินิโรธคามินิํ ปฏิปทํ นปฺปชานาติฯ ตสฺส สา ทิฏฺฐิ ปวฑฺฒติ, โส น ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, น ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ

‘‘สุตวา จ โข, ภิกฺขุ, อริยสาวโก ทิฏฺฐึ ปชานาติ, ทิฏฺฐิสมุทยํ ปชานาติ, ทิฏฺฐินิโรธํ ปชานาติ, ทิฏฺฐินิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ปชานาติฯ ตสฺส สา ทิฏฺฐิ นิรุชฺฌติ, โส ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ เอวํ ชานํ โข, ภิกฺขุ, สุตวา อริยสาวโก เอวํ ปสฺสํ ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติปิ น พฺยากโรติ; ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติปิ น พฺยากโรติ; ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติปิ น พฺยากโรติ; ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติปิ น พฺยากโรติฯ เอวํ ชานํ โข, ภิกฺขุ, สุตวา อริยสาวโก เอวํ ปสฺสํ เอวํ อพฺยากรณธมฺโม โหติ อพฺยากตวตฺถูสุ ฯ เอวํ ชานํ โข, ภิกฺขุ, สุตวา อริยสาวโก เอวํ ปสฺสํ น ฉมฺภติ, น กมฺปติ, น เวธติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ อพฺยากตวตฺถูสุฯ

‘‘‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, ตณฺหาคตเมตํ…เป.… สญฺญาคตเมตํ …เป.… มญฺญิตเมตํ…เป.… ปปญฺจิตเมตํ…เป.… อุปาทานคตเมตํ…เป.… ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, วิปฺปฏิสาโร เอโส; ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, วิปฺปฏิสาโร เอโส; ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, วิปฺปฏิสาโร เอโส; ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ โข, ภิกฺขุ, วิปฺปฏิสาโร เอโสฯ อสฺสุตวา, ภิกฺขุ, ปุถุชฺชโน วิปฺปฏิสารํ นปฺปชานาติ, วิปฺปฏิสารสมุทยํ นปฺปชานาติ, วิปฺปฏิสารนิโรธํ นปฺปชานาติ, วิปฺปฏิสารนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ นปฺปชานาติฯ ตสฺส โส วิปฺปฏิสาโร ปวฑฺฒติ, โส น ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, น ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ

‘‘สุตวา จ โข, ภิกฺขุ, อริยสาวโก วิปฺปฏิสารํ ปชานาติ, วิปฺปฏิสารสมุทยํ ปชานาติ, วิปฺปฏิสารนิโรธํ ปชานาติ , วิปฺปฏิสารนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ปชานาติฯ ตสฺส โส วิปฺปฏิสาโร นิรุชฺฌติ, โส ปริมุจฺจติ ชาติยา…เป.… ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ เอวํ ชานํ โข, ภิกฺขุ, สุตวา อริยสาวโก เอวํ ปสฺสํ ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติปิ น พฺยากโรติ…เป.… ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติปิ น พฺยากโรติฯ เอวํ ชานํ โข, ภิกฺขุ, สุตวา อริยสาวโก เอวํ ปสฺสํ เอวํ อพฺยากรณธมฺโม โหติ อพฺยากตวตฺถูสุฯ เอวํ ชานํ โข, ภิกฺขุ, สุตวา อริยสาวโก เอวํ ปสฺสํ น ฉมฺภติ,

น กมฺปติ, น เวธติ, น สนฺตาสํ อาปชฺชติ อพฺยากตวตฺถูสุฯ อยํ โข, ภิกฺขุ, เหตุ อยํ ปจฺจโย เยน สุตวโต อริยสาวกสฺส วิจิกิจฺฉา นุปฺปชฺชติ อพฺยากตวตฺถูสู''ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปุริสคติสุตฺตํ

๕๕. ''สตฺต จ [สตฺต (สี.), สตฺต จ โข (ก.)], ภิกฺขเว, ปุริสคติโย เทเสสฺสามิ อนุปาทา จ ปรินิพฺพานํ [ปรินิพฺพาณํ (สี.)]ฯ ตํ สุณาถ , สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี''ติฯ ''เอวํ, ภนฺเต''ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ – ''กตมา จ, ภิกฺขเว, สตฺต ปุริส คติโย?

''อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – 'โน จสฺส โน จ เม สิยา, น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสติ, ยทตฺถิ ยํ ภูตํ ตํ ปชหามี'ติ อุเปกฺขํ ปฏิลภติฯ โส ภเว น รชฺชติ, สมฺภเว น รชฺชติ, อตฺถุตฺตริ ปทํ สนฺตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ ตญฺจ ขฺวสฺส ปทํ น สเพฺพน สพฺพํ สจฺฉิกตํ โหติ, ตสฺส น สเพฺพน สพฺพํ มานานุสโย ปหีโน โหติ, น สเพฺพน สพฺพํ ภวราคานุสโย ปหีโน โหติ, น ส เพฺพน สพฺพํ อวิชฺชานุสโย ปหีโน โหติฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทิวสํสนฺตเตฺต [ทิวสสนฺตเตฺต (สี. สฺยา.) ม. นิ. ๒.๑๕๔] อโยกปาเล หญฺญมาเน ปปฺปฏิกา นิพฺพตฺติตฺวา นิพฺพาเยยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – 'โน จสฺส โน จ เม สิยา, น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสติ, ยทตฺถิ ยํ ภูตํ ตํ ปชหามี'ติ อุเปกฺขํ ปฏิลภติฯ โส ภเว น รชฺชติ, สมฺภเว น รชฺชติ, อตฺถุตฺตริ ปทํ สนฺตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ ตญฺจ ขฺวสฺส ปทํ น สเพฺพน สพฺพํ สจฺฉิกตํ โหติ, ตสฺส น สเพฺพน สพฺพํ มานานุสโย ปหีโน โหติ, น สเพฺพน สพฺพํ ภวราคานุสโย ปหีโน โหติ, น สเพฺพน สพฺพํ อวิชฺชานุสโย ปหีโน โหติฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติฯ

''อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – 'โน จสฺส โน จ เม สิยา, น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสติ, ยทตฺถิ ยํ ภูตํ ตํ ปชหามี'ติ อุเปกฺขํ ปฏิลภติฯ โส ภเว น รชฺชติ, สมฺภเว น รชฺชติ, อตฺถุตฺตริ ปทํ สนฺตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ ตญฺจ ขฺวสฺส ปทํ น สเพฺพน สพฺพํ สจฺฉิกตํ โหติ, ตสฺส น สเพฺพน สพฺพํ มานานุสโย ปหีโน โหติ, น สเพฺพน สพฺพํ ภวราคานุสโย ปหีโน โหติ, น สเพฺพน สพฺพํ อวิชฺชานุสโย ปหีโน โหติฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺข ยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทิวสํสนฺตเตฺต อโยกปาเล หญฺญมาเน ปปฺปฏิ กา นิพฺพตฺติตฺวา อุปฺปติตฺวา นิพฺพาเยยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป.… โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปริ นิพฺพายี โหติฯ

''อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป.… โส ปญฺ จนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทิวสํ สนฺตเตฺต อโยกปาเล หญฺญมาเน ปปฺปฏิกา นิพฺพตฺติตฺวา อุปฺปติตฺวา อนุปหจฺจ ตลํ นิพฺพา เยยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป.… โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติฯ

''อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป.… โส ปญฺ จนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทิวสํ สนฺตเตฺต อโยกปาเล หญฺญมาเน ปปฺปฏิกา นิพฺพตฺติตฺวา อุปฺปติตฺวา อุปหจฺจ ตลํ นิพฺพา

เยยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป…. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป…. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทิวสํสนฺตตฺเต อโยกปาเล หญฺญมาเน ปปฏิกา นิพฺพตฺติตฺวา อุปฺปติตฺวา ปริตฺเต ติณปุญฺเช วา กฏฺฐปุญฺเช วา นิปเตยฺยฯ สา ตตฺถ อคฺคิมฺปิ ชเนยฺย, ธูมมฺปิ ชเนยฺย, อคฺคิมฺปิ ชเนตฺวา ธูมมฺปิ ชเนตฺวา ตเมว ปริตฺตํ ติณปุญฺชํ วา กฏฺฐปุญฺชํ วา ปริยาทิยิตฺวา อนาหารา นิพฺพาเยยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป…. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป…. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทิวสํสนฺตตฺเต อโยกปาเล หญฺญมาเน ปปฏิกา นิพฺพตฺติตฺวา อุปฺปติตฺวา วิปุเล ติณปุญฺเช วา กฏฺฐปุญฺเช วา นิปเตยฺยฯ สา ตตฺถ อคฺคิมฺปิ ชเนยฺย, ธูมมฺปิ ชเนยฺย, อคฺคิมฺปิ ชเนตฺวา ธูมมฺปิ ชเนตฺวา ตเมว วิปุลํ ติณปุญฺชํ วา กฏฺฐปุญฺชํ วา ปริยาทิยิตฺวา อนาหารา นิพฺพาเยยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป…. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – ‘โน จสฺส โน จ เม สิยา, น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสติ, ยทตฺถิ ยํ ภูตํ ตํ ปชหามี’ติ อุเปกฺขํ ปฏิลภติฯ โส ภเว น รชฺชติ, สมฺภเว น รชฺชติ, อตฺถุตฺตริ ปทํ สนฺตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ ตญฺจ ขฺวสฺส ปทํ น สเพฺพน สพฺพํ สจฺฉิกตํ โหติ, ตสฺส น สเพฺพน สพฺพํ มานานุสโย ปหีโน โหติ, น สเพฺพน สพฺพํ ภวราคานุสโย ปหีโน โหติ, น สเพฺพน สพฺพํ อวิชฺชานุสโย ปหีโน โหติฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามีฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ทิวสํสนฺตตฺเต อโยกปาเล หญฺญมาเน ปปฏิกา นิพฺพตฺติตฺวา อุปฺปติตฺวา มหนฺเต ติณปุญฺเช วา กฏฺฐปุญฺเช วา นิปเตยฺยฯ สา ตตฺถ อคฺคิมฺปิ ชเนยฺย, ธูมมฺปิ ชเนยฺย, อคฺคิมฺปิ ชเนตฺวา ธูมมฺปิ ชเนตฺวา ตเมว มหนฺตํ ติณปุญฺชํ วา กฏฺฐปุญฺชํ วา ปริยาทิยิตฺวา คจฺฉมฺปิ ทเหยฺย [ฑเหยฺย (อญฺญตฺถ)], ทายมฺปิ ทเหยฺย, คจฺฉมฺปิ ทหิตฺวา ทายมฺปิ ทหิตฺวา หริตนฺตํ วา ปถนฺตํ วา [ปนฺถนฺตํ วา (สี.) สฺยามโปตฺถเก อิทํ น ทิสฺสติ] เสลนฺตํ วา อุทกนฺตํ วา รมณียํ วา ภูมิภาคํ อาคมฺม อนาหารา นิพฺพาเยยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – โน จสฺส โน จ เม สิยา…เป…. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามีฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, สตฺต ปุริสคติโยฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อนุปาทาปรินิพฺพานํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ ปฏิปนฺโน โหติ – ‘โน จสฺส โน จ เม สิยา, น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสติ, ยทตฺถิ ยํ ภูตํ ตํ ปชหามี’ติ อุเปกฺขํ ปฏิลภติฯ โส ภเว น รชฺชติ, สมฺภเว น รชฺชติ, อตฺถุตฺตริ ปทํ สนฺตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติฯ ตญฺจ ขฺวสฺส ปทํ สเพฺพน สพฺพํ สจฺฉิกตํ โหติ, ตสฺส สเพฺพน สพฺพํ มานานุสโย ปหีโน โหติ, สเพฺพน สพฺพํ ภวราคานุสโย ปหีโน โหติ, สเพฺพน สพฺพํ อวิชฺชานุสโย ปหีโน โหติฯ โส อาสวานํ ขยา…เป…. สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนุปาทาปรินิพฺพานํฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, สตฺต ปุริสคติโย อนุปาทา จ ปรินิพฺพาน’’นฺติฯ ทุติยํฯ

๓. ติสฺสพฺรหฺมาสุตฺตํ

๕๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ อถ โข เทฺว เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ คิชฺฌกูฏํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''เอตา, ภนฺเต, ภิกฺขุนิโย วิมุตฺตา''ติฯ อปรา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''เอตา, ภนฺเต, ภิกฺขุนิโย อนุปาทิเสสา สุวิมุตฺตา''ติฯ อิทมโวจุํ ตา เทวตาฯ สมนุโญฺญ สตฺถา อโหสิฯ อถ โข ตา เทวตา ''สมนุโญฺญ สตฺถา''ติ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายึสุฯ

อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''อิมํ, ภิกฺขเว, รตฺตึ เทฺว เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ คิชฺฌกูฏํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข, ภิกฺขเว, เอกา เทวตา มํ เอตทโวจ – 'เอตา, ภนฺเต, ภิกฺขุนิโย วิมุตฺตา'ติฯ อปรา เทวตา มํ เอตทโวจ – 'เอตา, ภนฺเต, ภิกฺขุนิโย อนุปาทิเสสา สุวิมุตฺตา'ติฯ อิทมโวจุํ, ภิกฺขเว, ตา เทวตาฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายึสู''ติฯ

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต อวิทูเร นิสิโนฺน โหติฯ อถ โข อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส เอตทโหสิ – ''กตเมสานํ โข เทวานํ เอวํ ญาณํ โหติ – 'สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส'''ติ? เตน โข ปน สมเยน ติโสฺส นาม ภิกฺขุ อธุนากาลงฺกโต อญฺญตรํ พฺรหฺมโลกํ อุปปโนฺน โหติฯ ตตฺราปิ นํ เอวํ ชานนฺติ – ''ติโสฺส พฺรหฺมา มหิทฺธิโก มหานุภาโว''ติฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมวํ – คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต อนฺตรหิโต ตสฺมึ พฺรหฺมโลเก ปาตุรโหสิฯ อทฺทสา โข ติโสฺส พฺรหฺมา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ – ''เอหิ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน; สฺวาคตํ, มาริส โมคฺคลฺลาน! จิรสฺสํ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, อิมํ ปริยายมกาสิ , ยทิทํ อิธาคมนายฯ นิสีท, มาริส โมคฺคลฺลาน, อิทมาสนํ ปญฺญตฺต''นฺติฯ นิสีทิ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ปญฺญเตฺต อาสเนฯ ติโสฺสปิ โข พฺรหฺมา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ติสฺสํ พฺรหฺมานํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ – ''กตเมสานํ โข, ติสฺส , เทวานํ เอวํ ญาณํ โหติ – 'สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส'''ติ? ''พฺรหฺมกายิกานํ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, เทวานํ เอวํ ญาณํ โหติ – 'สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส'''ติฯ

''สเพฺพสเญฺญว โข, ติสฺส, พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ เอวํ ญาณํ โหติ – 'สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส'''ติ? ''น โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, สเพฺพสํ พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ เอวํ ญาณํ โหติ – 'สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส'''ติฯ

''เย โข เต, มาริส โมคฺคลฺลาน, พฺรหฺมกายิกา เทวา พฺรเหฺมน อายุนา สนฺตุฎฺฐา พฺรเหฺมน วเณฺณน พฺรเหฺมน สุเขน พฺรเหฺมน ยเสน พฺรเหฺมน อาธิปเตเยฺยน สนฺตุฎฺฐา, เต อุตฺตริ นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ เตสํ น เอวํ ญาณํ โหติ – 'สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส'ติฯ เย จ โข เต, มาริส โมคฺคลฺลาน, พฺรหฺมกายิกา เทวา พฺรเหฺมน อายุนา อสนฺตุฎฺฐา, พฺรเหฺมน วเณฺณน พฺรเหฺมน สุเขน พฺรเหฺมน ยเสน พฺรเหฺมน อาธิปเต

เยฺยน อสนฺตุฏฺฐา, เต จ อุตฺตริ นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ เตสํ เอวํ ญาณํ โหติ – ‘สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส’’’ติฯ

‘‘อิธ, มาริส โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุ อุภโตภาควิมุตฺโต โหติฯ ตเมนํ เต เทวา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข อายสฺมา อุภโตภาควิมุตฺโตฯ ยาวสฺส กาโย ฐสฺสติ ตาว นํ ทกฺขนฺติ เทวมนุสฺสาฯ กายสฺส เภทา น นํ ทกฺขนฺติ เทวมนุสฺสา’ติฯ เอวมฺปิ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน , เตสํ เทวานํ ญาณํ โหติ – ‘สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส’’’ติฯ

‘‘อิธ ปน, มาริส โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุ ปญฺญาวิมุตฺโต โหติฯ ตเมนํ เต เทวา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข อายสฺมา ปญฺญาวิมุตฺโตฯ ยาวสฺส กาโย ฐสฺสติ ตาว นํ ทกฺขนฺติ เทวมนุสฺสาฯ กายสฺส เภทา น นํ ทกฺขนฺติ เทวมนุสฺสา’ติฯ เอวมฺปิ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, เตสํ เทวานํ ญาณํ โหติ – ‘สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส’’’ติฯ

‘‘อิธ ปน, มาริส โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุ กายสกฺขี โหติฯ ตเมนํ เทวา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข อายสฺมา กายสกฺขีฯ อเปฺปว นาม อยมายสฺมา อนุโลมิกานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวมาโน กลฺยาณมิเตฺต ภชมาโน อินฺทฺริยานิ สมนฺนานยมาโน – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยา’ติฯ เอวมฺปิ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, เตสํ เทวานํ ญาณํ โหติ – ‘สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส’’’ติฯ

‘‘อิธ ปน, มาริส โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุ ทิฎฺฐิปฺปโตฺต โหติ…เป.… สทฺธาวิมุโตฺต โหติ…เป.… ธมฺมานุสารี โหติฯ ตเมนํ เต เทวา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข อายสฺมา ธมฺมานุสารี ฯ อเปฺปว นาม อยมายสฺมา อนุโลมิกานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวมาโน กลฺยาณมิเตฺต ภชมาโน อินฺทฺริยานิ สมนฺนานยมาโน – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยา’ติฯ เอวมฺปิ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, เตสํ เทวานํ ญาณํ โหติ – ‘สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส’’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ติสฺสสฺส พฺรหฺมุโน ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมวํ – พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต ปาตุรโหสิฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ยาวตโก อโหสิ ติเสฺสน พฺรหฺมุนา สทฺธิํ กถาสลฺลาโป ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิฯ

‘‘น หิ ปน เต, โมคฺคลฺลาน, ติโสฺส พฺรหฺมา สตฺตมํ อนิมิตฺตวิหาริํ ปุคฺคลํ เทเสติ’’ฯ ‘‘เอตสฺส, ภควา, กาโล; เอตสฺส, สุคต, กาโล! ยํ ภควา สตฺตมํ อนิมิตฺตวิหาริํ ปุคฺคลํ เทเสยฺยฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี’’ติฯ ‘‘เตน หิ, โมคฺคลฺลาน, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อิธ, โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุ สพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา อนิมิตฺตํ เจโตสมาธิํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตเมนํ เต เทวา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข อายสฺมา สพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา อนิมิตฺตํ

เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อเปฺปว นาม อยมายสฺมา อนุโลมิกานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวมาโน กลฺยาณมิตฺเต ภชมาโน อินฺทฺริยานิ สมนฺนานยมาโน – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยา’ติฯ เอวํ โข, โมคฺคลฺลาน, เตสํ เทวานํ ญาณํ โหติ – ‘สอุปาทิเสเส วา สอุปาทิเสโสติ, อนุปาทิเสเส วา อนุปาทิเสโส’’’ติฯ ตติยํฯ

๔. สีหเสนาปติสุตฺตํ

๕๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข สีโห เสนาปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สีโห เสนาปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สกฺกา นุ โข, ภเนฺต, สนฺทิฏฺฐิกํ ทานผลํ ปญฺญาเปตุ’’นฺติ?

‘‘เตน หิ, สีห, ตเญฺญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ, ยถา เต ขเมยฺย ตถา นํ พฺยากเรยฺยาสิฯ ตํ กิํ มญฺญสิ, สีห, อิธ เทฺว ปุริสา – เอโก ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, เอโก ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโตฯ ตํ กิํ มญฺญสิ, สีห, กํ นุ โข [กิํ นุ โข (ก.)] อรหโนฺต ปฐมํ อนุกมฺปนฺตา อนุกเมฺปยฺยุํ – ‘โย วา โส ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต’’’ติ?

‘‘โย โส, ภเนฺต, ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, กินฺตํ [กินฺติ (ก.)] อรหโนฺต ปฐมํ อนุกมฺปนฺตา อนุกมฺปิสฺสนฺติ! โย จ โข โส, ภเนฺต, ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต ตํเยว อรหโนฺต ปฐมํ อนุกมฺปนฺตา อนุกเมฺปยฺยุ’’ํฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, สีห, กํ นุ โข อรหโนฺต ปฐมํ อุปสงฺกมนฺตา อุปสงฺกเมยฺยุํ – ‘โย วา โส ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต’’’ติ? ‘‘โย โส, ภเนฺต, ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, กินฺตํ อรหโนฺต ปฐมํ อุปสงฺกมนฺตา อุปสงฺกมิสฺสนฺติ! โย จ โข โส, ภเนฺต, ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต ตํเยว อรหโนฺต ปฐมํ อุปสงฺกมนฺตา อุปสงฺกเมยฺยุ’’ํฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, สีห, กสฺส นุ โข อรหโนฺต ปฐมํ ปฏิคฺคณฺหนฺตา ปฏิคฺคเณฺหยฺยุํ – ‘โย วา โส ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต’’’ติ? ‘‘โย โส, ภเนฺต, ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, กินฺตํ ตสฺส อรหโนฺต ปฐมํ ปฏิคฺคณฺหนฺตา ปฏิคฺคณฺหิสฺสนฺติ! โย จ โข โส, ภเนฺต, ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต ตเสฺสว อรหโนฺต ปฐมํ ปฏิคฺคณฺหนฺตา ปฏิคฺคเณฺหยฺยุ’’’ํฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, สีห, กสฺส นุ โข อรหโนฺต ปฐมํ ธมฺมํ เทเสนฺตา เทเสยฺยุํ – ‘โย วา โส ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต’’’ติ? ‘‘โย โส, ภเนฺต, ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, กินฺตํ ตสฺส อรหโนฺต ปฐมํ ธมฺมํ เทเสนฺตา เทเสสฺสนฺติ! โย จ โข โส, ภเนฺต, ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต ตเสฺสว อรหโนฺต ปฐมํ ธมฺมํ เทเสนฺตา เทเสยฺยุ’’ ํฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, สีห, กสฺส นุ โข กลฺยาโณ กิตฺติสโทฺท อพฺภุคฺคจฺเฉยฺย – ‘โย วา โส ปุริโส อสฺสโทฺธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สโทฺธ ทานปติ อนุปฺปทานร

โต’’’ติ? ‘‘โย โส, ภนฺเต, ปุริโส อสฺสทฺโธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, กินฺตํ ตสฺส กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิสฺสติ! โย จ โข โส, ภนฺเต, ปุริโส สทฺโธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต ตเสฺสว กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคเจฺฉยฺย’’ฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, สีห, โก นุ โข ยํยเทว ปริสํ อุปสงฺกเมยฺย, ยทิ ขตฺติยปริสํ ยทิ พฺราหฺมณปริสํ ยทิ คหปติปริสํ ยทิ สมณปริสํ วิสารโท อุปสงฺกเมยฺย อมงฺกุภูโต – ‘โย วา โส ปุริโส อสฺสทฺโธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สทฺโธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต’’’ติ? ‘‘โย โส, ภนฺเต, ปุริโส อสฺสทฺโธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, กิํ โส ยํยเทว ปริสํ อุปสงฺกมิสฺสติ, ยทิ ขตฺติยปริสํ ยทิ พฺราหฺมณปริสํ ยทิ คหปติปริสํ ยทิ สมณปริสํ วิสารโท อุปสงฺกมิสฺสติ อมงฺกุภูโต! โย จ โข โส, ภนฺเต, ปุริโส สทฺโธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต โส ยํยเทว ปริสํ อุปสงฺกเมยฺย, ยทิ ขตฺติยปริสํ ยทิ พฺราหฺมณปริสํ ยทิ คหปติปริสํ ยทิ สมณปริสํ วิสารโท อุปสงฺกเมยฺย อมงฺกุภูโต’’ฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, สีห, โก นุ โข กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปเชฺชยฺย – ‘โย วา โส ปุริโส อสฺสทฺโธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, โย วา โส ปุริโส สทฺโธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต’’’ติ ? ‘‘โย โส, ภนฺเต, ปุริโส อสฺสทฺโธ มจฺฉรี กทริโย ปริภาสโก, กิํ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสติ! โย จ โข โส, ภนฺเต, ปุริโส สทฺโธ ทานปติ อนุปฺปทานรโต โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปเชฺชยฺย’’ฯ

‘‘ยานิมานิ, ภนฺเต, ภควตา สนฺทิฎฺฐิกานิ ทานผลานิ อกฺขาตานิ, นาหํ เอตฺถ ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิฯ อหมฺปิ เอตานิ ชานามิฯ อหํ, ภนฺเต, ทายโก ทานปติ, มํ อรหโนฺต ปฐมํ อนุกมฺปนฺตา อนุกมฺปนฺติฯ อหํ, ภนฺเต, ทายโก ทานปติ, มํ อรหโนฺต ปฐมํ อุปสงฺกมนฺตา อุปสงฺกมนฺติฯ อหํ, ภนฺเต, ทายโก ทานปติ, มยฺหํ อรหโนฺต ปฐมํ ปฎิคฺคณฺหนฺตา ปฎิคฺคณฺหนฺติ ฯ อหํ, ภนฺเต, ทายโก ทานปติ, มยฺหํ อรหโนฺต ปฐมํ ธมฺมํ เทเสนฺตา เทเสนฺติฯ อหํ, ภนฺเต, ทายโก ทานปติ, มยฺหํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต – ‘สีโห เสนาปติ ทายโก การโก สงฺฆุปฎฺฐาโก’ติ ฯ อหํ, ภนฺเต, ทายโก ทานปติ ยํยเทว ปริสํ อุปสงฺกมามิ, ยทิ ขตฺติยปริสํ… เป…. ยทิ สมณปริสํ วิสารโท อุปสงฺกมามิ อมงฺกุภูโตฯ ยานิมานิ, ภนฺเต, ภควตา สนฺทิฎฺฐิกานิ ทานผลานิ อกฺขาตานิ, นาหํ เอตฺถ ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิฯ อหมฺปิ เอตานิ ชานามิฯ ยญฺจ โข มํ, ภนฺเต, ภควา เอวมาห – ‘ทายโก, สีห, ทานปติ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชตี’ติ ฯ เอตาหํ น ชานามิ, เอตฺถ จ ปนาหํ, ภควโต สทฺธาย คจฺฉามี’’ติฯ ‘‘เอวเมตํ, สีห ; เอวเมตํ, สีห! ทายโก, สีห, ทานปติ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อรเกฺขยฺยสุตฺตํ

๕๘. ‘‘จตฺตาริมานิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส อรเกฺขยฺยานิ, ตีหิ จ อนุปวโชฺชฯ กตมานิ จตฺตาริ ตถาคตสฺส อรเกฺขยฺยานิ? ปริสุทฺธกายสมาจาโร, ภิกฺขเว, ตถาคโต; นตฺถิ ตถาคตสฺส กายทุจฺจริตํ ยํ ตถาคโต รเกฺขยฺย – ‘มา เม อิทํ ปโร อญฺญาสี’ติฯ ปริสุทฺธวจีสมาจาโร, ภิกฺขเว, ตถาคโต; นตฺถิ ตถาคตสฺส วจีทุจฺจริตํ ยํ ตถาคโต รเกฺขยฺย – ‘มา เม อิทํ ปโร อญฺญาสี’ติฯ ปริสุทฺธมโนสมาจาโร, ภิกฺขเว, ตถาคโต; นตฺถิ ตถาคตสฺส มโนทุจฺจริตํ ยํ ตถาคโต รเกฺขยฺย – ‘มา เม อิทํ ปโร อญฺญาสี’ติฯ ปริสุทฺธาชีโว, ภิกฺขเว, ตถาคโต; นตฺถิ ตถาคตสฺส มิจฺฉาอาชีโว ยํ ตถาคโต รเกฺขยฺย – ‘มา เม อิทํ ปโร อญฺญาสี’ติฯ อิมานิ จตฺตาริ ตถาคตสฺส อรเกฺขยฺยานิฯ

‘‘กตเมหิ ตีหิ อนุปวโชฺช? สฺวากฺขาตธมฺโม , ภิกฺขเว, ตถาคโตฯ ตตฺร วต มํ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึ สหธมฺเมน ปฏิโจเทสฺสติ – ‘อิติปิ ตฺวํ น สฺวากฺขาตธมฺโม’ติฯ นิมิตฺตเมตํ, ภิกฺขเว, น สมนุปสฺสามิฯ เอตมหํ [เอตํปหํ (สี. สฺยา.)], ภิกฺขเว , นิมิตฺตํ อสมนุปสฺสโนฺต เขมปฺปโตฺต อภยปฺปโตฺต เวสารชฺชปฺปโตฺต วิหรามิฯ

‘‘สุปญฺญตฺตา โข ปน เม, ภิกฺขเว, สาวกานํ นิพฺพานคามินี ปฏิปทาฯ ยถาปฏิปนฺนา มม สาวกา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ ตตฺร วต มํ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึ สหธมฺเมน ปฏิโจเทสฺสติ – ‘อิติปิ เต น สุปญฺญตฺตา สาวกานํ นิพฺพานคามินี ปฏิปทาฯ ยถาปฏิปนฺนา ตว สาวกา อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’ติฯ นิมิตฺตเมตํ, ภิกฺขเว, น สมนุปสฺสามิ ฯ เอตมหํ, ภิกฺขเว, นิมิตฺตํ อสมนุปสฺสโนฺต เขมปฺปโตฺต อภยปฺปโตฺต เวสารชฺชปฺปโตฺต วิหรามิฯ

‘‘อเนกสตา โข ปน เม, ภิกฺขเว, สาวกปริสา อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ ตตฺร วต มํ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เทโว วา มาโร วา พฺรหฺมา วา โกจิ วา โลกสฺมึ สหธมฺเมน ปฏิโจเทสฺสติ – ‘อิติปิ เต น อเนกสตา สาวกปริสา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตี’ติฯ นิมิตฺตเมตํ, ภิกฺขเว, น สมนุปสฺสามิฯ เอตมหํ, ภิกฺขเว, นิมิตฺตํ อสมนุปสฺสโนฺต เขมปฺปโตฺต อภยปฺปโตฺต เวสารชฺชปฺปโตฺต วิหรามิฯ อิเมหิ ตีหิ อนุปวโชฺชฯ

‘‘อิมานิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตาริ ตถาคตสฺส อรเกฺขยฺยานิ, อิเมหิ จ ตีหิ อนุปวโชฺช’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. กิมิลสุตฺตํ

๕๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา กิมิลายํ วิหรติ นิจุลวเน [เวฬุวเน (สี. สฺยา. กํ. ปี.) อ. นิ. ๕.๒๐๒; ๗.๔๐]ฯ อถ โข อายสฺมา กิมิโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา กิมิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, ภเนฺต, เหตุ โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม น จิรฎฺฐิติโก โหตี’’ติ?

‘‘อิธ , กิมิล, ตถาคเต ปรินิพฺพุเต ภิกฺขู ภิกฺขุนิโย อุปาสกา อุปาสิกาโย สตฺถริ อคารวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา, ธเมฺม อคารวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา, สเงฺฆ อคารวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา, สิกฺขาย อคารวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา, สมาธิสฺมึ อคารวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา, อปฺปมาเท อคารวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสา, ปฏิสนฺถาเร อคารวา วิหรนฺติ อปฺปติสฺสาฯ อยํ โข, กิมิล, เหตุ อยํ ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม น จิรฎฺฐิติโก โหตี’’ติฯ

‘‘โก ปน, ภเนฺต, เหตุ โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธโมฺม จิรฎฺฐิติโก โหตี’’ติ? ‘‘อิธ, กิมิล, ตถาคเต ปรินิพฺพุเต ภิกฺขู ภิกฺขุนิโย อุปาสกา อุปาสิกาโย สตฺถริ สคารวา วิหรนฺติ สปฺปติสฺสา, ธเมฺม สคารวา วิหรนฺติ สปฺปติสฺสา, สเงฺฆ สคารวา วิหรนฺติ สปฺปติสฺสา, สิกฺขาย สคารวา วิหรนฺติ สปฺปติสฺสา, สมาธิสฺมึ สคารวา วิหรนฺติ สปฺปติสฺสา, อปฺปมาเท

สคารวา วิหรนฺติ สปฺปติสฺสา, ปฏิสนฺถาเร สคารวา วิหรนฺติ สปฺปติสฺสาฯ อยํ โข, กิมิล, เหตุ อยํ ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตี''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สตฺตธมฺมสุตฺตํ

๖๐. ''สตฺตหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ นจิรเสฺสว อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยฯ กตเมหิ สตฺตหิ ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ โหติ, สีลวา โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, ปฏิสลฺลีโน โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, สติมา โหติ, ปญฺญวา โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ นจิรเสฺสว อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยา''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปจลายมานสุตฺตํ

๖๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ภเคฺคสุ วิหรติ สุสุมารคิเร เภสกฬาวเน มิคทาเยฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน มคเธสุ กลฺลวาฬปุตฺตคาเม [กลฺลวาลมุตฺตคาเม (สฺยา.)] ปจลายมาโน นิสิโนฺน โหติฯ อทฺทสา โข ภควา ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ มคเธสุ กลฺลวาฬปุตฺตคาเม ปจลายมานํ นิสินฺนํฯ ทิสฺวา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมวํ – ภเคฺคสุ สุสุมารคิเร เภสกฬาวเน มิคทาเย อนฺตรหิโต มคเธสุ กลฺลวาฬปุตฺตคาเม อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิฯ นิสีทิ ภควา ปญฺญเตฺต อาสเนฯ นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ –

''ปจลายสิ โน ตฺวํ, โมคฺคลฺลาน, ปจลายสิ โน ตฺวํ, โมคฺคลฺลานา''ติ? ''เอวํ, ภเนฺต'' ฯ ''ตสฺมาติห, โมคฺคลฺลาน, ยถาสญฺญิสฺส เต วิหรโต ตํ มิทฺธํ โอกฺกมติ, ตํ สญฺญํ มา มนสากาสิ [มา มนสิกาสิ (สี.), มนสิ กเรยฺยาสิ (สฺยา.), มนสากาสิ (ก.)], ตํ สญฺญํ มา พหุลมกาสิ [ตํ สญฺญํ พหุลํ กเรยฺยาสิ (สฺยา.), ตํ สญฺญํ พหุลมกาสิ (ก.)]ฯ ฐานํ โข ปเนตํ, โมคฺคลฺลาน, วิชฺชติ ยํ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถ''ฯ

''โน เจ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถ, ตโต ตฺวํ, โมคฺคลฺลาน, ยถาสุตํ ยถาปริยตฺตํ ธมฺมํ เจตสา อนุวิตเกฺกยฺยาสิ อนุวิจาเรยฺยาสิ, มนสา อนุเปเกฺขยฺยาสิฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถฯ

''โน เจ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถ, ตโต ตฺวํ, โมคฺคลฺลาน, ยถาสุตํ ยถาปริยตฺตํ ธมฺมํ วิตฺถาเรน สชฺฌายํ กเรยฺยาสิฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถฯ

''โน เจ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถ, ตโต ตฺวํ, โมคฺคลฺลาน, อุโภ กณฺณโสตานิ อาวิเญฺฉยฺยาสิ [อาวิเญฺชยฺยาสิ (สี. สฺยา.)], ปาณินา คตฺตานิ อนุมเชฺชยฺยาสิฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถฯ

''โน เจ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถ, ตโต ตฺวํ, โมคฺคลฺลาน, อุฏฺฐายาสนา อุทเกน อกฺขีนิ อนุมชฺชิตฺวา [ปนิญฺชิตฺวา (ก.)] ทิสา อนุวิโลเกยฺยาสิ , นกฺขตฺตานิ ตารกรูปานิ อุโลฺลเกยฺยาสิฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถฯ

“โน เจ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถ, ตโต ตฺวํ, โมคฺคลฺลาน, อาโลกสญฺญํ มนสิ กเรยฺยาสิ, ทิวาสญฺญํ อธิฏฺฐเหยฺยาสิ – ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ ยถา รตฺตึ ตถา ทิวาฯ อิติ วิวเฏน [วิวฏฺฏิน (สฺยา.), มิทฺธวิคเตน (ก.)] เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวยฺยาสิฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถฯ

“โน เจ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถ, ตโต ตฺวํ, โมคฺคลฺลาน, ปจฺฉาปุเรสญฺญี [ปจฺฉาปุเร ตถาสญฺญี (กตฺถจิ)] จงฺกมํ อธิฏฺฐเหยฺยาสิ อนฺโตคเตหิ อินฺทฺริเยหิ อพหิคเตน มานเสนฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถฯ

“โน เจ เต เอวํ วิหรโต ตํ มิทฺธํ ปหีเยถ, ตโต ตฺวํ, โมคฺคลฺลาน, ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปยฺยาสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิ กริตฺวาฯ ปฏิพุทฺเธน จ [ปฏิพุทฺเธเนว (สฺยา.)] เต, โมคฺคลฺลาน, ขิปฺปเญฺญว ปจฺจุฏฺฐาตพฺพํ – ‘น เสยฺยสุขํ น ปสฺสสุขํ น มิทฺธสุขํ อนุยุตฺโต วิหริสฺสามี’ติฯ เอวญฺหิ เต, โมคฺคลฺลาน, สิกฺขิตพฺพํฯ

“ตสฺมาติห, โมคฺคลฺลาน, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘น อุจฺจาโสณฺฑํ ปคฺคเหตฺวา กุลานิ อุปสงฺกมิสฺสามี’ติฯ เอวญฺหิ เต, โมคฺคลฺลาน, สิกฺขิตพฺพํฯ สเจ, โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุ อุจฺจาโสณฺฑํ ปคฺคเหตฺวา กุลานิ อุปสงฺกมติ, สนฺติ หิ, โมคฺคลฺลาน, กุเลสุ กิจฺจกรณียานิฯ เยหิ มนุสฺสา อาคตํ ภิกฺขุํ น มนสิ กโรนฺติ, ตตฺร ภิกฺขุสฺส เอวํ โหติ – ‘โกสุ นาม อิทานิ มํ อิมสฺมึ กุเล ปริภินฺทิ, วิรตฺตรูปา ทานิเม มยิ มนุสฺสา’ติฯ อิติสฺส อลาเภน มงฺกุภาโว, มงฺกุภูตสฺส อุทฺธจฺจํ, อุทฺธตสฺส อสํวโร, อสํวุตสฺส อารา จิตฺตํ สมาธิมฺหาฯ

“ตสฺมาติห, โมคฺคลฺลาน, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘น วิคฺคาหิกกถํ กเถสฺสามี’ติฯ เอวญฺหิ เต, โมคฺคลฺลาน, สิกฺขิตพฺพํฯ วิคฺคาหิกาย, โมคฺคลฺลาน, กถาย สติ กถาพาหุลฺลํ ปาฏิกงฺขํ, กถาพาหุเลฺล สติ อุทฺธจฺจํ, อุทฺธตสฺส อสํวโร, อสํวุตสฺส อารา จิตฺตํ สมาธิมฺหา [นาหํ โมคฺคลาน สเพฺพเหว สมคฺคํ วณฺณยามิ คหเฏฺฐหิฯ ปพฺพชิเตหิ โข อหํ โมคฺคลฺลาน สมคฺคํ วณฺณยามิ (ก.)]ฯ นาหํ, โมคฺคลฺลาน, สเพฺพเหว สํสคฺคํ วณฺณยามิฯ น ปนาหํ , โมคฺคลฺลาน, สเพฺพเหว สํสคฺคํ น วณฺณยามิฯ สคหฏฺฐปพฺพชิเตหิ โข อหํ, โมคฺคลฺลาน, สํสคฺคํ น วณฺณยามิ [นาหํ โมคฺคลฺลาน สเพฺพเหว สมคฺคํ วณฺณยามิ คหเฏฺฐหิ, ปพฺพชิเตหิ โข อหํ โมคฺคลฺลาน สมคฺคํ วณฺณยามิ (ก.)]ฯ ยานิ จ โข ตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิโคฺฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสฺสยฺยกานิ [มนุสฺสราหเสยฺยกานิ (สี. สฺยา.)] ปฏิสลฺลานสารุปฺปานิ ตถารูเปหิ เสนาสเนหิ สํสคฺคํ [สมคฺคํ (ก.)] วณฺณยามี”ติฯ

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, ภิกฺขุ สํขิเตฺตน ตณฺหาสงฺขยวิมุโตฺต โหติ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสาน”นฺติ?

“อิธ, โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุโน สุตํ โหติ – ‘สเพฺพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสายา’ติ; เอวเญฺจตํ, โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุโน สุตํ โหติ – ‘สเพฺพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสายา’ติฯ โส สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาติ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย สพฺพํ ธมฺมํ ปริชานาติฯ สพฺพํ ธมฺมํ ปริญฺญาย ยํกิญฺจิ เวทนํ เวทิยติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วาฯ โส ตาสุ เวทนาสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ, วิราคานุปสฺสี วิหรติ, นิโรธานุปสฺสี วิหรติ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหรติฯ โส ตาสุ เวทนาสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรโนฺต วิราคานุปสฺสี วิหรโนฺต นิโรธานุปสฺสี วิหรโนฺต ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหรโนฺต น กิญฺจิ [น จ กิญฺจิ (สี. สฺยา. ก.) ม. นิ. ๑.๓๙๐ ปสฺสิตพฺพํ] โลเก อุปาทิยติ, อนุปาทิยํ น ปริตสฺสติ, อปริ

ตสฺสํ ปจฺจตฺตํเยว ปรินิพฺพายติฯ ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานาติฯ เอตฺตาวตา โข, โมคฺคลฺลาน, ภิกฺขุ สํขิตฺเตน ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺโต โหติ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสาน’’นฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. เมตฺตสุตฺตํ

๖๒. [อิติวุ. ๒๒ อิติวุตฺตเกปิ] ‘‘มา , ภิกฺขเว, ปุญฺญานํ ภายิตฺถฯ สุขเสฺสตํ, ภิกฺขเว , อธิวจนํ ยทิทํ ปุญฺญานิ [ยทิทํ ปุญฺญนฺติ (สี.), ยทิทํ ปุญฺญานิ (ก.)]ฯ อภิชานามิ โข ปนาหํ [ภิกฺขเว ทีฆรตฺตํ อิฏฺฐํ (สฺยา.), ภิกฺขเว ทีฆรตฺตํ ปุญฺญานํ อิฏฺฐํ (?)], ภิกฺขเว, ทีฆรตฺตํ กตานํ ปุญฺญานํ ทีฆรตฺตํ อิฏฺฐํ [ภิกฺขเว ทีฆรตฺตํ อิฏฺฐํ (สฺยา.), ภิกฺขเว ทีฆรตฺตํ ปุญฺญานํ อิฏฺฐํ (?)] กนฺตํ มนาปํ วิปากํ ปจฺจนุภูตํฯ สตฺต วสฺสานิ เมตฺตํ จิตฺตํ ภาเวสิํ ฯ สตฺต วสฺสานิ เมตฺตํ จิตฺตํ ภาเวตฺวา สตฺต สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป นยิมํ โลกํ ปุนาคมาสิํฯ สํวฏฺฏมาเน สุทาหํ [สํวฏฺฏมานสุสุทาหํ (ก.)], ภิกฺขเว, โลเก อาภสฺสรูปโค โหมิ, วิวฏฺฏมาเน โลเก สุญฺญํ พฺรหฺมวิมานํ อุปปชฺชามิฯ

‘‘ตตฺร สุทํ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา โหมิ มหาพฺรหฺมา อภิภู อนภิภูโต อญฺญทตฺถุทโส วสวตฺตีฯ ฉตฺติํสกฺขตฺตุํ โข ปนาหํ, ภิกฺขเว, สกฺโก อโหสิํ เทวานมิโนฺท; อเนกสตกฺขตฺตุํ ราชา อโหสิํ จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชนปทตฺถาวริยปฺปตฺโต สตฺตรตนสมนฺนาคโตฯ ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, อิมานิ สตฺต รตนานิ อเหสุํ, เสยฺยถิทํ – จกฺกรตนํ, หตฺถิรตนํ, อสฺสรตนํ, มณิรตนํ, อิตฺถิรตนํ, คหปติรตนํ, ปริณายกรตนเมว สตฺตมํฯ ปโรสหสฺสํ โข ปน เม, ภิกฺขเว, ปุตฺตา อเหสุํ สูรา วีรงฺครูปา ปรเสนปฺปมทฺทนาฯ โส อิมํ ปถวิํ สาครปริยนฺตํ อทณฺเฑน อสตฺเถน ธเมฺมน อภิวิชิย อชฺฌาวสิ’’นฺติ [อชฺฌาวสนฺติ (สฺยา.) อชฺฌาวสติ (สี. ก.)]ฯ

> ‘‘ปสฺส ปุญฺญานํ วิปากํ, กุสลานํ สุเขสิโน [สุเขสินํ (สี.)];
> เมตฺตํ จิตฺตํ วิภาเวตฺวา, สตฺต วสฺสานิ ภิกฺขโว [ภิกฺขเว (ก.)];
> สตฺตสํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺป , นยิมํ โลกํ ปุนาคมิํ [ปุนาคมํ (สฺยา.)]ฯ
>
> ‘‘สํวฏฺฏมาเน โลกมฺหิ, โหมิ อาภสฺสรูปโค;
> วิวฏฺฏมาเน โลกสฺมิํ, สุญฺญพฺรหฺมูปโค อหุํฯ
>
> ‘‘สตฺตกฺขตฺตุํ มหาพฺรหฺมา, วสวตฺตี ตทา อหุํ;
> ฉตฺติํสกฺขตฺตุํ เทวิโนฺท, เทวรชฺชมการยิํฯ
>
> ‘‘จกฺกวตฺตี อหุํ ราชา, ชมฺพุมณฺฑสฺส [ชมฺพุทีปสฺส (สี.), ชมฺพุสณฺฑสฺส (สฺยา.)] อิสฺสโร;
> มุทฺธาวสิโตฺต [มุทฺธาภิสิโตฺต (ก.)] ขตฺติโย, มนุสฺสาธิปตี อหุํฯ
>
> ‘‘อทณฺเฑน อสตฺเถน, วิเชยฺย ปถวิํ อิมํ;
> อสาหเสน กเมฺมน [ธเมฺมน (สี. สฺยา.)], สเมน อนุสาสิ ตํฯ
>
> ‘‘ธเมฺมน รชฺชํ กาเรตฺวา, อสฺมิํ ปถวิมณฺฑเล;
> มหทฺธเน มหาโภเค, อเฑฺฒ อชายิหํ กุเลฯ

“สพฺพกาเมหิ สมฺปเนฺน [สมฺปุเณฺณ (ก.)], รตเนหิ จ สตฺตหิ;
พุทฺธา สงฺคาหกา โลเก, เตหิ เอตํ สุเทสิตํฯ

“เอโส เหตุ มหนฺตสฺส, ปถโพฺย เม น วิปชฺชติ [เอส เหตุ มหนฺตสฺส, ปุถโพฺย เยน วุจฺจติ (สี. สฺยา.)];
ปหูตวิตฺตูปกรโณ, ราชา โหติ [โหมิ (สี. สฺยา.)] ปตาปวาฯ

“อิทฺธิมา ยสวา โหติ [โหมิ (สี. สฺยา.)], ชมฺพุมณฺฑสฺส [ชมฺพุสณฺฑสฺส (สี. สฺยา.)] อิสฺสโร;
โก สุตฺวา นปฺปสีเทยฺย, อปิ กณฺหาภิชาติโยฯ

“ตสฺมา หิ อตฺตกาเมน [อตฺถกาเมน (สฺยา. ก.)], มหตฺตมภิกงฺขตา;
สทฺธโมฺม ครุกาตโพฺพ, สรํ พุทฺธานสาสน”นฺติฯ นวมํ;

๑๐. ภริยาสุตฺตํ

๖๓. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ เตน โข ปน สมเยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสเน มนุสฺสา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา โหนฺติฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ –

“กึ นุ เต, คหปติ, นิเวสเน มนุสฺสา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เกวฎฺฎา มเญฺญ มจฺฉวิโลเป”ติ? “อยํ, ภเนฺต, สุชาตา ฆรสุณฺหา อฑฺฒกุลา อานีตาฯ สา เนว สสฺสุํ อาทิยติ, น สสุรํ อาทิยติ, น สามิกํ อาทิยติ, ภควนฺตมฺปิ น สกฺกโรติ น ครุํ กโรติ น มาเนติ น ปูเชตี”ติฯ

อถ โข ภควา สุชาตํ ฆรสุณฺหํ อามเนฺตสิ – “เอหิ, สุชาเต”ติ! “เอวํ, ภเนฺต”ติ โข สุชาตา ฆรสุณฺหา ภควโต ปฎิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข สุชาตํ ฆรสุณฺหํ ภควา เอตทโวจ –

“สตฺต โข อิมา, สุชาเต, ปุริสสฺส ภริยาโยฯ กตมา สตฺต? วธกสมา, โจรีสมา, อยฺยสมา, มาตาสมา, ภคินีสมา, สขีสมา, ทาสีสมาฯ อิมา โข, สุชาเต, สตฺต ปุริสสฺส ภริยาโยฯ ตาสํ ตฺวํ กตมา”ติ? “น โข อหํ [นาหํ (สฺยา.)], ภเนฺต, อิมสฺส ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ สาธุ เม, ภเนฺต, ภควา ตถา ธมฺมํ เทเสตุ ยถาหํ อิมสฺส ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ ชาเนยฺย”นฺติฯ “เตน หิ, สุชาเต, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภเนฺต”ติ โข สุชาตา ฆรสุณฺหา ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

“ปทุฎฺฐจิตฺตา อหิตานุกมฺปินี,
อเญฺญสุ รตฺตา อติมญฺญเต ปตึ;
ธเนน กีตสฺส วธาย อุสฺสุกา,
ยา เอวรูปา ปุริสสฺส ภริยา;
‘วธา จ ภริยา’ติ จ สา ปวุจฺจติฯ

“ยํ อิตฺถิยา วินฺทติ สามิโก ธนํ,

สิปฺปํ วณิชฺชญฺจ กสึ อธิฏฺฐหํ;
อปฺปมฺปิ ตสฺส อปหาตุมิจฺฉติ,
ยา เอวรูปา ปุริสสฺส ภริยา;
‘โจรี จ ภริยา’ติ จ สา ปวุจฺจติฯ

‘‘อกมฺมกามา อลสา มหคฺฆสา,
ผรุสา จ จณฺฑี ทุรุตฺตวาทินี;
อุฏฺฐายกานํ อภิภุยฺย วตฺตติ,
ยา เอวรูปา ปุริสสฺส ภริยา;
‘อยฺยา จ ภริยา’ติ จ สา ปวุจฺจติฯ

‘‘ยา สพฺพทา โหติ หิตานุกมฺปินี,
มาตาว ปุตฺตํ อนุรกฺขเต ปตึ;
ตโต ธนํ สมฺภตมสฺส รกฺขติ,
ยา เอวรูปา ปุริสสฺส ภริยา;
‘มาตา จ ภริยา’ติ จ สา ปวุจฺจติฯ

‘‘ยถาปิ เชฏฺฐา ภคินี กนิฏฺฐกา [กณิฏฺฐา (สี.), กนิฏฺฐา (สฺยา.)],
สคารวา โหติ สกมฺหิ สามิเก;
หิรีมนา ภตฺตุวสานุวตฺตินี,
ยา เอวรูปา ปุริสสฺส ภริยา;‘ภคินี จ ภริยา’ติ จ สา ปวุจฺจติฯ

‘‘ยาจีธ ทิสฺวาน ปตึ ปโมทติ,
สขี สขารํว จิรสฺสมาคตํ;
โกเลยฺยกา สีลวตี ปติพฺพตา,
ยา เอวรูปา ปุริสสฺส ภริยา;
‘สขี จ ภริยา’ติ จ สา ปวุจฺจติฯ

‘‘อกฺกุทฺธสนฺตา วธทณฺฑตชฺชิตา,
อทุฏฺฐจิตฺตา ปติโน ติติกฺขติ;
อโกฺกธนา ภตฺตุวสานุวตฺตินี,
ยา เอวรูปา ปุริสสฺส ภริยา;
‘ทาสี จ ภริยา’ติ จ สา ปวุจฺจติฯ

‘‘ยาจีธ ภริยา วธกาติ วุจฺจติ,
‘โจรี จ อยฺยา’ติ จ ยา ปวุจฺจติ;
ทุสฺสีลรูปา ผรุสา อนาทรา,
กายสฺส เภทา นิรยํ วชนฺติ ตาฯ

‘‘ยาจีธ มาตา ภคินี สขีติ จ,
‘ทาสี จ ภริยา’ติ จ สา ปวุจฺจติ;
สีเล ฐิตตฺตา จิรรตฺตสํวุตา,
กายสฺส เภทา สุคตึ วชนฺติ ตา’’ติฯ

‘‘อิมา โข, สุชาเต, สตฺต ปุริสสฺส ภริยาโยฯ ตาสํ ตฺวํ กตมา’’ติ? ‘‘อชฺชตเคฺค มํ, ภเนฺต, ภควา ทาสีสมํ สามิกสฺส ภริยํ ธาเรตู’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. โกธนสุตฺตํ

๖๔. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา สปตฺตกนฺตา สปตฺตกรณา โกธนํ อาคจฺฉนฺติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วาฯ กตเม สตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส เอวํ อิจฺฉติ – ‘อโห วตายํ ทุพฺพโณฺณ อสฺสา’ติ! ตํ กิสฺส เหตุ? น, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส วณฺณวตาย นนฺทติฯ โกธโนยํ [โกธนายํ (ก.)], ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคโล โกธาภิภูโต โกธปเรโต, กิญฺจาปิ โส โหติ สุนฺหาโต สุวิลิโตฺต กปฺปิตเกสมสฺสุ โอทาตวตฺถวสโน [โอทาตวสโน (ก.)]; อถ โข โส ทุพฺพโณฺณว โหติ โกธาภิภูโตฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ธโมฺม สปตฺตกโนฺต สปตฺตกรโณ โกธนํ อาคจฺฉติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วาฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส เอวํ อิจฺฉติ – ‘อโห วตายํ ทุกฺขํ สเยยฺยา’ติ! ตํ กิสฺส เหตุ? น, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส สุขเสยฺยาย นนฺทติฯ โกธโนยํ, ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคโล โกธาภิภูโต โกธปเรโต, กิญฺจาปิ โส ปลฺลเงฺก เสติ โคนกตฺถเต ปฏลิกตฺถเต กทลิมิคปวรปจฺจตฺถรเณ สอุตฺตรจฺฉเท อุภโตโลหิตกูปธาเน; อถ โข โส ทุกฺขเญฺญว เสติ โกธาภิภูโตฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ธโมฺม สปตฺตกโนฺต สปตฺตกรโณ โกธนํ อาคจฺฉติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วาฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส เอวํ อิจฺฉติ – ‘อโห วตายํ น ปจุรโตฺถ อสฺสา’ติ! ตํ กิสฺส เหตุ? น, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส ปจุรตฺถตาย นนฺทติ ฯ โกธโนยํ , ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคโล โกธาภิภูโต โกธปเรโต, อนตฺถมฺปิ คเหตฺวา ‘อโตฺถ เม คหิโต’ติ มญฺญติ , อตฺถมฺปิ คเหตฺวา ‘อนโตฺถ เม คหิโต’ติ มญฺญติฯ ตสฺสิเม ธมฺมา อญฺญมญฺญํ วิปจฺจนีกา คหิตา ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ โกธาภิภูตสฺสฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย ธโมฺม สปตฺตกโนฺต สปตฺตกรโณ โกธนํ อาคจฺฉติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วาฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส เอวํ อิจฺฉติ – ‘อโห วตายํ น โภควา อสฺสา’ติ! ตํ กิสฺส เหตุ? น, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส โภควตาย นนฺทติฯ โกธนสฺส, ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคลสฺส โกธาภิภูตสฺส โกธปเรตสฺส, เยปิสฺส เต โหนฺติ โภคา อุฏฺฐานวีริยาธิคตา พาหาพลปริจิตา เสทาวกฺขิตฺตา ธมฺมิกา ธมฺมลทฺธา, เตปิ ราชาโน ราชโกสํ ปเวเสนฺติ โกธาภิภูตสฺสฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ ธโมฺม สปตฺตกโนฺต สปตฺตกรโณ โกธนํ อาคจฺฉติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วาฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส เอวํ อิจฺฉติ – ‘อโห วตายํ น ยสวา อสฺสา’ติ! ตํ กิสฺส เหตุ? น, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส ยสวตาย นนฺทติฯ โกธโนยํ, ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคโล โกธาภิภูโต โกธปเรโต, โยปิสฺส โส โหติ ยโส อปฺปมาทาธิคโต, ตมฺหาปิ ธํสติ โกธาภิภูโตฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปญฺจโม ธโมฺม สปตฺตกโนฺต สปตฺตกรโณ โกธนํ อาคจฺฉติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วาฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส เอวํ อิจฺฉติ – ‘อโห วตายํ น มิตฺตวา อสฺสา’ติ! ตํ กิสฺส เหตุ? น, ภิกฺขเว, สปโตฺต สปตฺตสฺส มิตฺตวตาย นนฺทติฯ โกธนํ, ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคลํ โกธาภิภูตํ โกธปเรตํ, เยปิสฺส เต โหนฺติ มิตฺตามจฺจา ญาติสาโลหิตา, เตปิ อารกา ปริวชฺชนฺติ

โกธาภิภูตํฯ อยํ, ภิกฺขเว, ฉฏฺโฐ ธมฺโม สปตฺตกนฺโต สปตฺตกรโณ โกธนํ อาคจฺฉติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วาฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, สปตฺโต สปตฺตสฺส เอวํ อิจฺฉติ – ‘อโห วตายํ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺยา’ติ! ตํ กิสฺส เหตุ? น, ภิกฺขเว, สปตฺโต สปตฺตสฺส สุคติคมเน นนฺทติฯ โกธโนยํ, ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคโล โกธาภิภูโต โกธปเรโต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย…เป…. กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ โกธาภิภูโตฯ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม ธมฺโม สปตฺตกนฺโต สปตฺตกรโณ โกธนํ อาคจฺฉติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ธมฺมา สปตฺตกนฺตา สปตฺตกรณา โกธนํ อาคจฺฉนฺติ อิตฺถึ วา ปุริสํ วา’’ติฯ

“โกธโน ทุพฺพโณฺณ โหติ, อโถ ทุกฺขมฺปิ เสติ โส;
อโถ อตฺถํ คเหตฺวาน, อนตฺถํ อธิปชฺชติ [อธิคจฺฉติ (สี.), ปฏิปชฺชติ (สฺยา.)]ฯ

“ตโต กาเยน วาจาย, วธํ กตฺวาน โกธโน;
โกธาภิภูโต ปุริโส, ธนชานึ นิคจฺฉติฯ

“โกธสมฺมทสมฺมโตฺต , อายสกฺยํ [อายสกฺขํ (สฺยา.)] นิคจฺฉติ;
ญาติมิตฺตา สุหชฺชา จ, ปริวชฺชนฺติ โกธนํฯ

[อิติวุ. ๘๘ อิติวุตฺตเกปิ] “อนตฺถชนโน โกโธ, โกโธ จิตฺตปฺปโกปโน;
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติฯ

“กุโทฺธ อตฺถํ น ชานาติ, กุโทฺธ ธมฺมํ น ปสฺสติ;
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โกโธ สหเต นรํฯ

“ยํ กุโทฺธ อุปโรเธติ, สุกรํ วิย ทุกฺกรํ;
ปจฺฉา โส วิคเต โกเธ, อคฺคิทโฑฺฒว ตปฺปติฯ

“ทุมฺมงฺกุยํ ปทเสฺสติ [สทเสฺสติ (สี.), ปฐมํ ทเสฺสติ (สฺยา.)], ธูมํ ธูมีว ปาวโก;
ยโต ปตายติ โกโธ, เยน กุชฺฌนฺติ มานวาฯ

“นาสฺส หิรี น โอตฺตปฺปํ [น อสฺส หิรี โอตฺตปฺปญฺจ (ก.)], น วาโจ โหติ คารโว;
โกเธน อภิภูตสฺส, น ทีปํ โหติ กิญฺจนํฯ

“ตปนียานิ กมฺมานิ, ยานิ ธเมฺมหิ อารกา;
ตานิ อาโรจยิสฺสามิ, ตํ สุณาถ ยถา ตถํฯ

“กุโทฺธ หิ ปิตรํ หนฺติ, หนฺติ กุโทฺธ สมาตรํ;
กุโทฺธ หิ พฺราหฺมณํ หนฺติ, หนฺติ กุโทฺธ ปุถุชฺชนํฯ

“ยาย มาตุ ภโต โปโส, อิมํ โลกํ อเวกฺขติ;
ตมฺปิ ปาณททึ สนฺตึ, หนฺติ กุโทฺธ ปุถุชฺชโนฯ

“อตฺตูปมา หิ เต สตฺตา, อตฺตา หิ ปรโม [ปรมํ (สี. สฺยา.)] ปิโย;
หนฺติ กุโทฺธ ปุถุตฺตานํ, นานารูเปสุ มุจฺฉิโตฯ

“อสินา หนฺติ อตฺตานํ, วิสํ ขาทนฺติ มุจฺฉิตา;
รชฺชุยา พชฺฌ มียนฺติ, ปพฺพตามปิ กนฺทเรฯ

“ภูนหจฺจานิ [ภูตหจฺจานิ (สี. สฺยา.)] กมฺมานิ, อตฺตมารณิยานิ จ;
กโรนฺตา นาวพุชฺฌนฺติ [กโรโนฺต นาวพุชฺฌติ (ก.)], โกธชาโต ปราภโวฯ

“อิตายํ โกธรูเปน, มจฺจุปาโส คุหาสโย;
ตํ ทเมน สมุจฺฉินฺท, ปญฺญาวีริเยน ทิฎฺฐิยาฯ

“ยถา เมตํ [เอกเมตํ (สฺยา.), เอกเมตํ (สี.)] อกุสลํ, สมุจฺฉินฺทถ ปณฺฑิโต;
ตเถว ธมฺเม สิเกฺขถ, มา โน ทุมฺมงฺกุยํ อหุฯ

“วีตโกธา อนายาสา, วีตโลภา อนุสฺสุกา [อนิสฺสุกา (สี. สฺยา.) ตทฎฺฐกถาสุ ปน “อนุสฺสุกา” เตฺวว ทิสฺสติ];
ทนฺตา โกธํ ปหนฺตฺวาน, ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา”ติ [ปรินิพฺพิสฺสถนาสวาติ (สฺยา.), ปรินิพฺพิํสุ อนาสวาติ (ก.)]ฯ เอกาทสมํ;

อพฺยากตวโคฺค ฉโฎฺฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อพฺยากโต ปุริสคติ, ติสฺส สีห อรกฺขิยํ;
กิมิลํ สตฺต ปจลา, เมตฺตา ภริยา โกเธกาทสาติฯ

๗. มหาวโคฺค

๑. หิรีโอตฺตปฺปสุตฺตํ

๖๕. [อ. นิ. ๕.๒๔, ๑๖๘; ๒.๖.๕๐] ‘‘หิโรตฺตเปฺป , ภิกฺขเว, อสติ หิโรตฺตปฺปวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อินฺทฺริยสํวโร; อินฺทฺริยสํวเร อสติ อินฺทฺริยสํวรวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สีลํ; สีเล อสติ สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค อสติ นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุโกฺข สาขาปลาสวิปโนฺนฯ ตสฺส ปปฎิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ เผคฺคุปิ สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, หิโรตฺตเปฺป อสติ หิโรตฺตปฺปวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อินฺทฺริยสํวโร; อินฺทฺริยสํวเร อสติ อินฺทฺริยสํวรวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สีลํ; สีเล อสติ สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค อสติ นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘หิโรตฺตเปฺป, ภิกฺขเว, สติ หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อินฺทฺริยสํวโร; อินฺทฺริยสํวเร สติ อินฺทฺริยสํวรสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สีลํ; สีเล สติ สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค สติ นิพฺพิทาวิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุโกฺข สาขาปลาสสมฺปโนฺนฯ ตสฺส ปปฎิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ เผคฺคุปิ สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ ฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, หิโรตฺตเปฺป สติ หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสน’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. สตฺตสูริยสุตฺตํ

๖๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ อมฺพปาลิวเนฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อนิจฺจา , ภิกฺขเว, สงฺขารา; อธุวา, ภิกฺขเว, สงฺขารา; อนสฺสาสิกา, ภิกฺขเว, สงฺขาราฯ ยาวญฺจิทํ, ภิกฺขเว, อลเมว สพฺพสงฺขาเรสุ นิพฺพินฺทิตุํ อลํ วิรชฺชิตุํ อลํ วิมุจฺจิตุํฯ

‘‘สิเนรุ, ภิกฺขเว, ปพฺพตราชา จตุราสีติโยชนสหสฺสานิ อายาเมน, จตุราสีติโยชนสหสฺสานิ วิตฺถาเรน, จตุราสีติโยชนสหสฺสานิ มหาสมุเทฺท อโชฺฌคาโฬฺห, จตุราสีติโยชนสหสฺสานิ มหาสมุทฺทา อจฺจุคฺคโตฯ โหติ โข โส, ภิกฺขเว, สมโย ยํ กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยน พหูนิ วสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตานิ พหูนิ วสฺสสหสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตสหสฺสานิ เทโว น วสฺสติฯ เทเว โข ปน, ภิกฺขเว, อวสฺสเนฺต เย เกจิเม พีชคามภูตคามา โอสธิติณวนปฺปตโย เต อุสฺสุสฺสนฺติ วิสุสฺสนฺติ, น ภวนฺติฯ เอวํ อนิจฺจา, ภิกฺขเว, สงฺขารา; เอวํ อธุวา, ภิกฺขเว, สงฺขารา…เป.… อลํ วิมุจฺจิตุํฯ

“โหติ โข โส, ภิกฺขเว, สมโย ยํ กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยน ทุติโย สูริโย ปาตุภวติฯ ทุติยสฺส, ภิกฺขเว, สูริยสฺส ปาตุภาวา ยา กาจิ กุนฺนทิโย กุโสพฺภา [กุสฺสุโพฺภ (สี.), กุโสฺสพฺภา (สฺยา.)] ตา อุสฺสุสฺสนฺติ วิสุสฺสนฺติ, น ภวนฺติ ฯ เอวํ อนิจฺจา, ภิกฺขเว, สงฺขารา…เป.… อลํ วิมุจฺจิตุํฯ

“โหติ โข โส, ภิกฺขเว, สมโย ยํ กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยน ตติโย สูริโย ปาตุภวติฯ ตติยสฺส, ภิกฺขเว, สูริยสฺส ปาตุภาวา ยา กาจิ มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, ตา อุสฺสุสฺสนฺติ วิสุสฺสนฺติ, น ภวนฺติฯ เอวํ อนิจฺจา, ภิกฺขเว, สงฺขารา…เป.… อลํ วิมุจฺจิตุํฯ

“โหติ โข โส, ภิกฺขเว, สมโย ยํ กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยน จตุโตฺถ สูริโย ปาตุภวติฯ จตุตฺถสฺส, ภิกฺขเว, สูริยสฺส ปาตุภาวา เย เต มหาสรา ยโต อิมา มหานทิโย ปวตฺตนฺติ, เสยฺยถิทํ – อโนตตฺตา, สีหปปาตา, รถการา, กณฺณมุณฺฑา, กุณาลา, ฉทฺทนฺตา, มนฺทากินิยา, ตา อุสฺสุสฺสนฺติ วิสุสฺสนฺติ, น ภวนฺติฯ เอวํ อนิจฺจา, ภิกฺขเว, สงฺขารา…เป.… อลํ วิมุจฺจิตุํฯ

“โหติ โข โส, ภิกฺขเว, สมโย ยํ กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยน ปญฺจโม สูริโย ปาตุภวติฯ ปญฺจมสฺส, ภิกฺขเว, สูริยสฺส ปาตุภาวา โยชนสติกานิปิ มหาสมุทฺเท อุทกานิ โอคจฺฉนฺติ, ทฺวิโยชนสติกานิปิ มหาสมุทฺเท อุทกานิ โอคจฺฉนฺติ, ติโยชนสติกานิปิ, จตุโยชนสติกานิปิ, ปญฺจโยชนสติกานิปิ, ฉโยชนสติกานิปิ, สตฺตโยชนสติกานิปิ มหาสมุทฺเท อุทกานิ โอคจฺฉนฺติ; สตฺตตาลมฺปิ มหาสมุทฺเท อุทกํ สณฺฐาติ, ฉตาลมฺปิ, ปญฺจตาลมฺปิ, จตุตาลมฺปิ, ติตาลมฺปิ, ทฺวิตาลมฺปิ , ตาลมตฺตมฺปิ มหาสมุทฺเท อุทกํ สณฺฐาติ; สตฺตโปริสมฺปิ มหาสมุทฺเท อุทกํ สณฺฐาติ, ฉโปริสมฺปิ, ปญฺจโปริสมฺปิ, จตุโปริสมฺปิ, ติโปริสมฺปิ, ทฺวิโปริสมฺปิ, โปริสมฺปิ [โปริสมตฺตมฺปิ (สฺยา.)], อฑฺฒโปริสมฺปิ, กฎิมตฺตมฺปิ, ชณฺณุกามตฺตมฺปิ, โคปฺผกมตฺตมฺปิ มหาสมุทฺเท อุทกํ สณฺฐาติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรทสมเย ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสเนฺต ตตฺถ ตตฺถ โคปเทสุ [โคปฺผกปเทเสสุ (ก.)] อุทกานิ ฐิตานิ โหนฺติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ตตฺถ ตตฺถ โคปฺผกมตฺตานิ [โคปทมตฺตานิ (สี. สฺยา.)] มหาสมุทฺเท อุทกานิ ฐิตานิ โหนฺติฯ ปญฺจมสฺส, ภิกฺขเว, สูริยสฺส ปาตุภาวา องฺคุลิปพฺพมตฺตมฺปิ มหาสมุทฺเท อุทกํ น โหติฯ เอวํ อนิจฺจา, ภิกฺขเว, สงฺขารา…เป.… อลํ วิมุจฺจิตุํฯ

“โหติ โข โส, ภิกฺขเว, สมโย ยํ กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยน ฉโฏฺฐ สูริโย ปาตุภวติฯ ฉฎฺฐสฺส, ภิกฺขเว, สูริยสฺส ปาตุภาวา อยญฺจ มหาปถวี สิเนรุ จ ปพฺพตราชา ธูมายนฺติ สํธูมายนฺติ สมฺปธูมายนฺติ [ธูปายนฺติ สนฺธูปายนฺติ สมฺปธูปายนฺติ (สี. สฺยา.)]ฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กุมฺภการปาโก อาเลปิโต [อาลิมฺปิโต (สี. สฺยา.)] ปฐมํ ธูเมติ สํธูเมติ สมฺปธูเมติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ฉฎฺฐสฺส สูริยสฺส ปาตุภาวา อยญฺจ มหาปถวี สิเนรุ จ ปพฺพตราชา ธูมายนฺติ สํธูมายนฺติ สมฺปธูมายนฺติฯ เอวํ อนิจฺจา, ภิกฺขเว, สงฺขารา…เป.… อลํ วิมุจฺจิตุํฯ

“โหติ โข โส, ภิกฺขเว, สมโย ยํ กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยน สตฺตโม สูริโย ปาตุภวติฯ สตฺตมสฺส , ภิกฺขเว, สูริยสฺส ปาตุภาวา อยญฺจ มหาปถวี สิเนรุ จ ปพฺพตราชา อาทิปฺปนฺติ ปชฺชลนฺติ เอกชาลา ภวนฺติฯ อิมิสฺสา จ, ภิกฺขเว, มหาปถวิยา สิเนรุสฺส จ ปพฺพตราชสฺส ฌายมานานํ ทยฺหมานานํ อจฺจิ วาเตน ขิตฺตา ยาว พฺรหฺมโลกาปิ คจฺฉติฯ สิเนรุสฺส, ภิกฺขเว, ปพฺพตราชสฺส ฌายมานสฺส ทยฺหมานสฺส วินสฺสมานสฺส มหตา เตโชขเนฺธน อภิภูตสฺส โยชนสติกานิปิ กูฏานิ ปลุชฺชนฺติ ทฺวิโยชนสติกานิปิ, ติโยชนสติกานิปิ, จตุโยชนสติกา

นิปิ, ปญฺจโยชนสติกานิปิ กูฏานิ ปลุชฺชนฺติฯ อิมิสฺสา จ, ภิกฺขเว, มหาปถวิยา สิเนรุสฺส จ ปพฺพตราชสฺส ฌายมานานํ ทยฺหมานานํ เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สปฺปิสฺส วา เตลสฺส วา ฌายมานสฺส ทยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิมิสฺสา จ มหาปถวิยา สิเนรุสฺส จ ปพฺพตราชสฺส ฌายมานานํ ทยฺหมานานํ เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิฯ เอวํ อนิจฺจา, ภิกฺขเว, สงฺขารา; เอวํ อธุวา, ภิกฺขเว, สงฺขารา; เอวํ อนสฺสาสิกา, ภิกฺขเว, สงฺขาราฯ ยาวญฺจิทํ, ภิกฺขเว, อลเมว สพฺพสงฺขาเรสุ นิพฺพินฺทิตุํ อลํ วิรชฺชิตุํ อลํ วิมุจฺจิตุํฯ

‘‘ตตฺร, ภิกฺขเว, โก มนฺตา โก สทฺธาตา – ‘อยญฺจ ปถวี สิเนรุ จ ปพฺพตราชา ทยฺหิสฺสนฺติ วินสฺสิสฺสนฺติ, น ภวิสฺสนฺตี’ติ อญฺญตฺร ทิฏฺฐปเทหิ?

[อ. นิ. ๖.๕๔; ๗.๗๓] ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สุเนตฺโต นาม สตฺถา อโหสิ ติตฺถกโร กาเมสุ วีตราโคฯ สุเนตฺตสฺส โข ปน, ภิกฺขเว , สตฺถุโน อเนกานิ สาวกสตานิ อเหสุํฯ สุเนตฺโต, ภิกฺขเว, สตฺถา สาวกานํ พฺรหฺมโลกสหพฺยตาย ธมฺมํ เทเสสิฯ เย โข ปน, ภิกฺขเว, สุเนตฺตสฺส สตฺถุโน พฺรหฺมโลกสหพฺยตาย ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส สเพฺพน สพฺพํ สาสนํ อาชานิํสุ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ พฺรหฺมโลกํ อุปปชฺชิํสุฯ เย น สเพฺพน สพฺพํ สาสนํ อาชานิํสุ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อเปฺปกเจฺจ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุ, อเปฺปกเจฺจ นิมฺมานรตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุ, อเปฺปกเจฺจ ตุสิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุ, อเปฺปกเจฺจ ยามานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุ , อเปฺปกเจฺจ ตาวติํสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุ , อเปฺปกเจฺจ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุ, อเปฺปกเจฺจ ขตฺติยมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุ, อเปฺปกเจฺจ พฺราหฺมณมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุ, อเปฺปกเจฺจ คหปติมหาสาลานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชิํสุฯ

‘‘อถ โข, ภิกฺขเว, สุเนตฺตสฺส สตฺถุโน เอตทโหสิ – ‘น โข เมตํ ปติรูปํ โยหํ สาวกานํ สมฺปรายํ, ยํนูนาหํ อุตฺตริ เมตฺตํ [อุตฺตริ มคฺคํ (ก.)] ภาเวยฺย’’’นฺติฯ

‘‘อถ โข, ภิกฺขเว, สุเนตฺโต สตฺถา สตฺต วสฺสานิ เมตฺตํ จิตฺตํ ภาเวสิฯ สตฺต วสฺสานิ เมตฺตํ จิตฺตํ ภาเวตฺวา สตฺต สํวฏฺฏวิวฏฺฏกเปฺป นยิมํ โลกํ ปุนราคมาสิฯ สํวฏฺฏมาเน สุทํ, ภิกฺขเว , โลเก อาภสฺสรูปโค โหติฯ วิวฏฺฏมาเน โลเก สุญฺญํ พฺรหฺมวิมานํ อุปปชฺชติฯ ตตฺร สุทํ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา โหติ มหาพฺรหฺมา อภิภู อนภิภูโต อญฺญทตฺถุทโส วสวตฺตีฯ ฉตฺติํสกฺขตฺตุํ โข ปน, ภิกฺขเว, สโกฺก อโหสิ เทวานมิโนฺทฯ อเนกสตกฺขตฺตุํ ราชา อโหสิ จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตุรโนฺต วิชิตาวี ชนปทตฺถาวริยปฺปโตฺต สตฺตรตนสมนฺนาคโตฯ ปโรสหสฺสํ โข ปนสฺส ปุตฺตา อเหสุํ สูรา วีรงฺครูปา ปรเสนปฺปมทฺทนาฯ โส อิมํ ปถวิํ สาครปริยนฺตํ อทเณฺฑน อสเตฺถน ธเมฺมน อภิวิชิย อชฺฌาวสิฯ โส หิ นาม, ภิกฺขเว, สุเนตฺโต สตฺถา เอวํ ทีฆายุโก สมาโน เอวํ จิรฏฺฐิติโก อปริมุโตฺต อโหสิ – ‘ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ, อปริมุโตฺต ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิ’’ฯ

‘‘ตํ กิสฺส เหตุ? จตุนฺนํ ธมฺมานํ อนนุโพธา อปฺปฏิเวธาฯ กตเมสํ จตุนฺนํ? อริยสฺส, ภิกฺขเว, สีลสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา, อริยสฺส สมาธิสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา, อริยาย ปญฺญาย อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา, อริยาย วิมุตฺติยา อนนุโพธา อปฺปฏิเวธาฯ ตยิทํ, ภิกฺขเว, อริยํ สีลํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, อริโย สมาธิ อนุโพโธ ปฏิวิโทฺธ, อริยา ปญฺญา อนุโพธา ปฏิวิทฺธา, อริยา วิมุตฺติ อนุโพธา ปฏิวิทฺธา, อุจฺฉินฺนา ภวตณฺหา, ขีณา ภวเนตฺติ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘สีลํ สมาธิ ปญฺญา จ, วิมุตฺติ จ อนุตฺตรา;
อนุพุทฺธา อิเม ธมฺมา, โคตเมน ยสสฺสินาฯ

‘‘อิติ พุโทฺธ อภิญฺญาย, ธมฺมมกฺขาสิ ภิกฺขุนํ;
ทุกฺขสฺสนฺตกโร สตฺถา, จกฺขุมา ปรินิพฺพุโต’’ติฯ ทุติยํ;

๓. นคโรปมสุตฺตํ

๖๗. ‘‘ยโต โข, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ สตฺตหิ นครปริกฺขาเรหิ สุปริกฺขตํ [สุปริกฺขิตฺตํ (ก.)] โหติ, จตูนญฺจ อาหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อกรณียํ พาหิเรหิ ปจฺจตฺถิเกหิ ปจฺจามิเตฺตหิฯ

‘‘กตเมหิ สตฺตหิ นครปริกฺขาเรหิ สุปริกฺขตํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร เอสิกา โหติ คมฺภีรเนมา [คมฺภีรเนมิ (ก.)] สุนิขาตา อจลา อสมฺปเวธี [อสมฺปเวธิ (สี. สฺยา.)]ฯ อิมินา ปฐเมน นครปริกฺขาเรน สุปริกฺขตํ โหติ รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร ปริขา โหติ คมฺภีรา เจว วิตฺถตา จฯ อิมินา ทุติเยน นครปริกฺขาเรน สุปริกฺขตํ โหติ รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร อนุปริยายปโถ โหติ อุโจฺจ เจว วิตฺถโต จฯ อิมินา ตติเยน นครปริกฺขาเรน สุปริกฺขตํ โหติ รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ อาวุธํ สนฺนิจิตํ โหติ สลากเญฺจว เชวนิกญฺจ [เชวนิยญฺจ (สี. อฎฺฐ.)]ฯ อิมินา จตุเตฺถน นครปริกฺขาเรน สุปริกฺขตํ โหติ รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุพลกาโย ปฏิวสติ, เสยฺยถิทํ – หตฺถาโรหา อสฺสาโรหา รถิกา ธนุคฺคหา เจลกา จลกา ปิณฺฑทายกา อุคฺคา ราชปุตฺตา ปกฺขนฺทิโน มหานาคา สูรา จมฺมโยธิโน ทาสกปุตฺตาฯ อิมินา ปญฺจเมน นครปริกฺขาเรน สุปริกฺขตํ โหติ รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร โทวาริโก โหติ ปณฺฑิโต พฺยโตฺต เมธาวี อญฺญาตานํ นิวาเรตา ญาตานํ ปเวเสตาฯ อิมินา ฉเฎฺฐน นครปริกฺขาเรน สุปริกฺขตํ โหติ รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร ปากาโร โหติ อุโจฺจ เจว วิตฺถโต จ วาสนเลปนสมฺปโนฺน จฯ อิมินา สตฺตเมน นครปริกฺขาเรน สุปริกฺขตํ โหติ รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ อิเมหิ สตฺตหิ นครปริกฺขาเรหิ สุปริกฺขตํ โหติฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ อาหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ ติณกฎฺฐทกํ สนฺนิจิตํ โหติ อพฺภนฺตรานํ รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหา

ราย พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ สาลิยวกํ สนฺนิจิตํ โหติ อพฺภนฺตรานํ รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ ติลมุคฺคมาสาปรณฺณํ สนฺนิจิตํ โหติ อพฺภนฺตรานํ รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ เภสชฺชํ สนฺนิจิตํ โหติ, เสยฺยถิทํ – สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ โลณํ อพฺภนฺตรานํ รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ อาหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ

‘‘ยโต โข, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อิเมหิ สตฺตหิ นครปริกฺขาเรหิ สุปริกฺขตํ โหติ, อิเมสญฺจ จตุนฺนํ อาหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ อกรณียํ พาหิเรหิ ปจฺจตฺถิเกหิ ปจฺจามิเตฺตหิฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยโต อริยสาวโก สตฺตหิ สทฺธเมฺมหิ สมนฺนาคโต โหติ, จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกรณีโย มารสฺส อกรณีโย ปาปิมโตฯ กตเมหิ สตฺตหิ สทฺธเมฺมหิ สมนฺนาคโต โหติ?

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร เอสิกา โหติ คมฺภีรเนมา สุนิขาตา อจลา อสมฺปเวธี อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สโทฺธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธิํ ‘อิติปิ โส…เป.… พุโทฺธ ภควา’ติฯ สเทฺธสิโก, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ; สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ; สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิมินา ปฐเมน สทฺธเมฺมน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร ปริกฺขา โหติ คมฺภีรา เจว วิตฺถตา จ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก หิรีมา โหติ, หิรียติ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน, หิรียติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ หิรีปริโกฺข โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ; สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ; สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิมินา ทุติเยน สทฺธเมฺมน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร อนุปริยายปโถ โหติ อุโจฺจ เจว วิตฺถโต จ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก โอตฺตปฺปี โหติ, โอตฺตปฺปติ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน, โอตฺตปฺปติ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ โอตฺตปฺปปริยายปโถ , ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ ; สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ; สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิมินา ตติเยน สทฺธเมฺมน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ อาวุธํ สนฺนิจิตํ โหติ สลากเญฺจว เชวนิกญฺจ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พหุสฺสุโต โหติ…เป.… ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ สุตาวุโธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ; สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ; สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิมินา จตุเตฺถน สทฺธเมฺมน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุพลกาโย ปฏิวสติ, เสยฺยถิทํ – หตฺถาโรหา อสฺสาโรหา รถิกา ธนุคฺคหา เจลกา จลกา ปิณฺฑทายกา อุคฺคา ราชปุตฺตา ปกฺขนฺทิโน มหานาคา สูรา จมฺมโยธิโน ทาสกปุตฺตา อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ วีริยพลกาโย, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ; สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ; สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิมินา ปญฺจเมน สทฺธมฺเมน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร โทวาริโก โหติ ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อญฺญาตานํ นิวาเรตา ญาตานํ ปเวเสตา อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตาย ฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมน สติเนปเกฺกน สมนฺนาคโต จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ สติโทวาริโก, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ; สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ; สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิมินา ฉเฏฺฐน สทฺธเมฺมน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร ปาการโร โหติ อุโจฺจ เจว วิตฺถโต จ วาสนเลปนสมฺปโนฺน จ อพฺภนฺตรานํ คุตฺติยา พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ ปญฺญาวาสนเลปนสมฺปโนฺน, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ; สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ; สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติฯ อิมินา สตฺตเมน สทฺธเมฺมน สมนฺนาคโต โหติฯ อิเมหิ สตฺตหิ สทฺธเมฺมหิ สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘กตเมสํ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี? เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ ติณกโฏฺฐทกํ สนฺนิจิตํ โหติ อพฺภนฺตรานํ รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ อตฺตโน รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ สาลิยวกํ สนฺนิจิตํ โหติ อพฺภนฺตรานํ รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ อตฺตโน รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ ติลมุคฺคมาสาปรณฺณํ สนฺนิจิตํ โหติ อพฺภนฺตรานํ รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปีติยา จ วิราคา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ อตฺตโน รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ปจฺจนฺติเม นคเร พหุํ เภสชฺชํ สนฺนิจิตํ โหติ, เสยฺยถิทํ – สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ โลณํ อพฺภนฺตรานํ รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย พาหิรานํ ปฏิฆาตายฯ เอวเมวํ โข ภิกฺขเว, อริยสาวโก สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิห

รติ อตฺตโน รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ อิเมสํ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ

‘‘ยโต โข, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิเมหิ สตฺตหิ สทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต โหติ, อิเมสญฺจ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิร ลาภีฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อกรณีโย มารสฺส อกรณีโย ปาปิมโต’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ธมฺมญฺญูสุตฺตํ

๖๘. ‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ …เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมญฺญู จ โหติ อตฺถญฺญู จ อตฺตญฺญู จ มตฺตญฺญู จ กาลญฺญู จ ปริสญฺญู จ ปุคฺคลปโรปรญฺญู จฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมญฺญู โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ชานาติ – สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถํ อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภุตธมฺมํ เวทลฺลํฯ โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ชา เนยฺย – สุตฺตํ เคยฺยํ…เป.… อพฺภุตธมฺมํ เวทลฺลํ, นยิท ‘ธมฺมญฺญู’ติ วุเจฺจยฺยฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมํ ชานาติ – สุตฺตํ เคยฺยํ…เป.… อพฺภุตธมฺมํ เวทลฺลํ, ตสฺมา ‘ธมฺมญฺญู’ติ วุจฺจติฯ อิติ ธมฺมญฺญูฯ

‘‘อตฺถญฺญู จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺส ตเสฺสว ภาสิตสฺส อตฺถํ ชานาติ – ‘อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ, อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ’ติฯ โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺส ตเสฺสว ภาสิตสฺส อตฺถํ ชาเนยฺย – ‘อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ, อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ’ติ, นยิท ‘อตฺถญฺญู’ติ วุเจฺจยฺยฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตสฺส ตเสฺสว ภาสิตสฺส อตฺถํ ชานาติ – ‘อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ, อยํ อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ’ติ, ตสฺมา ‘อตฺถญฺญู’ติ วุจฺจติฯ อิติ ธมฺมญฺญู, อตฺถญฺญูฯ

‘‘อตฺตญฺญู จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺตานํ ชานาติ – ‘เอตฺตโกมฺหิ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฏิภาเนนา’ติฯ โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺตานํ ชาเนยฺย – ‘เอตฺต โกมฺหิ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฏิภาเนนา’ติ, นยิท ‘อตฺตญฺญู’ติ วุเจฺจยฺยฯ ยสฺ มา จ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ อตฺตานํ ชานาติ – ‘เอตฺตโกมฺหิ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฏิภาเนนา’ติ, ตสฺมา ‘อตฺตญฺญู’ติ วุจฺจติฯ อิติ ธมฺมญฺญู, อตฺถญฺญู, อตฺตญฺญูฯ

‘‘มตฺตญฺญู จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มตฺตํ ชานาติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลาน ปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ปฏิคฺคหณายฯ โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มตฺตํ ชาเนยฺย จีวรปิณฺฑ ปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ปฏิคฺคหณาย, นยิท ‘มตฺตญฺญู’ติ วุเจฺจยฺยฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มตฺตํ ชานาติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขา รานํ ปฏิคฺคหณาย, ตสฺมา ‘มตฺตญฺญู’ติ วุจฺจติฯ อิติ ธมฺมญฺญู, อตฺถญฺญู, อตฺตญฺญู, มตฺตญฺญูฯ

‘‘กาลญฺญู จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ, กาลํ ชานาติ – ‘อยํ กาโล อุเทฺทสสฺส, อยํ กาโล ปริปุจฺฉาย, อยํ กาโล โยคสฺส, อยํ กาโล ปฏิสลฺลานสฺสา’ติฯ โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาลํ ชาเนยฺย – ‘อยํ กาโล อุเทฺทสสฺส, อยํ กาโล ปริปุจฺฉาย, อยํ กาโล โยคสฺส, อยํ กาโล ปฏิสลฺลานสฺสา’ติ, นยิท ‘กาลญฺญู’ติ วุเจฺจยฺยฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาลํ ชานาติ –

‘อยํ กาโล อุเทฺทสสฺส, อยํ กาโล ปริปุจฺฉาย, อยํ กาโล โยคสฺส, อยํ กาโล ปฏิสลฺลานสฺสา’ติ, ตสฺมา ‘กาลญฺญู’ติ วุจฺจติฯ อิติ ธมฺมญฺญู, อตฺถญฺญู, อตฺตญฺญู, มตฺตญฺญู, กาลญฺญูฯ

“ปริสญฺญู จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปริสํ ชานาติ – ‘อยํ ขตฺติยปริสา, อยํ พฺราหฺมณปริสา, อยํ คหปติปริสา, อยํ สมณปริสาฯ ตตฺถ เอวํ อุปสงฺกมิตพฺพํ, เอวํ ฐาตพฺพํ , เอวํ กตฺตพฺพํ, เอวํ นิสีทิตพฺพํ, เอวํ ภาสิตพฺพํ, เอวํ ตุณฺหี ภวิตพฺพ’นฺติฯ โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปริสํ ชาเนยฺย – ‘อยํ ขตฺติยปริสา…เป…. เอวํ ตุณฺหี ภวิตพฺพ’นฺติ, นยิธ ‘ปริสญฺญู’ติ วุจฺเจยฺยฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปริสํ ชานาติ – ‘อยํ ขตฺติยปริสา, อยํ พฺราหฺมณปริสา, อยํ คหปติปริสา, อยํ สมณปริสา ฯ ตตฺถ เอวํ อุปสงฺกมิตพฺพํ, เอวํ ฐาตพฺพํ, เอวํ กตฺตพฺพํ, เอวํ นิสีทิตพฺพํ, เอวํ ภาสิตพฺพํ, เอวํ ตุณฺหี ภวิตพฺพ’นฺติ, ตสฺมา ‘ปริสญฺญู’ติ วุจฺจติฯ อิติ ธมฺมญฺญู, อตฺถญฺญู, อตฺตญฺญู, มตฺตญฺญู, กาลญฺญู, ปริสญฺญูฯ

“ปุคฺคลปโรปรญฺญู จ กถํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน [สพฺพตฺถปิ อิธ อารเมฺภ “ภิกฺขุโน” เตฺวว ทิสฺสติ] ทฺวเยน ปุคฺคลา วิทิตา โหนฺติฯ เทฺว ปุคฺคลา – เอโก อริยานํ ทสฺสนกาโม, เอโก อริยานํ น ทสฺสนกาโมฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล อริยานํ น ทสฺสนกาโม , เอวํ โส เตนเงฺคน คารยฺโหฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล อริยานํ ทสฺสนกาโม, เอวํ โส เตนเงฺคน ปาสํโสฯ

“เทฺว ปุคฺคลา อริยานํ ทสฺสนกามา – เอโก สทฺธมฺมํ โสตุกาโม, เอโก สทฺธมฺมํ น โสตุกาโมฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล สทฺธมฺมํ น โสตุกาโม, เอวํ โส เตนเงฺคน คารยฺโหฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล สทฺธมฺมํ โสตุกาโม, เอวํ โส เตนเงฺคน ปาสํโสฯ

“เทฺว ปุคฺคลา สทฺธมฺมํ โสตุกามา – เอโก โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ, เอโก อโนหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล อโนหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ, เอวํ โส เตนเงฺคน คารยฺโหฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปาสํโสฯ

“เทฺว ปุคฺคลา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ [สุณนฺตา (ก.)] – เอโก สุตฺวา ธมฺมํ ธาเรติ, เอโก สุตฺวา ธมฺมํ น ธาเรติฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล สุตฺวา น ธมฺมํ ธาเรติ, เอวํ โส เตนเงฺคน คารยฺโหฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล สุตฺวา ธมฺมํ ธาเรติ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปาสํโสฯ

“เทฺว ปุคฺคลา สุตฺวา ธมฺมํ ธาเรนฺติ [ธาเรนฺตา (ก.)] – เอโก ธาตานํ [ธตานํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ, เอโก ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ น อุปปริกฺขติฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ น อุปปริกฺขติ, เอวํ โส เตนเงฺคน คารยฺโหฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปาสํโสฯ

“เทฺว ปุคฺคลา ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขนฺติ [อุปปริกฺขนฺตา (ก.)] – เอโก อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน, เอโก อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย น ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโนฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย น ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน, เอวํ โส เตนเงฺคน คารยฺโหฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน, เอวํ โส เตนเงฺคน ปาสํโสฯ

“เทฺว ปุคฺคลา อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา – เอโก อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, เอโก อตฺตหิตาย จ ปฏิปนฺโน ปรหิตาย จฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โน ปรหิตาย, เอวํ โส เตนเงฺคน คารยฺโหฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล อตฺถหิตาย จ ปฏิป

โนฺน ปรหิตาย จ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปาสํโสฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน [ภิกฺขุนา (สี. สฺยา.)] ทฺวเยน ปุคฺคลา วิทิตา โหนฺติฯ เอวํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปุคฺคลปโรปรญฺญู โหติฯ ‘‘อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ปาหุเนยฺโย…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปาริจฺฉตฺตกสุตฺตํ

๖๙. ‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย เทวานํ ตาวติํสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร ปณฺฑุปลาโส โหติ, อตฺตมนา, ภิกฺขเว, เทวา ตาวติํสา ตสฺมิํ สมเย โหนฺติ – ‘ปณฺฑุปลาโส ทานิ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร นจิรเสฺสว ทานิ ปนฺนปลาโส ภวิสฺสตี’’’ติฯ

‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย เทวานํ ตาวติํสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร ปนฺนปลาโส โหติ, อตฺตมนา, ภิกฺขเว, เทวา ตาวติํสา ตสฺมิํ สมเย โหนฺติ – ‘ปนฺนปลาโส ทานิ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร นจิรเสฺสว ทานิ ชาลกชาโต ภวิสฺสตี’’’ติฯ

‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย เทวานํ ตาวติํสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร ชาลกชาโต โหติ, อตฺตมนา, ภิกฺขเว, เทวา ตาวติํสา ตสฺมิํ สมเย โหนฺติ – ‘ชาลกชาโต ทานิ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร นจิรเสฺสว ทานิ ขารกชาโต ภวิสฺสตี’’’ติฯ

‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย เทวานํ ตาวติํสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร ขารกชาโต โหติ, อตฺตมนา, ภิกฺขเว, เทวา ตาวติํสา ตสฺมิํ สมเย โหนฺติ – ‘ขารกชาโต ทานิ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร นจิรเสฺสว ทานิ กุฏฺมลกชาโต [กุฑุมลกชาโต (สี. สฺยา. ปี.)] ภวิสฺสตี’’’ติฯ

‘‘ยสฺมิํ , ภิกฺขเว, สมเย เทวานํ ตาวติํสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร กุฏฺมลกชาโต โหติ , อตฺตมนา, ภิกฺขเว, เทวา ตาวติํสา ตสฺมิํ สมเย โหนฺติ – ‘กุฏฺมลกชาโต ทานิ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร นจิรเสฺสว ทานิ โกรกชาโต [โกกาสกชาโต (สี. สฺยา.), โกสกชาโต (ก.)] ภวิสฺสตี’’’ติฯ

‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย เทวานํ ตาวติํสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร โกรกชาโต โหติ, อตฺตมนา, ภิกฺขเว, เทวา ตาวติํสา ตสฺมิํ สมเย โหนฺติ – ‘โกรกชาโต ทานิ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร นจิรเสฺสว ทานิ สพฺพผาลิผุโลฺล [สพฺพปาลิผุโลฺล (สี. ปี.)] ภวิสฺสตี’’’ติฯ

‘‘ยสฺมิํ, ภิกฺขเว, สมเย เทวานํ ตาวติํสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโร สพฺพผาลิผุโลฺล โหติ, อตฺตมนา, ภิกฺขเว, เทวา ตาวติํสา ปาริจฺฉตฺตกสฺส โกวิฬารสฺส มูเล ทิเพฺพ จตฺตาโร มาเส ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตา สมงฺคีภูตา ปริจาเรนฺติฯ

‘‘สพฺพผาลิผุลฺลสฺส โข ปน, ภิกฺขเว, ปาริจฺฉตฺตกสฺส โกวิฬารสฺส สมนฺตา ปญฺญาส โยชนานิ อาภาย ผุฏํ โหติ, อนุวาตํ โยชนสตํ คโนฺธ คจฺฉติ, อยมานุภาโว ปาริจฺฉตฺตกสฺส โกวิฬารสฺสฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺมิํ สมเย อริยสาวโก อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย เจเตติ, ปณฺฑุปลาโส, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ตสฺมิํ สมเย โหติ เทวานํว ตาวติํสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโรฯ

“ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวโก เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ, ปนฺนปลาโส, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ตสฺมึ สมเย โหติ เทวานํว ตาวตึสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโรฯ

“ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวโก วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ชาลกชาโต, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ตสฺมึ สมเย โหติ เทวานํว ตาวตึสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโรฯ

“ยสฺมึ , ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวโก วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป.… ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ขารกชาโต, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ตสฺมึ สมเย โหติ เทวานํว ตาวตึสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโรฯ

“ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวโก ปีติยา จ วิราคา…เป.… ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, กุฑุมลกชาโต, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ตสฺมึ สมเย โหติ เทวานํว ตาวตึสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโรฯ

“ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวโก สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, โกรกชาโต, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ตสฺมึ สมเย โหติ เทวานํว ตาวตึสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโรฯ

“ยสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย อริยสาวโก อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สพฺพผาลิผุลฺโล, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ตสฺมึ สมเย โหติ เทวานํว ตาวตึสานํ ปาริจฺฉตฺตโก โกวิฬาโรฯ

“ตสฺมึ, ภิกฺขเว, สมเย ภุมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวนฺติ – ‘เอโส อิตฺถนฺนาโม อายสฺมา อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต สทฺธิวิหาริโก อมุกมฺหา คามา วา นิคมา วา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’ติฯ ภุมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมหาราชิกา เทวา…เป.… ตาวตึสา เทวา… ยามา เทวา… ตุสิตา เทวา… นิมฺมานรตี เทวา… ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา… พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวนฺติ – ‘เอโส อิตฺถนฺนาโม อายสฺมา อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต สทฺธิวิหาริโก อมุกมฺหา คามา วา นิคมา วา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตี’ติฯ อิติห เตน ขเณน เตน มุหุตฺเตน ยาว พฺรหฺมโลกา สโทฺท [สาธุการสโทฺท (สี. อฏฺฐ., ก. อฏฺฐ.)] อพฺภุคฺคจฺฉติ , อยมานุภาโว ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สกฺกจฺจสุตฺตํ

๗๐. อถ โข อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – “กึ นุ โข, ภิกฺขุ, สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรโนฺต อกุสลํ ปชเหยฺย, กุสลํ ภาเวยฺยา”ติ? อถ โข อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส เอตทโหสิ – “สตฺถารํ โข, ภิกฺขุ, สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรโนฺต อกุสลํ ปชเหยฺย, กุสลํ ภาเวยฺยฯ ธมฺมํ โข, ภิกฺขุ…เป.… สงฺฆํ โข, ภิกฺขุ…เป.… สิกฺขํ โข, ภิกฺขุ…เป.… สมาธึ โข, ภิกฺขุ…เป.… อปฺปมาทํ โข, ภิกฺขุ…เป.

… ปฏิสนฺถารํ โข, ภิกฺขุ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺโต อกุสลํ ปชเหยฺย, กุสลํ ภาเวยฺยา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อิเม โข เม ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา, ยํนูนาหํ อิเม ธมฺเม คนฺตฺวา [คเหตฺวา (ก.)] ภควโต อาโรเจยฺยํฯ เอวํ เม อิเม ธมฺมา ปริสุทฺธา เจว ภวิสฺสนฺติ ปริสุทฺธสงฺขาตตรา จฯ เสยฺยถาปิ นาม ปุริโส สุวณฺณนิกฺขํ อธิคเจฺฉยฺย ปริสุทฺธํ ปริโยทาตํฯ ตสฺส เอวมสฺส – ‘อยํ โข เม สุวณฺณนิกฺโข ปริสุทฺโธ ปริโยทาโต, ยํนูนาหํ อิมํ สุวณฺณนิกฺขํ คนฺตฺวา [คเหตฺวา (ก.)] กมฺมารานํ ทเสฺสยฺยํฯ เอวํ เม อยํ สุวณฺณนิกฺโข สกมฺมารคโต ปริสุทฺโธ เจว ภวิสฺสติ ปริสุทฺธสงฺขาตตโร จฯ เอวเมวํ [โข (ก.)] เม อิเม ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา, ยํนูนาหํ อิเม ธมฺเม คนฺตฺวา [คเหตฺวา (ก.)] ภควโต อาโรเจยฺยํฯ เอวํ เม อิเม ธมฺมา ปริสุทฺธา เจว ภวิสฺสนฺติ ปริสุทฺธสงฺขาตตรา จา’’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธ มยฺหํ, ภเนฺต, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘กึ นุ โข, ภิกฺขุ, สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺโต อกุสลํ ปชเหยฺย, กุสลํ ภาเวยฺยา’ติ? อถ โข ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอตทโหสิ – ‘สตฺถารํ โข, ภิกฺขุ, สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺโต อกุสลํ ปชเหยฺย, กุสลํ ภาเวยฺยฯ ธมฺมํ โข, ภิกฺขุ …เป.… ปฏิสนฺถารํ โข, ภิกฺขุ สกฺกตฺวา… เป.… กุสลํ ภาเวยฺยา’ติฯ อถ โข ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอตทโหสิ – ‘อิเม โข เม ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา, ยํนูนาหํ อิเม ธมฺเม คนฺตฺวา ภควโต อาโรเจยฺยํฯ เอวํ เม อิเม ธมฺมา ปริสุทฺธา เจว ภวิสฺสนฺติ ปริสุทฺธสงฺขาตตรา จฯ เสยฺยถาปิ นาม ปุริโส สุวณฺณนิกฺขํ อธิคเจฺฉยฺย ปริสุทฺธํ ปริโยทาตํฯ ตสฺส เอวมสฺส – อยํ โข เม สุวณฺณนิกฺโข ปริสุทฺโธ ปริโยทาโต, ยํนูนาหํ อิมํ สุวณฺณนิกฺขํ คนฺตฺวา กมฺมารานํ ทเสฺสยฺยํฯ เอวํ เม อยํ สุวณฺณนิกฺโข สกมฺมารคโต ปริสุทฺโธ เจว ภวิสฺสติ ปริสุทฺธสงฺขาตตโร จฯ เอวเมวํ เม อิเม ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา, ยํนูนาหํ อิเม ธมฺเม คนฺตฺวา ภควโต อาโรเจยฺยํฯ เอวํ เม อิเม ธมฺมา ปริสุทฺธา เจว ภวิสฺสนฺติ ปริสุทฺธสงฺขาตตรา จา’’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต ! สตฺถารํ โข, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺโต อกุสลํ ปชเหยฺย, กุสลํ ภาเวยฺยฯ ธมฺมํ โข, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺโต อกุสลํ ปชเหยฺย, กุสลํ ภาเวยฺยฯ สงฺฆํ โข…เป.… สิกฺขํ โข… สมาธึ โข… อปฺปมาทํ โข… ปฏิสนฺถารํ โข, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺโต อกุสลํ ปชเหยฺย, กุสลํ ภาเวยฺยา’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิมสฺส โข อหํ, ภเนฺต, ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธเมฺม สคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺมมฺปิ โส อคารโว’’ฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธเมฺม อคารโว สเงฺฆ สคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธเมฺม อคารโว สเงฺฆปิ โส อคารโวฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย สคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขายปิ โส อคารโวฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย อคารโว สมาธิสฺมิํ สคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย อคารโว สมาธิสฺมิมฺปิ โส อคารโวฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย อคารโว สมาธิสฺมิํ อคารโว อปฺปมาเท สคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย อคารโว สมาธิสฺมิํ อคารโว อปฺปมาเทปิ โส อคารโวฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย อคารโว สมาธิสฺมิํ อคารโว อปฺปมาเท อคารโว ปฏิสนฺถาเร สคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว…เป.… อปฺปมาเท อคารโว ปฏิสนฺถาเรปิ โส อคารโวฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธมฺเม อคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธมฺเมปิ โส สคารโว…เป.…ฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว…เป. … อปฺปมาเท สคารโว ปฏิสนฺถาเร อคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว…เป.… อปฺปมาเท สคารโว ปฏิสนฺถาเรปิ โส สคารโวฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธมฺเมปิ สคารโว ภวิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธมฺเมปิ โส สคารโว…เป.…ฯ

‘‘โส วต, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว…เป.… อปฺปมาเท สคารโว ปฏิสนฺถาเรปิ สคารโว ภวิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ โย โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธมฺเม สคารโว สงฺเฆ สคารโว สิกฺขาย สคารโว สมาธิสฺมิํ สคารโว อปฺปมาเท สคารโว ปฏิสนฺถาเรปิ โส สคารโว’’ติฯ

‘‘อิมสฺส โข อหํ, ภเนฺต, ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามี’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! สาธุ โข ตฺวํ, สาริปุตฺต, อิมสฺส มยา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานาสิฯ โส วต, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม สคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ…เป.… โย โส, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย อคารโว สมาธิสฺมิํ อคารโว อปฺปมาเทปิ โส อคารโวฯ

‘‘โส วต, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย อคารโว สมาธิสฺมิํ อคารโว อปฺปมาเท อคารโว ปฏิสนฺถาเร สคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ อคารโว ธมฺเม อคารโว สงฺเฆ อคารโว สิกฺขาย อคารโว สมาธิสฺมิํ อคารโว อปฺปมาเท อคารโว ปฏิสนฺถาเรปิ โส อคารโวฯ

‘‘โส วต, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธเมฺม อคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ…เป.… โย โส, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธเมฺมปิ โส สคารโว …เป.…ฯ

‘‘โส วต, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธเมฺม สคารโว…เป.… อปฺปมาเท สคารโว ปฏิสนฺถาเร อคารโว ภวิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โย โส, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว…เป.… อปฺปมาเท สคารโว ปฏิสนฺถาเรปิ โส สคารโวฯ

‘‘โส วต, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธเมฺมปิ สคารโว ภวิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ โย โส, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว ธเมฺมปิ โส สคารโว…เป.…ฯ

‘‘โส วต, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว…เป.… อปฺปมาเท สคารโว ปฏิสนฺถาเรปิ โส สคารโว ภวิสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ โย โส, สาริปุตฺต, ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว…เป.… อปฺปมาเท สคารโว ปฏิสนฺถาเรปิ โส สคารโว’’ติฯ

‘‘อิมสฺส โข, สาริปุตฺต, มยา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อโตฺถ ทฏฺฐโพฺพ’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ภาวนาสุตฺตํ

๗๑. ‘‘ภาวนํ อนนุยุตฺตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน วิหรโต กิญฺจาปิ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปเชฺชยฺย – ‘อโห วต เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุเจฺจยฺยา’ติ, อถ ขฺวสฺส เนว อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ‘อภาวิตตฺตา’ติสฺส วจนียํฯ กิสฺส อภาวิตตฺตา? จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ, จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ, ปญฺจนฺนํ พลานํ, สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ, อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กุกฺกุฏิยา อณฺฑานิ อฏฺฐ วา ทส วา ทฺวาทส วาฯ ตานสฺสุ กุกฺกุฏิยา น สมฺมา อธิสยิตานิ, น สมฺมา ปริเสทิตานิ, น สมฺมา ปริภาวิตานิ ฯ กิญฺจาปิ ตสฺสา กุกฺกุฏิยา เอวํ อิจฺฉา อุปฺปเชฺชยฺย – ‘อโห วต เม กุกฺกุฏโปตกา ปาทนขสิขาย วา มุขตุณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺภิเชฺชยฺยุ’นฺติ, อถ โข อภพฺพาว เต กุกฺกุฏโปตกา ปาทนขสิขาย วา มุขตุณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺภิชฺชิตุํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ, ภิกฺขเว, กุกฺกุฏิยา อณฺฑานิ น สมฺมา อธิสยิตานิ, น สมฺมา ปริเสทิตานิ, น สมฺมา ปริภาวิตานิฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภาวนํ อนนุยุตฺตสฺส ภิกฺขุโน วิหรโต กิญฺจาปิ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปเชฺชยฺย – ‘อโห วต เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุเจฺจยฺยา’ติ, อถ ขฺวสฺส เนว อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ‘อภาวิตตฺตา’ติสฺส วจนียํฯ กิสฺส อภาวิตตฺตา? จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ, จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ, ปญฺจนฺนํ พลานํ, สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ, อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสฯ

‘‘ภาวนํ อนุยุตฺตสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน วิหรโต กิญฺจาปิ น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปเชฺชยฺย – ‘อโห วต เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุเจฺจยฺยา’ติ, อถ ขฺวสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ‘ภาวิตตฺตา’ติสฺส วจนียํฯ กิสฺส ภาวิตตฺตา? จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ, จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ, จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ, ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ, ปญฺจนฺนํ พลานํ, สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ, อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสฯ

“เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, กุกฺกุฏิยา อณฺฑานิ อฏฺฐ วา ทส วา ทฺวาทส วาฯ ตานสฺสุ กุกฺกุฏิยา สมฺมา อธิสยิตานิ, สมฺมา ปริเสทิตานิ, สมฺมา ปริภาวิตานิ ฯ กิญฺจาปิ ตสฺสา กุกฺกุฏิยา น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย – ‘อโห วต เม กุกฺกุฏโปตกา ปาทนขสิขาย วา มุขตุณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺภิเชฺชยฺยุ’นฺติ, อถ โข ภพฺพาว เต กุกฺกุฏโปตกา ปาทนขสิขาย วา มุขตุณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺภิชฺชิตุํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ, ภิกฺขเว, กุกฺกุฏิยา อณฺฑานิ สมฺมา อธิสยิตานิ, สมฺมา ปริเสทิตานิ, สมฺมา ปริภาวิตานิฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภาวนํ อนุยุตฺตสฺส ภิกฺขุโน วิหรโต กิญฺจาปิ น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย – ‘อโห วต เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจยฺยา’ติ, อถ ขฺวสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ‘ภาวิตตฺตา’ติสฺส วจนียํฯ กิสฺส ภาวิตตฺตา? จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ…เป.… อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ผลคณฺฑสฺส [ปลคณฺฑสฺส (?)] วา ผลคณฺฑเนฺตวาสิกสฺส วา ทิสฺสเนฺตว [ขียเนฺต (ก.)] วาสิชเฏ [ทิสฺสนฺติ องฺคุลิปทานิ (สี.), องฺคุลปทานิ ทิสฺสนฺติ องฺคุลปทํ (ก.)] องฺคุลิปทานิ ทิสฺสติ [ทิสฺสนฺติ (สฺยา.)] องฺคุฏฺฐปทํ [ทิสฺสนฺติ องฺคุลิปทานิ (สี.), องฺคุลปทานิ ทิสฺสนฺติ องฺคุลปทํ (ก.)]ฯ โน จ ขฺวสฺส เอวํ ญาณํ โหติ – ‘เอตฺตกํ เม อชฺช วาสิชฏสฺส ขีณํ, เอตฺตกํ หิยฺโย, เอตฺตกํ ปเร’ติ, อถ ขฺวสฺส ขีเณ ‘ขีณ’เนฺตว ญาณํ โหติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภาวนํ อนุยุตฺตสฺส ภิกฺขุโน วิหรโต กิญฺจาปิ น เอวํ ญาณํ โหติ – ‘เอตฺตกํ เม อชฺช อาสวานํ ขีณํ, เอตฺตกํ หิยฺโย, เอตฺตกํ ปเร’ติ, อถ ขฺวสฺส ขีเณ ‘ขีณ’เนฺตว ญาณํ โหติฯ

“เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, สามุทฺทิกาย นาวาย เวตฺตพนฺธนพทฺธาย [เวตฺตพนฺธาย (ก.)] ฉ มาสานิ อุทเก ปริยาทาย เหมนฺติเกน ถเล อุกฺขิตฺตาย วาตาตปปเรตานิ พนฺธนานิ, ตานิ ปาวุสฺสเกน เมเฆน อภิปฺปวุฏฺฐานิ อปฺปกสิเรเนว ปริหายนฺติ [ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ (สี. สฺยา.)], ปูติกานิ ภวนฺติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภาวนํ อนุยุตฺตสฺส ภิกฺขุโน วิหรโต อปฺปกสิเรเนว สํโยชนานิ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ, ปูติกานิ ภวนฺตี”ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อคฺคิกฺขนฺโธปมสุตฺตํ

๗๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรติ มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธิํฯ อทฺทสา โข ภควา อทฺธานมคฺคปฺปฏิปโนฺน อญฺญตรสฺมิํ ปเทเส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ [สโญฺชติภูตํ (สฺยา.)]ฯ ทิสฺวาน มคฺคา โอกฺกมฺม อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “ปสฺสถ โน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, อมุํ มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูต”นฺติ? “เอวํ, ภเนฺต”ติฯ

“ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข วรํ – ยํ อมุํ มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ อาลิเงฺคตฺวา อุปนิสีเทยฺย วา อุปนิปเชฺชยฺย วา, ยํ วา ขตฺติยกญฺญํ วา พฺราหฺมณกญฺญํ วา คหปติกญฺญํ วา มุทุตลุนหตฺถปาทํ อาลิเงฺคตฺวา อุปนิสีเทยฺย วา อุปนิปเชฺชยฺย วา”ติ? “เอตเทว, ภเนฺต, วรํ – ยํ ขตฺติยกญฺญํ วา พฺราหฺมณกญฺญํ วา คหปติกญฺญํ วา มุทุตลุนหตฺถปาทํ อาลิเงฺคตฺวา อุปนิสีเทยฺย วา อุปนิปเชฺชยฺย วา, ทุกฺขเญฺหตํ, ภเนฺต, ยํ อมุํ มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ อาลิเงฺคตฺวา อุปนิสีเทยฺย วา อุปนิปเชฺชยฺย วา”ติฯ

“อาโรจยามิ โว, ภิกฺขเว, ปฏิเวทยามิ โว, ภิกฺขเว, ยถา เอตเทว ตสฺส วรํ ทุสฺสีลสฺส ปาปธมฺมสฺส อสุจิสงฺกสฺสรสมาจารสฺส ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺตสฺส อสฺสมณสฺส สมณปฏิญฺญสฺส

อพฺรหฺมจาริสฺส พฺรหฺมจาริปฏิญฺญสฺส อโนฺตปูติกสฺส อวสฺสุตสฺส กสมฺพุชาตสฺส ยํ อมุํ มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ อาลิงฺคิตฺวา อุปนิสีเทยฺย วา อุปนิปชฺเชยฺย วาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตโตนิทานญฺหิ โส, ภิกฺขเว, มรณํ วา นิคจฺเฉยฺย มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺยฯ

“ยญฺจ โข โส, ภิกฺขเว, ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร…เป.… กสมฺพุชาโต ขตฺติยกญฺญํ วา พฺราหฺมณกญฺญํ วา คหปติกญฺญํ วา มุทุตลุนหตฺถปาทํ อาลิงฺคติ อุปนิสีทติ วา อุปนิปชฺชติ วา, ตญฺหิ ตสฺส [ตํ หิสฺส (ก.)], ภิกฺขเว, โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

“ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข วรํ – ยํ พลวา ปุริโส ทฬฺหาย วาลรชฺชุยา อุโภ ชงฺฆา เวเฐตฺวา ฆํเสยฺย – สา ฉวิํ ฉินฺเทยฺย ฉวิํ เฉตฺวา จมฺมํ ฉินฺเทยฺย จมฺมํ เฉตฺวา มํสํ ฉินฺเทยฺย มํสํ เฉตฺวา นฺหารุํ ฉินฺเทยฺย นฺหารุํ เฉตฺวา อฏฺฐิํ ฉินฺเทยฺย อฏฺฐิํ เฉตฺวา อฏฺฐิมิญฺชํ อาหจฺจ ติเฏฺฐยฺย, ยํ วา ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา อภิวาทนํ สาทิเยยฺยา”ติ? “เอตเทว , ภเนฺต, วรํ – ยํ ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา อภิวาทนํ สาทิเยยฺย, ทุกฺขเญฺหตํ, ภเนฺต, ยํ พลวา ปุริโส ทฬฺหาย วาลรชฺชุยา…เป.… อฏฺฐิมิญฺชํ อาหจฺจ ติเฏฺฐยฺยา”ติฯ

“อาโรจยามิ โว, ภิกฺขเว, ปฏิเวทยามิ โว, ภิกฺขเว, ยถา เอตเทว ตสฺส วรํ ทุสฺสีลสฺส…เป.… กสมฺพุชาตสฺส ยํ พลวา ปุริโส ทฬฺหาย วาลรชฺชุยา อุโภ ชงฺฆา เวเฐตฺวา…เป.… อฏฺฐิมิญฺชํ อาหจฺจ ติเฏฺฐยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตโตนิทานญฺหิ โส, ภิกฺขเว, มรณํ วา นิคจฺเฉยฺย มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺยฯ ยญฺจ โข โส, ภิกฺขเว, ทุสฺสีโล…เป.… กสมฺพุชาโต ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา อภิวาทนํ สาทิยติ, ตญฺหิ ตสฺส, ภิกฺขเว, โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

“ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข วรํ – ยํ พลวา ปุริโส ติณฺหาย สตฺติยา เตลโธตาย ปโจฺจรสฺมิํ ปหเรยฺย, ยํ วา ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา อญฺชลิกมฺมํ สาทิเยยฺยา”ติ? “เอตเทว, ภเนฺต, วรํ – ยํ ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา อญฺชลิกมฺมํ สาทิเยยฺย, ทุกฺขเญฺหตํ, ภเนฺต, ยํ พลวา ปุริโส ติณฺหาย สตฺติยา เตลโธตาย ปโจฺจรสฺมิํ ปหเรยฺยา”ติฯ

“อาโรจยามิ โว, ภิกฺขเว, ปฏิเวทยามิ โว, ภิกฺขเว, ยถา เอตเทว ตสฺส วรํ ทุสฺสีลสฺส…เป.… กสมฺพุชาตสฺส ยํ พลวา ปุริโส ติณฺหาย สตฺติยา เตลโธตาย ปโจฺจรสฺมิํ ปหเรยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตโตนิทานญฺหิ โส, ภิกฺขเว, มรณํ วา นิคจฺเฉยฺย มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺยฯ ยญฺจ โข โส, ภิกฺขเว, ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม…เป.… กสมฺพุชาโต ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา อญฺชลิกมฺมํ สาทิยติ, ตญฺหิ ตสฺส, ภิกฺขเว, โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

“ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข วรํ – ยํ พลวา ปุริโส ตเตฺตน อโยปเฏฺฏน อาทิเตฺตน สมฺปชฺชลิเตน สโชติภูเตน กายํ สมฺปลิเวเฐยฺย, ยํ วา ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ จีวรํ ปริภุเญฺชยฺยา”ติ? “เอตเทว, ภเนฺต, วรํ –

ยํ ขตฺติยมหาสาลานํ วา…เป…. สทฺธาเทยฺยํ จีวรํ ปริภุเญฺชยฺย, ทุกฺขเญฺหตํ, ภเนฺต, ยํ พลวา ปุริโส ตเตฺตน อโยปเฏฺฏน อาทิเตฺตน สมฺปชฺชลิเตน สโชติภูเตน กายํ สมฺปลิเวเฐยฺยา’’ติฯ

‘‘อาโรจยามิ โว, ภิกฺขเว, ปฏิเวทยามิ โว, ภิกฺขเว, ยถา เอตเทว ตสฺส วรํ ทุสฺสีลสฺส…เป…. กสมฺพุชาตสฺส ยํ พลวา ปุริโส ตเตฺตน อโยปเฏฺฏน อาทิเตฺตน สมฺปชฺชลิเตน สโชติภูเตน กายํ สมฺปลิเวเฐยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตโตนิทานญฺหิ โส, ภิกฺขเว, มรณํ วา นิคเจฺฉยฺย มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปเชฺชยฺยฯ ยญฺจ โข โส, ภิกฺขเว, ทุสฺสีโล…เป…. กสมฺพุชาโต ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ จีวรํ ปริภุญฺชติ, ตญฺหิ ตสฺส, ภิกฺขเว, โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข วรํ – ยํ พลวา ปุริโส ตเตฺตน อโยสงฺกุนา มุขํ วิวริตฺวา ตตฺตํ โลหคุฬํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ มุเข ปกฺขิเปยฺย – ตํ ตสฺส โอฏฺฐมฺปิ ทเหยฺย [ฑเหยฺย (กตฺถจิ)] มุขมฺปิ ทเหยฺย ชิวฺหมฺปิ ทเหยฺย กณฺฐมฺปิ ทเหยฺย อุรมฺปิ [ม. นิ. ๓.๒๗๐ เทวทูตสุเตฺต ปน ‘‘อุทรมฺปิ’’ อิติ วิเทสปาโฐ ทิสฺสติ] ทเหยฺย อนฺตมฺปิ อนฺตคุณมฺปิ อาทาย อโธภาคา [อโธภาคํ (ก.)] นิกฺขเมยฺย, ยํ วา ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ ปิณฺฑปาตํ ปริภุเญฺชยฺยา’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภเนฺต, วรํ – ยํ ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ ปิณฺฑปาตํ ปริภุเญฺชยฺย, ทุกฺขเญฺหตํ, ภเนฺต, ยํ พลวา ปุริโส ตเตฺตน อโยสงฺกุนา มุขํ วิวริตฺวา ตตฺตํ โลหคุฬํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ มุเข ปกฺขิเปยฺย – ตํ ตสฺส โอฏฺฐมฺปิ ทเหยฺย มุขมฺปิ ทเหยฺย ชิวฺหมฺปิ ทเหยฺย กณฺฐมฺปิ ทเหยฺย อุรมฺปิ ทเหยฺย อนฺตมฺปิ อนฺตคุณมฺปิ อาทาย อโธภาคํ นิกฺขเมยฺยา’’ติฯ

‘‘อาโรจยามิ โว, ภิกฺขเว, ปฏิเวทยามิ โว, ภิกฺขเว, ยถา เอตเทว ตสฺส วรํ ทุสฺสีลสฺส…เป…. กสมฺพุชาตสฺส ยํ พลวา ปุริโส ตเตฺตน อโยสงฺกุนา มุขํ วิวริตฺวา ตตฺตํ โลหคุฬํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ มุเข ปกฺขิเปยฺย – ตํ ตสฺส โอฏฺฐมฺปิ ทเหยฺย มุขมฺปิ ทเหยฺย ชิวฺหมฺปิ ทเหยฺย กณฺฐมฺปิ ทเหยฺย อุรมฺปิ ทเหยฺย อนฺตมฺปิ อนฺตคุณมฺปิ อาทาย อโธภาคํ นิกฺขเมยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตโตนิทานญฺหิ โส, ภิกฺขเว, มรณํ วา นิคเจฺฉยฺย มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปเชฺชยฺยฯ ยญฺจ โข โส, ภิกฺขเว, ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม…เป…. กสมฺพุชาโต ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชติ, ตญฺหิ ตสฺส โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข วรํ – ยํ พลวา ปุริโส สีเส วา คเหตฺวา ขเนฺธ วา คเหตฺวา ตตฺตํ อโยมญฺจํ วา อโยปีฐํ วา อภินิสีทาเปยฺย วา อภินิปชฺชาเปยฺย วา, ยํ วา ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ มญฺจปีฐํ [มญฺจํ วา ปีฐํ วา (ก.)] ปริภุเญฺชยฺยา’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภเนฺต, วรํ – ยํ ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ มญฺจปีฐํ ปริภุเญฺชยฺย, ทุกฺขเญฺหตํ, ภเนฺต, ยํ พลวา ปุริโส สีเส วา คเหตฺวา ขเนฺธ วา คเหตฺวา ตตฺตํ อโยมญฺจํ วา อโยปีฐํ วา อภินิสีทาเปยฺย วา อภินิปชฺชาเปยฺย วา’’ติฯ

‘‘อาโรจยามิ โว, ภิกฺขเว, ปฏิเวทยามิ โว, ภิกฺขเว, ยถา เอตเทว ตสฺส วรํ ทุสฺสีลสฺส…เป…. กสมฺพุชาตสฺส ยํ พลวา ปุริโส สีเส วา คเหตฺวา ขนฺเธ วา คเหตฺวา ตตฺตํ อโยมณฺจํ วา อโยปีฐํ วา อภินิสีทาเปยฺย วา อภินิปชฺชาเปยฺย วาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตโตนิทานญฺหิ โส, ภิกฺขเว, มรณํ วา นิคจฺเฉยฺย มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปเชฺชยฺยฯ ยญฺจ โข โส, ภิกฺขเว, ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม…เป…. กสมฺพุชาโต ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ มญฺจปีฐํ ปริภุญฺชติฯ ตญฺหิ ตสฺส, ภิกฺขเว, โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

‘‘ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข วรํ – ยํ พลวา ปุริโส อุทฺธํปาทํ อโธสิรํ คเหตฺวา ตตฺตาย โลหกุมฺภิยา ปกฺขิเปยฺย อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย สโชติภูตาย – โส ตตฺถ เผณุเทฺทหกํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ อุทฺธํ คเจฺฉยฺย สกิมฺปิ อโธ คเจฺฉยฺย สกิมฺปิ ติริยํ คเจฺฉยฺย, ยํ วา ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ วิหารํ ปริภุเญฺชยฺยา’’ติ? ‘‘เอตเทว, ภเนฺต, วรํ – ยํ ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ วิหารํ ปริภุเญฺชยฺย, ทุกฺขเญฺหตํ, ภเนฺต, ยํ พลวา ปุริโส อุทฺธํ ปาทํ อโธสิรํ คเหตฺวา ตตฺตาย โลหกุมฺภิยา ปกฺขิเปยฺย อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย สโชติภูตาย – โส ตตฺถ เผณุเทฺทหกํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ อุทฺธํ คเจฺฉยฺย สกิมฺปิ อโธ คเจฺฉยฺย สกิมฺปิ ติริยํ คเจฺฉยฺยา’’ติฯ

‘‘อาโรจยามิ โว, ภิกฺขเว, ปฏิเวทยามิ โว, ภิกฺขเว, ยถา เอตเทว ตสฺส วรํ ทุสฺสีลสฺส ปาปธมฺมสฺส…เป…. กสมฺพุชาตสฺส ยํ พลวา ปุริโส อุทฺธํปาทํ อโธสิรํ คเหตฺวา…เป…. สกิมฺปิ ติริยํ คเจฺฉยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตโตนิทานญฺหิ โส, ภิกฺขเว, มรณํ วา นิคเจฺฉยฺย มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํ, น เตฺวว ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปเชฺชยฺยฯ ยญฺจ โข โส, ภิกฺขเว, ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม…เป…. กสมฺพุชาโต ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สทฺธาเทยฺยํ วิหารํ ปริภุญฺชติ ฯ ตญฺหิ ตสฺส, ภิกฺขเว, โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘เยสญฺจ [เยสํ (?)] มยํ ปริภุญฺชาม จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ [… ปริกฺขารานํ (สี. สฺยา. ก.)] เตสํ เต การา มหปฺผลา ภวิสฺสนฺติ มหานิสํสา, อมฺหากเญฺจวายํ ปพฺพชฺชา อวญฺฌา ภวิสฺสติ สผลา สอุทฺรยา’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพํ – ‘อตฺตตฺถํ วา, ภิกฺขเว, สมฺปสฺสมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน สมฺปาเทตุํ; ปรตฺถํ วา, ภิกฺขเว, สมฺปสฺสมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน สมฺปาเทตุํ; อุภยตฺถํ วา, ภิกฺขเว, สมฺปสฺสมาเนน อลเมว อปฺปมาเทน สมฺปาเทตุ’’’นฺติฯ

อิทมโวจ ภควา [อิทมโวจ ภควา…เป…. (ก.)]ฯ อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมิํ ภญฺญมาเน สฏฺฐิมตฺตานํ ภิกฺขูนํ อุณฺหํ โลหิตํ มุขโต อุคฺคญฺฉิ [อุคฺคจฺฉิ (ก.)]ฯ สฏฺฐิมตฺตา ภิกฺขู สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติํสุ – ‘‘สุทุกฺกรํ ภควา, สุทุกฺกรํ ภควา’’ติฯ สฏฺฐิมตฺตานํ ภิกฺขูนํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจิํสูติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สุเนตฺตสุตฺตํ

๗๓. [อ. นิ. ๖.๕๔; ๗.๖๖] “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สุเนโตฺต นาม สตฺถา อโหสิ ติตฺถกโร กาเมสุ วีตราโคฯ สุเนตฺตสฺส โข ปน, ภิกฺขเว, สตฺถุโน อเนกานิ สาวกสตานิ อเหสุํฯ สุเนโตฺต สตฺถา สาวกานํ พฺรหฺมโลกสหพฺยตาย ธมฺมํ เทเสสิฯ เย โข ปน, ภิกฺขเว [เย โข ภิกฺขเว (สี. สฺยา.)], สุเนตฺตสฺส สตฺถุโน พฺรหฺมโลกสหพฺยตาย ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส จิตฺตานิ นปฺปสาเทสุํ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชิํสุฯ เย โข ปน, ภิกฺขเว, สุเนตฺตสฺส สตฺถุโน พฺรหฺมโลกสหพฺยตาย ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส จิตฺตานิ ปสาเทสุํ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิํสุฯ

“ภูตปุพฺพํ , ภิกฺขเว, มูคปโกฺข นาม สตฺถา อโหสิ…เป.… อรเนมิ นาม สตฺถา อโหสิ…เป.… กุทฺทาลโก [กุทฺทาโล (สี. สฺยา.)] นาม สตฺถา อโหสิ…เป.… หตฺถิปาโล นาม สตฺถา อโหสิ…เป.… โชติปาโล นาม สตฺถา อโหสิ…เป.… อรโก นาม สตฺถา อโหสิ ติตฺถกโร กาเมสุ วีตราโค ฯ อรกสฺส โข ปน, ภิกฺขเว, สตฺถุโน อเนกานิ สาวกสตานิ อเหสุํฯ อรโก นาม สตฺถา สาวกานํ พฺรหฺมโลกสหพฺยตาย ธมฺมํ เทเสสิฯ เย โข ปน, ภิกฺขเว, อรกสฺส สตฺถุโน พฺรหฺมโลกสหพฺยตาย ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส จิตฺตานิ นปฺปสาเทสุํ, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชิํสุฯ เย โข ปน, ภิกฺขเว, อรกสฺส สตฺถุโน พฺรหฺมโลกสหพฺยตาย ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส จิตฺตานิ ปสาเทสุํ, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิํสุฯ

“ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, โย อิเม สตฺต สตฺถาเร ติตฺถกเร กาเมสุ วีตราเค อเนกสตปริวาเร สสาวกสเงฺฆ ปทุฎฺฐจิโตฺต อโกฺกเสยฺย ปริภาเสยฺย, พหุํ โส อปุญฺญํ ปสเวยฺยา”ติ? “เอวํ, ภเนฺต”ฯ “โย, ภิกฺขเว, อิเม สตฺต สตฺถาเร ติตฺถกเร กาเมสุ วีตราเค อเนกสตปริวาเร สสาวกสเงฺฆ ปทุฎฺฐจิโตฺต อโกฺกเสยฺย ปริภาเสยฺย, พหุํ โส อปุญฺญํ ปสเวยฺยฯ โย เอกํ ทิฎฺฐิสมฺปนฺนํ ปุคฺคลํ ปทุฎฺฐจิโตฺต อโกฺกสติ ปริภาสติ, อยํ ตโต พหุตรํ อปุญฺญํ ปสวติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? นาหํ, ภิกฺขเว, อิโต พหิทฺธา เอวรูปิํ ขนฺติํ วทามิ ยถามํ สพฺรหฺมจารีสุ”ฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘น โน สพฺรหฺมจารีสุ [น เตฺวว อมฺหํ สพฺรหฺมจารีสุ (สฺยา.) องฺคุตฺตรนิกาเย อญฺญถา ทิสฺสติ] จิตฺตานิ ปทุฎฺฐานิ ภวิสฺสนฺตี’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพ”นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. อรกสุตฺตํ

๗๔. “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, อรโก นาม สตฺถา อโหสิ ติตฺถกโร กาเมสุ วีตราโคฯ อรกสฺส โข ปน, ภิกฺขเว, สตฺถุโน อเนกานิ สาวกสตานิ อเหสุํฯ อรโก สตฺถา สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – อปฺปกํ, พฺราหฺมณ, ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ ลหุกํ [ลหุสํ (ฎีกา)] พหุทุกฺขํ พหุปายาสํ มนฺตายํ [มนฺตาย (สพฺพตฺถ) ฎีกา ปสฺสิตพฺพา] โพทฺธพฺพํ , กตฺตพฺพํ กุสลํ, จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํ, นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ

“เสยฺยถาปิ , พฺราหฺมณ, ติณเคฺค อุสฺสาวพินฺทุ สูริเย อุคฺคจฺฉเนฺต ขิปฺปํเยว ปฎิวิคจฺฉติ, น จิรฎฺฐิติกํ โหติ; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, อุสฺสาวพินฺทูปมํ ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ ลหุกํ พหุทุกฺขํ พหุปายาสํ มนฺตายํ โพทฺธพฺพํ, กตฺตพฺพํ กุสลํ, จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํ, นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต อุทกพุพฺพุฬํ [อุทกปุปฺผุฬํ (ก.)] ขิปฺปํเยว ปฏิวิคจฺฉติ, น จิรฏฺฐิติกํ โหติ; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, อุทกพุพฺพุฬูปมํ ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ ลหุกํ พหุทุกฺขํ พหุปายาสํ มนฺตายํ โพทฺธพฺพํ, กตฺตพฺพํ กุสลํ, จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํ, นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, อุทเก ทณฺฑราชิ ขิปฺปํเยว ปฏิวิคจฺฉติ, น จิรฏฺฐิติกา โหติ; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, อุทเก ทณฺฑราชูปมํ ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ…เป.… นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, นที ปพฺพเตยฺยา ทูรงฺคมา สีฆโสตา หารหารินี, นตฺถิ โส ขโณ วา ลโย วา มุหุตฺโต วา ยํ สา [ยาย (ก.)] อาวตฺตติ [ถรติ (สี.), ธรติ (สฺยา.), อวติเฏฺฐยฺย (?)], อถ โข สา คจฺฉเตว วตฺตเตว สนฺทเตว; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, นทีปพฺพเตยฺยูปมํ ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ ลหุกํ…เป.… นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, พลวา ปุริโส ชิวฺหเคฺค เขฬปิณฺฑํ สํยูหิตฺวา อกสิเรเนว วเมยฺย [ปตาเปยฺย (ก.)]; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, เขฬปิณฺฑูปมํ ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ…เป.… นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, ทิวสํสนฺตเตฺต อโยกฏาเห มํสเปสิ [มํสเปสี (สี. สฺยา.)] ปกฺขิตฺตา ขิปฺปํเยว ปฏิวิคจฺฉติ, น จิรฏฺฐิติกา โหติ; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, มํสเปสูปมํ ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ…เป.… นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ

“เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, คาวี วชฺฌา อาฆาตนํ นียมานา ยํ ยเทว ปาทํ อุทฺธรติ, สนฺติเกว โหติ วธสฺส สนฺติเกว มรณสฺส; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, โควชฺฌูปมํ [คาวีวชฺฌูปมํ (สี. สฺยา.)] ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ ลหุกํ พหุทุกฺขํ พหุปายาสํ มนฺตายํ โพทฺธพฺพํ, กตฺตพฺพํ กุสลํ, จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํ, นตฺถิ ชาตสฺส อมรณ”นฺติฯ

“เตน โข ปน, ภิกฺขเว, สมเยน มนุสฺสานํ สฏฺฐิวสฺสสหสฺสานิ อายุปฺปมาณํ อโหสิ, ปญฺจวสฺสสติกา กุมาริกา อลํปเตยฺยา อโหสิฯ เตน โข ปน, ภิกฺขเว, สมเยน มนุสฺสานํ ฉเฬว อาพาธา อเหสุํ – สีตํ, อุณฺหํ, ชิฆจฺฉา, ปิปาสา, อุจฺจาโร, ปสฺสาโวฯ โส หิ นาม, ภิกฺขเว, อรโก สตฺถา เอวํ ทีฆายุเกสุ มนุเสฺสสุ เอวํ จิรฏฺฐิติเกสุ เอวํ อปฺปาพาเธสุ สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสสฺสติ – ‘อปฺปกํ, พฺราหฺมณ, ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ ลหุกํ พหุทุกฺขํ พหุปายาสํ มนฺตายํ โพทฺธพฺพํ, กตฺตพฺพํ กุสลํ, จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํ, นตฺถิ ชาตสฺส อมรณ’’’นฺติฯ

“เอตรหิ ตํ, ภิกฺขเว, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อปฺปกํ ชีวิตํ มนุสฺสานํ ปริตฺตํ ลหุกํ พหุทุกฺขํ พหุปายาสํ มนฺตายํ โพทฺธพฺพํ, กตฺตพฺพํ กุสลํ, จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํ, นตฺถิ ชาตสฺส อมรณ’นฺติฯ เอตรหิ, ภิกฺขเว , โย จิรํ ชีวติ โส วสฺสสตํ อปฺปํ วา ภิโยฺยฯ วสฺสสตํ โข ปน, ภิกฺขเว, ชีวโนฺต ตีณิเยว อุตุสตานิ ชีวติ – อุตุสตํ เหมนฺตานํ, อุตุสตํ คิมฺหานํ, อุตุสตํ วสฺสานํฯ ตีณิ โข ปน, ภิกฺขเว, อุตุสตานิ ชีวโนฺต ทฺวาทส [ทฺวาทสํ (สี. ก.)] เยว มาสสตานิ ชีวติ – จตฺตาริ มาสสตานิ เหมนฺตานํ , จตฺตาริ มาสสตานิ คิมฺหานํ, จตฺตาริ มาสสตานิ วสฺสานํฯ ทฺวาทส โข ปน, ภิกฺขเว, มาสสตานิ ชีวโนฺต จตุวีสติเยว อฑฺฒมาสสตานิ ชีวติ – อฑฺฒฑฺฒมาสสตานิ เหมนฺตานํ, อฏฺฐฑฺฒมาสสตานิ คิมฺหานํ, อฏฺฐฑฺฒมาสสตานิ วสฺสานํฯ จตุวีสติ โข ปน, ภิกฺขเว, อฑฺฒมาสสตานิ ชีวโนฺต ฉตฺตึสํเยว รตฺติสหสฺสานิ ชีวติ – ทฺวาทส รตฺติสหสฺสานิ เห

มนฺตานํ, ทฺวาทส รตฺติสหสฺสานิ คิมฺหานํ, ทฺวาทส รตฺติสหสฺสานิ วสฺสานํฯ ฉตฺตึสํ โข ปน, ภิกฺขเว, รตฺติสหสฺสานิ ชีวโนฺต เทฺวสตฺตติเยว [เทฺวสตฺตติเณฺญว (สฺยา.), เทฺวสตฺตติเณฺจว (ก.)] ภตฺตสหสฺสานิ ภุญฺชติ – จตุวีสติ ภตฺตสหสฺสานิ เหมนฺตานํ, จตุวีสติ ภตฺตสหสฺสานิ คิมฺหานํ, จตุวีสติ ภตฺตสหสฺสานิ วสฺสานํ สทฺธึ มาตุถญฺญาย สทฺธึ ภตฺตนฺตราเยนฯ

‘‘ตตฺริเม ภตฺตนฺตรายา กุปิโตปิ ภตฺตํ น ภุญฺชติ, ทุกฺขิโตปิ ภตฺตํ น ภุญฺชติ, พฺยาธิโตปิ ภตฺตํ น ภุญฺชติ, อุโปสถิโกปิ ภตฺตํ น ภุญฺชติ , อลาภเกนปิ ภตฺตํ น ภุญฺชติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, มยา วสฺสสตายุกสฺส มนุสฺสสฺส อายุปิ สงฺขาโต [สงฺขาตํ (?)], อายุปฺปมาณมฺปิ สงฺขาตํ, อุตูปิ สงฺขาตา, สํวจฺฉราปิ สงฺขาตา, มาสาปิ สงฺขาตา, อฑฺฒมาสาปิ สงฺขาตา, รตฺติปิ สงฺขาตา, ทิวาปิ สงฺขาตา, ภตฺตาปิ สงฺขาตา, ภตฺตนฺตรายาปิ สงฺขาตาฯ ยํ, ภิกฺขเว, สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย; กตํ โว ตํ มยา เอตานิ, ภิกฺขเว, รุกฺขมูลานิ เอตานิ สุญฺญาคารานิฯ ฌายถ, ภิกฺขเว, มา ปมาทตฺถ; มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี’’ติฯ ทสมํฯ

มหาวคฺโค สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

หิรีสูริยํ อุปมา, ธมฺมญฺญู ปาริฉตฺตกํ;
สกฺกจฺจํ ภาวนา อคฺคิ, สุเนตฺตอรเกน จาติฯ

๘. วินยวโคฺค

๑. ปฐมวินยธรสุตฺตํ

๗๕. [ปริ. ๓๒๗] ‘‘สตฺตหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ วินยธโร โหติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, สีลวา โหติ ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ วินยธโร โหตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยวินยธรสุตฺตํ

๗๖. [ปริ. ๓๒๗] ‘‘สตฺตหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ วินยธโร โหติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ วินยธโร โหตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ตติยวินยธรสุตฺตํ

๗๗. ‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ วินยธโร โหติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อาปตฺตึ ชานาติ , อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, วินเย โข ปน ฐิโต โหติ อสํหีโร, จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ วินยธโร โหตี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. จตุตฺถวินยธรสุตฺตํ

๗๘. [ปริ. ๓๒๗] ‘‘สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ วินยธโร โหติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ, เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติฯ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ วินยธโร โหตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมวินยธรโสภนสุตฺตํ

๗๙. “สตฺตหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต [สมนฺนาคโต ภิกฺขุ (สี. สฺยา. ก.) อนนฺตรสุตฺตเทฺวเย ปน อิทํ ปาฐนานตฺตํ นตฺถิฯ ปริ. ๓๒๗] วินยธโร โสภติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, สีลวา โหติ…เป. … สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต วินยธโร โสภตี”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยวินยธรโสภนสุตฺตํ

๘๐. “สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต วินยธโร โสภติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, จตุนฺนํ ฌานานํ…เป.… อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต วินยธโร โสภตี”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ตติยวินยธรโสภนสุตฺตํ

๘๑. “สตฺตหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต วินยธโร โสภติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ , ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, วินเย โข ปน ฐิโต โหติ อสํหีโร, จตุนฺนํ ฌานานํ…เป.… อกสิรลาภี, อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต วินยธโร โสภตี”ติฯ สตฺตมํฯ

๘. จตุตฺถวินยธรโสภนสุตฺตํ

๘๒. “สตฺตหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต [สมนฺนาคโต ภิกฺขุ (ก.)] วินยธโร โสภติฯ กตเมหิ สตฺตหิ? อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ, เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต วินยธโร โสภตี”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สตฺถุสาสนสุตฺตํ

๘๓. อถ โข อายสฺมา อุปาลิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา สํขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺย”นฺติฯ “เย โข ตฺวํ, อุปาลิ, ธมฺเม ชาเนยฺยาสิ – ‘อิเม ธมฺมา น เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตี’ติ ; เอกํเสน, อุปาลิ, ธาเรยฺยาสิ – ‘เนโส ธมฺโม เนโส วินโย เนตํ สตฺถุสาสน’นฺติฯ เย จ โข ตฺวํ, อุปาลิ, ธมฺเม ชาเนยฺยาสิ – ‘อิเม ธมฺมา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตี’ติ; เอกํเสน, อุปาลิ, ธาเรยฺยาสิ – ‘เอโส ธมฺโม เอโส วินโย เอตํ สตฺถุสาสน’”นฺติฯ นวมํฯ

๑๐. อธิกรณสมถสุตฺตํ

๘๔. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, อธิกรณสมถา ธมฺมา อุปฺปนฺนุปฺปนฺนานํ อธิกรณานํ สมถาย วูปสมายฯ กตเม สตฺต? สมฺมุขาวินโย ทาตโพฺพ , สติวินโย ทาตโพฺพ, อมูฬฺหวินโย ทาตโพฺพ [ปฏิญฺญาตกรณํ, เยภุยฺยสฺสิกา, ตสฺสปาปิยฺยสฺสิกา, ติณวตฺถารโก (สฺยา.) ที. นิ. ๓.๓๓๒ สงฺคีติสุตฺเตน จ ปาจิ. ๖๕๕ วินเยน จ สํสเนฺทตพฺพํ], ปฏิญฺญาตกรณํ ทาตพฺพํ, เยภุยฺยสิกา ทาตพฺพา, ตสฺสปาปิยสิกา ทาตพฺพา, ติณวตฺถารโก ทาตโพฺพ [ปฏิญฺญาตกรณํ, เยภุยฺยสฺสิกา, ตสฺสปาปิยฺยสฺสิกา, ติณวตฺถารโก (สฺยา.) ที. นิ. ๓.๓๓๒ สงฺคีติสุตฺเตน จ ปาจิ. ๖๕๕ วินเยน จ สํสเนฺทตพฺพํ]ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต อธิกรณสมถา ธมฺมา อุปฺปนฺนุปฺปนฺนานํ อธิกรณานํ สมถาย วูปสมายา’’ติฯ ทสมํฯ

วินยวโคฺค อฏฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

จตฺุโร วินยธรา, จตฺุโร เจว โสภนา;
สาสนํ อธิกรณ-สมเถนฏฺฐเม ทสาติฯ

๙. สมณวโคฺค

๑. ภิกฺขุสุตฺตํ

๘๕. [มหานิ. ๑๘; จูฬนิ. อชิตมาณวปุจฺฉานิเทฺทส ๘] “สตฺตนฺนํ , ภิกฺขเว, ธมฺมานํ ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ โหติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? สกฺกายทิฏฺฐิ ภินฺนา โหติ, วิจิกิจฺฉา ภินฺนา โหติ, สีลพฺพตปรามาโส ภิโนฺน โหติ, ราโค ภิโนฺน โหติ, โทโส ภิโนฺน โหติ, โมโห ภิโนฺน โหติ, มาโน ภิโนฺน โหติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ โหตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. สมณสุตฺตํ

๘๖. สตฺตนฺนํ, ภิกฺขเว, ธมฺมานํ สมิตตฺตา สมโณ โหติ…เป.…ฯ ทุติยํฯ

๓. พฺราหฺมณสุตฺตํ

๘๗. พาหิตตฺตา พฺราหฺมโณ โหติ…เป.…ฯ ตติยํฯ

๔. โสตฺติยสุตฺตํ

๘๘. นิสฺสุตตฺตา [นิสฺสุตฺตตฺตา (สฺยา.) ม. นิ. ๑.๔๓๔ ปสฺสิตพฺพํ] โสตฺติโย [โสตฺถิโก (สี.), โสตฺติโก (สฺยา.)] โหติ…เป.…ฯ จตุตฺถํฯ

๕. นฺหาตกสุตฺตํ

๘๙. นฺหาตตฺตา นฺหาตโก [นหาตโตฺต นหาตโก (สี. สฺยา.)] โหติ…เป.…ฯ ปญฺจมํฯ

๖. เวทคูสุตฺตํ

๙๐. วิทิตตฺตา เวทคู โหติ…เป.…ฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อริยสุตฺตํ

๙๑. อารกตฺตา [อรหตฺตา (สี.), อรี หตตฺตา (ก.) ม. นิ. ๑.๔๓๔ ปาฬิ อฏฺฐกถาฏีกา ปสฺสิตพฺพาฯ สฺยามโปตฺถเก ปน สกลมฺปิ อิทํ สตฺตมสุตฺตํ นตฺถิ] อริโย โหติ…เป.…ฯ สตฺตมํฯ

๘. อรหาสุตฺตํ

๙๒. “อารกตฺตา อรหา โหติฯ กตเมสํ สตฺตนฺนํ? สกฺกายทิฏฺฐิ อารกา โหติ, วิจิกิจฺฉา อารกา โหติ, สีลพฺพตปรามาโส อารโก โหติ, ราโค อารโก โหติ, โทโส อารโก โหติ, โมโห อารโก โหติ, มาโน อารโก โหติฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ อารกตฺตา อรหา โหตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อสทฺธมฺมสุตฺตํ

๙๓. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, อสทฺธมฺมาฯ กตเม สตฺต? อสฺสโทฺธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, กุสีโต โหติ, มุฏฺฐสฺสติ โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต อสทฺธมฺมา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. สทฺธมฺมสุตฺตํ

๙๔. ‘‘สตฺติเม, ภิกฺขเว, สทฺธมฺมาฯ กตเม สตฺต? สโทฺธ โหติ, หิรีมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, สติมา โหติ, ปญฺญวา โหติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต สทฺธมฺมา’’ติฯ ทสมํฯ

สมณวโคฺค นวโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ภิกฺขุํ สมโณ พฺราหฺมโณ, โสตฺติโย เจว นฺหาตโก;
เวทคู อริโย อรหา, อสทฺธมฺมา จ สทฺธมฺมาติฯ

๑๐. อาหุเนยฺยวโคฺค

๙๕. ‘‘สตฺติเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา…เป…. ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเม สตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล จกฺขุสฺมึ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ อนิจฺจสญฺญี อนิจฺจปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, ปฐโม ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล จกฺขุสฺมึ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ อนิจฺจสญฺญี อนิจฺจปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ ตสฺส อปุพฺพํ อจริมํ อาสวปริยาทานญฺจ โหติ ชีวิตปริยาทานญฺจฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุคฺคโล จกฺขุสฺมึ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ อนิจฺจสญฺญี อนิจฺจปฏิสํเวที สตตํ สมิตํ อโพฺพกิณฺณํ เจตสา อธิมุจฺจมาโน ปญฺญาย ปริโยคาหมาโนฯ โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ…เป…. อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ…เป…. อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ…เป…. สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ…เป…. อุทฺธํโสโต โหติ อกนิฎฺฐคามีฯ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม ปุคฺคโล อาหุเนโยฺย…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ

๙๖-๖๒๒. สตฺติเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเม สตฺต? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปุคฺคโล จกฺขุสฺมึ ทุกฺขานุปสฺสี วิหรติ…เป…. จกฺขุสฺมึ อนตฺตานุปสฺสี วิหรติ…เป…. จกฺขุสฺมึ ขยานุปสฺสี วิหรติ…เป…. จกฺขุสฺมึ วยานุปสฺสี วิหรติ…เป…. จกฺขุสฺมึ วิราคานุปสฺสี วิหรติ…เป…. จกฺขุสฺมึ นิโรธานุปสฺสี วิหรติ…เป…. จกฺขุสฺมึ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหรติ…เป….ฯ

โสตสฺมึ…เป…. ฆานสฺมึ… ชิวฺหาย… กายสฺมึ… มนสฺมึ…เป….ฯ

รูเปสุ…เป…. สเทฺทสุ… คเนฺธสุ… รเสสุ… โผฎฺฐเพฺพสุ … ธเมฺมสุ …เป….ฯ

จกฺขุวิญฺญาเณ…เป…. โสตวิญฺญาเณ… ฆานวิญฺญาเณ… ชิวฺหาวิญฺญาเณ… กายวิญฺญาเณ… มโนวิญฺญาเณ…เป….ฯ

จกฺขุสมฺผเสฺส…เป…. โสตสมฺผเสฺส… ฆานสมฺผเสฺส… ชิวฺหาสมฺผเสฺส… กายสมฺผเสฺส… มโนสมฺผเสฺส…เป….ฯ

จกฺขุสมฺผสฺสชาย เวทนาย…เป…. โสตสมฺผสฺสชาย เวทนาย… ฆานสมฺผสฺสชาย เวทนาย… ชิวฺหาสมฺผสฺสชาย เวทนาย… กายสมฺผสฺสชาย เวทนาย… มโนสมฺผสฺสชาย เวทนาย…เป….ฯ

รูปสญฺญาย…เป…. สทฺทสญฺญาย… คนฺธสญฺญาย… รสสญฺญาย… โผฏฺฐพฺพสญฺญาย… ธมฺมสญฺญาย…เป….ฯ

รูปสเญฺจตนาย…เป…. สทฺทสเญฺจตนาย… คนฺธสเญฺจตนาย… รสสเญฺจตนาย… โผฏฺฐพฺพสเญฺจตนาย… ธมฺมสเญฺจตนาย…เป….ฯ

รูปตณฺหาย…เป…. สทฺทตณฺหาย… คนฺธตณฺหาย… รสตณฺหาย… โผฏฺฐพฺพตณฺหาย… ธมฺมตณฺหาย…เป….ฯ

รูปวิตกฺเก …เป…. สทฺทวิตกฺเก… คนฺธวิตกฺเก… รสวิตกฺเก… โผฏฺฐพฺพวิตกฺเก… ธมฺมวิตกฺเก…เป….ฯ

รูปวิจาเร…เป…. สทฺทวิจาเร… คนฺธวิจาเร… รสวิจาเร… โผฏฺฐพฺพวิจาเร… ธมฺมวิจาเร…เป….ฯ

“ปญฺจกฺขเนฺธ [( ) สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] …เป…. รูปกฺขเนฺธ… เวทนากฺขเนฺธ… สญฺญากฺขเนฺธ… สงฺขารกฺขเนฺธ… วิญฺญาณกฺขเนฺธ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติ…เป…. ทุกฺขานุปสฺสี วิหรติ… อนตฺตานุปสฺสี วิหรติ… ขยานุปสฺสี วิหรติ… วยานุปสฺสี วิหรติ… วิราคานุปสฺสี วิหรติ… นิโรธานุปสฺสี วิหรติ… ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหรติ…เป…. โลกสฺสา”ติฯ

“ฉทฺวารารมฺมเณเสฺวตฺถ, วิญฺญาเณสุ จ ผเสฺสสุ;
เวทนาสุ จ ทฺวารสฺส, สุตฺตา โหนฺติ วิสุํ อฏฺฐฯ

“สญฺญา สเญฺจตนา ตณฺหา, วิตกฺกสุ วิจาเร จ;
โคจรสฺส วิสุํ อฏฺฐ, ปญฺจกฺขเนฺธ จ ปเจฺจเกฯ

“โสฬสเสฺวตฺถ มูเลสุ, อนิจฺจํ ทุกฺขมนตฺตา;
ขยา วยา วิราคา จ, นิโรธา ปฏินิสฺสคฺคาฯ

“กมํ อฏฺฐานุปสฺสนา, โยเชตฺวาน วิสุํ วิสุํ;
สมฺปิณฺฑิเตสุ สเพฺพสุ, โหนฺติ ปญฺจ สตานิ จ;
อฏฺฐวีสติ สุตฺตานิ, อาหุเนยฺเย จ วคฺคิเก” [อิมา อุทฺทานคาถาโย สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ]ฯ

อาหุเนยฺยวโคฺค ทสโมฯ

๑๑. ราคเปยฺยาลํ

๖๒๓. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย สตฺต ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌงฺค…เป…. อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌงฺค – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม สตฺต ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๖๒๔. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย สตฺต ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม สตฺต? อนิจฺจสญฺญา, อนตฺตสญฺญา, อสุภสญฺญา, อาทีนวสญฺญา, ปหานสญฺญา, วิราคสญฺญา, นิโรธสญฺญา – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม สตฺต ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๖๒๕. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย สตฺต ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม สตฺต? อสุภสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อนิจฺจสญฺญา, อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, ทุเกฺข อนตฺตสญฺญา – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม สตฺต ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๖๒๖-๖๕๒. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปริญฺญาย…เป…. ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… จาคาย…เป…. ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม สตฺต ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๖๕๓-๑๑๓๒. ‘‘โทสสฺส…เป…. โมหสฺส… โกธสฺส… อุปนาหสฺส… มกฺขสฺส… ปฬาสสฺส… อิสฺสาย… มจฺฉริยสฺส… มายาย… สาเฐยฺยสฺส… ถมฺภสฺส… สารมฺภสฺส… มานสฺส… อติมานสฺส… มทสฺส… ปมาทสฺส อภิญฺญาย…เป…. ปริญฺญาย… ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม สตฺต ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติฯ

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

สตฺตกนิปาตปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ